

ภาษาพูด

เขียนด้วยตัวอักษรไทย

หนังสือชุดความรู้ภาษาไทย

ภาพ

ภาษาไทยวันนี้

เล่ม ๒

เล่ม ๒

สื่อสารด้วยการเขียน

คำไทยใช้ไม่ถูก

เขียนภาษาไทยในสื่อมวลชน

เรียนภาษาในครอบครัว

ภาษามะม่วง

สื่อสังคมกับภาษาไทย

ไม่ตอบภาษาไทยเพราะไม่รู้ภาษาไทย

ไทยใช้ไม่ถูก

ภาษา 'หมา' ตลก

อ้อ...อ้อ...ภาษาไทย

โอ้เอ๋ย ! ภาษาไทย

อักษรไทย อักษรโรมัน อักษรจีน

กรมวิชาการ

กระทรวงศึกษาธิการ

ภาษาที่ใช้พูดในชีวิตประจำวัน

ภาษาที่ใช้เขียนในชีวิตประจำวัน

ภาษาไทยวันนี้

เล่ม ๒

หนังสือชุดความรู้ภาษาไทย อันดับที่ ๑๗

ภาษาไทยวันนี้ เล่ม ๒

สมพร จารุณี

สถาบันภาษาไทย

กรมวิชาการ

กระทรวงศึกษาธิการ

หนังสือชุดความรู้ภาษาไทย อันดับที่ ๑๗

ภาษาไทยวันนี้ เล่ม ๒

ดร. สมพร จารุณัฐ

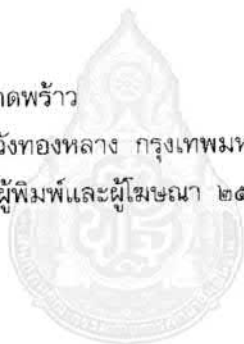
สถาบันภาษาไทย กรมวิชาการ กระทรวงศึกษาธิการ

ISBN 974-268-6629

พิมพ์ที่โรงพิมพ์คุรุสภาลาดพร้าว

๒๒๔๙ ถนนลาดพร้าว วังทองหลาง กรุงเทพมหานคร

นายสุคนธ์ วิบูลย์ศิลป์ ผู้พิมพ์และผู้โฆษณา ๒๕๔๑

๔๙๕.๙๑๘ สมพร จารุณัฐ

ส-ภ ภาษาไทยวันนี้ เล่ม ๒ / ปริ๊มเพรราวดี หันตรา,
บรรณาธิการ. -- กรุงเทพมหานคร : สถาบันภาษาไทย
กรมวิชาการ กระทรวงศึกษาธิการ, ๒๕๔๑.

๑๖๐ หน้า; ๑๘.๕ ซม. (ชุดความรู้ภาษาไทย)

ISBN 974-268-6629

๑. ภาษาไทย - การใช้ภาษา. ๒. ปริ๊มเพรราวดี หันตรา,
บรรณาธิการ ๓. ชื่อเรื่อง (ชื่อชุด)

คำนำ

หนังสือ *ภาษาไทยวันนี้ เล่ม ๒* เป็นอีกเล่มหนึ่งในหนังสือชุดความรู้ภาษาไทย ที่สถาบันภาษาไทย กรมวิชาการ ได้จัดทำขึ้นเพื่อให้ความรู้เกี่ยวกับการใช้ภาษาไทย เผยแพร่ไปยังสถานศึกษา หน่วยงาน และห้องสมุดต่างๆ สำหรับนักเรียน นักศึกษา ครูอาจารย์ และบุคคลทั่วไป ที่สนใจ ได้ศึกษาทำความเข้าใจ ซึ่งจะช่วยให้ระมัดระวังในการใช้ภาษาไทยให้ถูกต้องและเหมาะสม

กรมวิชาการตระหนักถึงความสำคัญของภาษาไทย และเห็นความจำเป็นที่จะต้องรักษาภาษาไทย ด้วยการส่งเสริมให้คนไทยใช้ภาษาไทยอย่างถูกต้อง จึงสนับสนุนให้สถาบันภาษาไทย ซึ่งเป็นหน่วยงานหนึ่งของกรมวิชาการ ดำเนินงานให้ความรู้เกี่ยวกับการใช้ภาษาไทยเผยแพร่ทางวิทยุและโทรทัศน์ รวมทั้งเผยแพร่ในรูปเอกสารและหนังสือด้วย หนังสือเล่มนี้เดิม นางสาวสมพร จารุณัฐ ได้เขียนขึ้นเป็นบทความสั้นๆ ใช้ภาษาง่ายๆ และอ่านได้เพลินๆ เพื่อนำไปเผยแพร่ออกอากาศในช่วงเวลา ๕ นาทีทางสถานีวิทยุรัฐสภา ทุกวันอังคารและวันศุกร์เวลาประมาณ ๑๗.๓๐ น. - ๑๗.๓๕ น. ภายหลังจึงได้นำมารวมพิมพ์เป็นเล่มหนังสือ

โดยได้เสนอกระทรวงศึกษาธิการ แต่งตั้งให้ศาสตราจารย์
จู่ปะนีย์ นาครทรรพ เป็นผู้ตรวจต้นฉบับ บทความ
ส่วนใหญ่เป็นการตั้งข้อสังเกตเกี่ยวกับการใช้ภาษาไทยของ
คนไทย โดยเฉพาะอย่างยิ่งการใช้ภาษาไทยของสื่อมวลชน
และของเยาวชนทั่วไป ซึ่งมักจะไม่ต้อง เช่น คำที่
เสียงคล้ายกันแต่ความหมายต่างกันมาใช้สับสน การใช้
ภาษาแปลกๆ ที่ไม่สละสลวยและให้ความหมายคลุมเครือ
เป็นต้น พร้อมกันก็ให้คำแนะนำเกี่ยวกับการใช้ภาษาที่ถูกต้อง
และให้ข้อคิดเตือนใจในการที่คนไทยจะร่วมกันรักษาสิบทอด
การใช้ภาษาไทยให้ถูกต้อง ได้อย่างไรด้วย

กรมวิชาการหวังเป็นอย่างยิ่งว่า หนังสือ **ภาษาไทยวันนี้**
เล่มนี้ จะเป็นประโยชน์แก่นักเรียน นักศึกษาในการศึกษา
ด้วยตนเอง เป็นประโยชน์แก่ครูอาจารย์นำไปใช้ประกอบ
การเรียนการสอนวิชาภาษาไทย และเป็นข้อคิดเตือนใจแก่
บุคคลทั่วไปรวมทั้งสื่อมวลชน ให้ใช้ภาษาไทยด้วยความ
ระมัดระวัง กรมวิชาการขอขอบคุณผู้เขียนและผู้มีส่วน
ในการจัดทำหนังสือเล่มนี้ไว้ ณ โอกาสนี้

(นายพยุงค์ดี จันทรสุรินทร์)

อธิบดีกรมวิชาการ

๑๗ สิงหาคม ๒๕๔๑

สารบัญ

หน้า

ไม่ชอบภาษาไทยเพราะไม่รู้จักภาษาไทย	๑
ขายผ้า หรือ แก้วผ้า จึงจะเอาหน้ารอด	๗
ความไพเราะหายไปไหน	๑๑
คำไทยใช้ไม่ถูก	๑๗
เก็บคำภาษาไทยในสื่อมวลชน	๒๒
เมื่อไรใช้ 'กัน' เมื่อไรไม่ใช้	๒๘
เสียงอาจจะคล้าย แต่ความหมายไม่เหมือน	๓๒
จุกจิบ จุกจิก และจู้จี้	๓๖
ใช้ภาษาพาวิปรีด	๔๑
เรียนภาษาในครอบครัว	๔๗
ไม่รักษาพาสัญหาย	๕๒
รู้ความหมายใช้ถูกความ	๕๗
ภาษามะม่วง	๖๑
อาหารการกิน (ตอนที่ ๑)	๖๕
อาหารการกิน (ตอนที่ ๒)	๗๑
อ่านเก่ง คิดเก่ง เขียนเก่ง	๗๗

	หน้า
สำนวนไทยไขความหมาย	๘๒
สื่อสารด้วยการยิ้ม	๘๖
จาก ปอดๆ แปดๆ ออดๆ แอดๆ	๙๒
ถึง ง่อนแง่น และ ง่องแง่ง	
ว่าด้วยการใช้ลักษณนาม ‘ตัว’	๙๘
ว่าด้วยการใช้บุรุษสรรพนาม ‘มัน’	๑๐๔
ภาษา ‘หมา’ (ตอนที่ ๑)	๑๐๙
ภาษา ‘หมา’ (ตอนที่ ๒)	๑๑๕
ภาษา ‘หมา’ (ตอนที่ ๓)	๑๒๑
สื่อสัมพันธ์กันด้วยใจ (ตอนที่ ๑)	๑๒๗
สื่อสัมพันธ์กันด้วยใจ (ตอนที่ ๒)	๑๓๒
เอ้อ...อ้า...ภาษาไทย	๑๓๘
ฟุ่มเฟือยอย่างสุภาพ	๑๔๕
โอ้เอ๋ย! ภาษาไทย	๑๕๓

ไม่ชอบภาษาไทย เพราะไม่รู้จักภาษาไทย

เหตุไรคนไทยไม่ชอบเรียนภาษาไทย? คำถามนี้น่าคิดอยู่เหมือนกัน ไม่ใช่ว่าคนไทยทุกคนจะไม่ชอบเรียนภาษาไทยไปเสียหมด คนที่ชอบก็มีมาก แต่ที่สังเกตว่าไม่ชอบและไม่สนใจที่จะเรียนรู้เกี่ยวกับภาษาไทย และไม่ระมัดระวังที่จะใช้ภาษาไทยให้ถูกต้อง ก็มีอยู่ไม่ใช่น้อย แต่คนที่ไม่เห็นความสำคัญของภาษาไทย ถึงขนาดกล่าวว่า “ภาษาไทยไม่ต้องเรียนมากหรอก เป็นคนไทยพูดได้ก็เขียนได้ ใช้ได้แล้ว” ก็มีไม่ใช่น้อย อาจจะเป็นเพราะเหตุนี้ด้วยนั่นเอง ทำให้มีคนไทยที่พูดภาษาไทยและเขียนภาษาไทยไม่ค่อยถูกต้องเป็นจำนวนมาก เรื่องนี้จึงเป็นปัญหาอยู่ในปัจจุบัน

แท้ที่จริงนั้นภาษาไทยเป็นเรื่องที่ต้องศึกษาเรียนรู้ด้วยความเอาใจใส่อย่างมาก เพราะภาษาไทยมีทั้งภาษาพูด

๒ ภาษาไทยวันนี้

และภาษาเขียน ซึ่งใช้สืบทอดกันมาในหมู่คนไทยช้านานหลายร้อยปีแล้ว ภาษาไทยเป็นเครื่องมือถ่ายทอดความรู้ ความคิด ความรู้สึกของคนในสังคม ภาษาจึงมีวิวัฒนาการไปตามกระแสความเปลี่ยนแปลงในสังคม คนที่อยู่ในสังคมหากไม่สนใจเรื่องการใช้ภาษาเสียแล้ว ก็อาจจะใช้ภาษาได้ไม่ถูกต้อง เมื่อจะใช้ภาษาเพื่อสื่อความรู้ ความคิด และความรู้สึก ก็อาจจะใช้ได้อย่างกะพร่องกะแพร่ง ไม่สมบูรณ์ ใช้ผิดๆ ถูกๆ ไม่สามารถสื่อความหรือถ่ายทอดความรู้ ความคิดและความรู้สึกของตนให้คนในสังคมที่ตนอยู่เข้าใจได้ดังจะพบว่ามีคนไทยไม่ใช่น้อยที่ใช้ภาษาไทยผิดๆ เพี้ยนๆ อยู่เวลานี้ เพราะไม่เห็นความสำคัญของภาษาไทย คิดว่าเป็นคนไทยย่อมพูดภาษาไทยได้ และเขียนภาษาไทยได้เองตามอัตโนมัตินี้โดยไม่ต้องศึกษา

ส่วนคนไทยอีกกลุ่มหนึ่งนั้น เพราะความที่ไม่สนใจและไม่เห็นความสำคัญของภาษาไทย ไม่ค่อยรู้จักคำในภาษาไทย รวมทั้งไม่ค่อยรู้จักการใช้ภาษาไทยอย่างถูกต้องเหมาะสม เมื่อจะพูดหรือเขียนก็คิดหาคำที่เหมาะสมได้ไม่ทันใจ เลยพาลคิดไปว่าคำในภาษาไทยมีจำกัด ไม่พอที่จะใช้ถ่ายทอดความรู้ ความคิด และความรู้สึกให้ครอบคลุมได้ จึงหันไปขอยืมคำภาษาต่างประเทศมาใช้แล้วพูดภาษาไทยสลับกับภาษาต่างประเทศ หรือเขียนภาษาไทยด้วยสำนวน

ภาษาต่างประเทศ ผลก็คือเมื่อพูดหรือเขียนภาษาไทยแล้ว ยังต้องมีการแปลเป็นไทยอีกต่อหนึ่ง

คนที่ไม่ชอบเรียนภาษาไทยอาจจะมีเหตุผลหลายอย่าง เช่น เห็นว่าภาษาไทยยาก ครูสอนไม่สนุก ไม่สำคัญเท่าวิชาอื่น เพราะเป็นคนไทยอยู่แล้วต้องใช้ภาษาไทยได้อยู่วันยังค่ำ ไม่เห็นลู่ทางว่าจะใช้เป็นวิชาชีพได้อย่างไร เป็นต้น จะด้วยเหตุผลใดก็ตาม ความจริงก็คือในชีวิตของเราั้น ในขณะที่เป็นเด็ก มีหน้าที่เรียนหนังสือ หรือเป็นผู้ใหญ่ ซึ่งมีหน้าที่ทำการงานหาเลี้ยงชีพ ต้องใช้ภาษาไทยในการฟัง พูด อ่าน และเขียนตลอดเวลา ถ้ารู้จักใช้ภาษาไทยได้ดีแล้ว การใช้ชีวิตของเราในการฟัง พูด อ่าน และเขียนก็ดีตลอด และที่กล่าวว่า ภาษาไทยเป็นเรื่องที่ต้องศึกษาเรียนรู้ด้วยความเอาใจใส่ นั้น เพราะว่าภาษาไทยเป็นภาษาเก่าแก่ มีพยัญชนะถึง ๔๔ ตัว มีสระถึง ๒๔ เสียง มีเสียงวรรณยุกต์ทำให้เกิดเสียงสูงเสียงต่ำถึง ๕ เสียง มีคำศัพท์และสำนวนให้เลือกใช้นับไม่ถ้วน มีโครงสร้างทางภาษาที่เรานำคำต่างๆ มาประกอบเป็นประโยคและข้อความเพื่อถ่ายทอดความรู้ ความคิดและความรู้สึก ให้เหมาะสมกับบุคคลตามวาระ และโอกาสต่างๆ กัน การที่จะสามารถใช้ภาษาไทยได้อย่างถูกต้องเหมาะสมจึงจำเป็นต้องอาศัยการศึกษาเรียนรู้ สังเกต และจดจำ

๔ ภาษาไทยวันนี้

จะขอยกตัวอย่างคำในภาษาไทยสักชุดหนึ่งที่มีความหมายคล้ายคลึงกันและแตกต่างกัน เมื่อนำคำนั้นไปประสมหรือประกอบกับคำอื่น

คำว่า **ตา** เป็นคำนาม หมายถึง พ่อของแม่, ฝั่งของยาย, หรือ

หมายถึง ส่วนหนึ่งของร่างกายคนและสัตว์ ทำหน้าที่เป็นเครื่องดูรูป, หรือหมายถึง ส่วนหนึ่งของต้นไม้ตรงที่แตกกิ่ง

เมื่อนำคำว่า **ตา** ไปประกอบหรือประสมกับคำอื่น ก็จะมี ความหมายแตกต่างออกไป เช่น

ตาล้อง ผู้ทำหน้าที่ถ่ายภาพ

ตาลับ ลักษณะที่ตาเหลือกขึ้นจนไม่แลเห็นตาดำ

ตาขวาง เริ่มแสดงอาการคลั่ง, ชุ่นเคือง, ไม่พอใจ

ตาขอ ไม้หรือเหล็กทิ่มๆ สำหรับชัก เกี้ยว แขนว หรือสับ

ตาข่าย เครื่องดักสัตว์มีนกหรือกระต่าย เป็นต้น ถักเป็นตารางแห

ตาขาว แสดงอาการขลาดกลัว

ตาแข็ง ไม่มอง ไม่กะพริบง่าย

ตาขัง เครื่องขังสำหรับขังสิ่งของต่างๆ

ตาหวด พ่อของตาหรือของยาย

ตาราง, ช่องสี่เหลี่ยมที่เกิดจากเส้นขนานใน
ตาราง แนวนอนกับแนวนอนตัดกัน

ตามต รุเล็ก ๆ ที่น้ำซึมออกได้อย่างรูรั่วตาม
กันหม้อ เป็นต้น

นอกจากนี้คำว่า ตา เมื่อนำไปประสมกับคำอื่นใช้
เป็นส่วนหนึ่งในภาษาไทยที่นิยมพูดกันอยู่ทั่วไป เช่น

ตาบอดคลำช้าง คนที่รู้อะไรด้านเดียวหรือนัยเดียว
แล้วเข้าใจว่าสิ่งนั้นเป็นอย่างนั้น

ตาบอดได้แว่น คนที่ได้สิ่งซึ่งไม่เป็นประโยชน์
อะไรแก่ตน

ตาบอดสอดตาเห็น อวดรู้ในเรื่องที่ตนไม่รู้

ตาเป็นสัปปะรด มีพรรคพวกที่คอยสอดส่อง
เหตุการณ์ให้อยู่รอบข้าง

ตาเป็นมัน อาการที่จับตามองจ้องดูสิ่ง
ที่ต้องใจอย่างจดจ่อ

ไม่ดูตาม้าตาเรือ ไม่พิจารณาให้รอบคอบ

ถ้าเราเป็นคนช่างอ่านและช่างสังเกต ก็จะเรียนรู้คำ
ความหมายของคำ และการใช้คำในภาษาไทยได้ไม่ยาก
และเมื่อถึงเวลาเราก็สามารถใช้คำในภาษาไทยสื่อความหมาย
ได้ถูกต้องเหมาะสม ตามจังหวะและโอกาสที่เราต้องการ

๖ ภาษาไทยวันนี้

คนที่รักภาษาไทยมักจะเป็นคนที่เริ่มจากสนใจภาษาไทย
และศึกษาเรียนรู้เกี่ยวกับภาษาไทย แล้วสนุกกับการใช้คำ
และสำนวนในภาษาไทยที่มีให้เลือกใช้มากมายนั่นเอง

ขายผ้า หรือ แก้วผ้า จึงจะเอาหน้ารอด

ปัจจุบันนี้คนไทยใช้ภาษาไทยผิดๆ กันมาก การใช้ภาษาไทยผิดพลาดอาจมีหลายสาเหตุ เช่น บางคนไม่ค่อยสนใจว่าการใช้คำและประโยคในการพูดและการเขียนนั้น ถ้าไม่ระมัดระวังก็อาจจะใช้ผิดได้ คิดแต่เพียงว่าให้คนฟังหรืออ่านเข้าใจก็ใช้ได้ บางคนหาข้อแก้ตัวให้ตัวเองว่าไม่ใช่ภาษาไทยหรือครูภาษาไทย จะใช้คำหรือใช้ประโยคผิดไปบ้างก็น่าจะอภัยกันได้ บางคนก็อาจจะเป็นเพราะไม่มีความรู้จริงๆ บางคนเป็นเพราะจำจากที่คนทั่วๆ ไปใช้กันนำมาใช้บ้าง โดยไม่ทราบว่ามีผิด การใช้ภาษาไทยไม่ถูกต้องในชีวิตประจำวันของเรา ไม่ว่าจะเป็นการพูดหรือในการเขียน ไม่ว่าจะเป็นเกิดจากเหตุผลอะไรก็ตามจากที่กล่าวมา สาเหตุที่เป็นที่มาของเหตุผลทั้งหลายน่าจะเป็นเพราะว่าคนที่ใช้ภาษาไทยผิดๆ ไม่เห็นความสำคัญของการที่จะต้องใช้ภาษาไทยให้

ถูกต้องนั่นเอง จึงขาดความเอาใจใส่ที่จะศึกษาเรียนรู้และ
ระมัดระวังในการพูดและเขียนภาษาไทย ผู้ที่ใช้ภาษาไทย
ไม่ถูกต้องไม่ได้เป็นเฉพาะเด็กและเยาวชนเท่านั้น ผู้ใหญ่
ที่มีการศึกษาดีและอยู่ในฐานะผู้นำทางสังคม ก็ใช้ภาษาผิด
กันมาก โดยเฉพาะในการพูด ทำให้เด็ก ๆ หรือผู้ใหญ่
คนอื่น ๆ พลอยใช้ผิด ๆ ไปด้วย แล้วเลยทำให้ไม่เห็นความ
สำคัญของภาษาไทยไปใหญ่ เพราะเห็นผู้ใหญ่ใช้กันผิด ๆ
ไม่เห็นจะเป็นไร ภาษาไทยของเราเลยนับวันจะหมดความหมาย
ไปเรื่อย ๆ ใช้ผิดใช้ถูก ถือว่าเมื่อเป็นคนไทยพูดภาษาไทยได้
พูดภาษาไทยให้คนฟังเข้าใจได้ก็เพียงพอแล้ว หากว่า
ถ้าเราใช้ภาษาไทยผิด ๆ พลาด ๆ อยู่เรื่อย ๆ ภาษาที่เป็น
เครื่องมือสำหรับสื่อสารความหมายของข้อความและความคิด
ของผู้ส่งสารก็เสียหาย เพราะไม่สามารถจะสื่อความหมาย
และความคิดที่ชัดเจนแจ่มแจ้งได้ ทำให้ผู้รับสารเข้าใจ
ความหมายและความคิดผิดพลาดคลาดเคลื่อน ภาษาไทย
ก็เลยกลายเป็นเครื่องมือสื่อสารที่ขาดประสิทธิภาพไปโดย
ปริยาย ภาษาไทยที่คนไทยเคยภาคภูมิใจว่าเป็นสมบัติล้ำค่า
และเป็นเอกลักษณ์ของชาติ ก็เลยพลอยเสื่อมค่าเสื่อมความ
หมายไปด้วยโดยฝีมือคนไทยเราเอง

ตัวอย่างการใช้ภาษาไทยที่ไม่ถูกต้องนั้นเราสามารถ
พบได้มากมายในชีวิตประจำวัน จากการอ่านหนังสือบ้าง

จากการฟังวิทยุและโทรทัศน์บ้าง จะขอยกตัวอย่าง ๒ ประโยค
ดังต่อไปนี้

ประโยคที่ ๑

วิชัยตัดสินใจนำพระสมเด็จจีที่บิดามอบให้
ไปจำหน่าย เพื่อนำเงินไปจ่ายค่าเล่าเรียนของ
ลูกสามคน เป็นการขายผ้าเอาหน้ารอด
ไปครั้งหนึ่งก่อน

คำว่า **ขายผ้าเอาหน้ารอด** เป็นสำนวนไทย มีความหมายว่า เสียสละแม้แต่ของจำเป็นที่ตนมีอยู่ เพื่อรักษาชื่อเสียงหรือสถานภาพของครอบครัวของตนไว้

สำนวนขายผ้าเอาหน้ารอด นี้คนไทยพูดกันติดปากมาแต่ไหนแต่ไร แต่ยังอุตส่าห์มีผู้ใหญ่นำไปใช้ผิดๆ กลายเป็น แก้วผ้าเอาหน้ารอด ไปเสียนี้ ถ้าต้อง แก้วผ้า เสียแล้ว จะรักษาชื่อเสียงของตนไว้ได้อย่างไร ยังสงสัย

ประโยคที่ ๒

การอภิปรายในสภาผู้แทนราษฎรอย่างเช้า
วันที่สองแล้ว การอภิปรายชักฟอกรัฐบาล
เข้มงวดลงทุกขณะ ประธานสภาคาดว่า
จะปิดอภิปรายได้ไม่เกิน ๒๒.๐๐ น. คืนนี้

ข้อความที่ยกมานำมาจากการรายงานข่าววิทยุ
โปรดสังเกตคำว่า**เข้ม้งวด** คำว่า**เข้ม้งวด** แปลว่า กวดขัน
หรือเคร่งครัด การใช้ **เข้ม้งวด** ในประโยคข้างต้น ผู้ใช้
ใช้ไม่ถูกต้อง ข้อความนี้ไม่ได้มีความหมายเกี่ยวข้องกับ
การกวดขันหรือความเคร่งครัดแต่อย่างใด คำที่ควรนำมา
ใช้แทน**เข้ม้งวดลง** ในข้อความนี้คือคำว่า **งวดลง** ซึ่งม
ีความหมายว่า ลดลงไป หรือเหลือน้อยลง หรือจนจะหมด
จึงจะได้ความชัดเจนกว่า

ยังมีตัวอย่างประโยคที่ผู้ใช้ไม่เข้าใจความหมายของคำ
ที่ตนนำมาใช้ หรือนำมาใช้ผิดที่ผิดความหมายในลักษณะ
ที่กล่าวแล้วอีกมาก ซึ่งน่าจะนำมาพูดถึงอีกในโอกาสต่อไป
เพื่อจะได้ไม่จำไปใช้ผิดๆ

ความไพเราะหายไปไหน

ถ้าท่านเป็นคนช่างสังเกต จะพบว่าการพูดภาษาไทยที่เราได้ยินทางสถานีวิทยุมีจังหวะและน้ำเสียงที่ขาดความนุ่มนวล ลดความไพเราะน่าฟังลงไปทุกวัน ถ้าไม่คิดฟื้นฟูแก้ไขให้ทันการ เสียงดนตรีในภาษาไทยอาจจะหายไปชนิดกู้ไม่กลับ

คราวหนึ่งมีชาวต่างประเทศที่อาศัยทำงานอยู่ในเมืองไทยทางภาคเหนือเป็นเวลาร่วมสิบปีได้มาที่สำนักงานของผู้เขียน คือ สถาบันภาษาไทย กรมวิชาการ กระทรวงศึกษาธิการ เพื่อขอ สารสถาบันภาษาไทย วารสารวิชาการซึ่งเผยแพร่ให้ความรู้เรื่องการใช้ภาษาและวรรณกรรม ท่านผู้นั้นได้ไปเห็นหนังสือนี้เข้าโดยบังเอิญ ได้อ่านและติดใจจึงตามมาขอที่ต้นตอเมื่อมีโอกาสเดินทางเข้ากรุงเทพฯ เพื่อติดต่อธุระการงาน ท่านได้ชมเชย สารสถาบันภาษาไทย ว่ามีเนื้อหาสาระที่ดีมีประโยชน์มาก ให้ความรู้แก่ผู้อ่าน

มาก ทำให้ผู้เขียนซึ่งมีส่วนในการจัดทำหนังสือนั้นปลื้มใจ ผู้เขียนชมเชยท่านผู้นั้นที่พูดภาษาไทยได้ชัดเจนมาก และรู้จักใช้ศัพท์สำนวนไทยได้ราวกับคนไทย ท่านกล่าวว่า ท่านอยู่ในเมืองไทยนานมาก ชอบเมืองไทย เรียนภาษาไทย และเห็นว่าภาษาไทยเป็นภาษาที่ไพเราะมากภาษาหนึ่ง ผู้เขียนคิดว่า เวลานี้ภาษาไทยไม่ค่อยไพเราะเหมือนแต่ก่อนแล้ว เพราะคนไทยเริ่มพูดด้วยเสียงแปลกๆ เพี้ยนๆ ท่านว่าก็มีบ้าง แต่ผู้ที่พูดภาษาไทยได้ชัดเจนไพเราะเสนาะหูก็มีมาก ท่านบอกว่าท่านชื่นชมและชอบฟังพระราชดำรัสของสมเด็จพระนางเจ้าฯ พระบรมราชินีนาถมาก เพราะพระสุรเสียงในการออกเสียงภาษาไทยชัดเจน มีกระแสเสียงหรือน้ำเสียงไพเราะ มีจังหวะเสียงสูงต่ำขึ้นลงเป็นทำนองเหมือนเสียงดนตรี ฟังแล้วเสนาะหู ฟังเพลิน อีกคนหนึ่งที่ท่านเอ่ยชื่อว่าเป็นผู้ออกเสียงภาษาไทยได้ไพเราะ คือ คุณคันสนีย์ นาคพงศ์ ผู้ประกาศข่าวที่เรารู้จักกันดี ผู้เขียนในฐานะคนไทยก็ตั้งใจที่มีชาวต่างชาติสนใจศึกษาภาษาไทย เห็นว่าภาษาไทยเป็นภาษาที่ไพเราะ ศึกษาภาษาไทยถึงขนาดพูดได้ถูกต้องชัดเจนมาก และรู้จักวิเคราะห์ว่าใครพูดภาษาไทยไพเราะ และไพเราะอย่างไร ผู้เขียนได้ชมเชยท่านด้วยที่ท่านพูดภาษาไทยได้ดีกว่าคนไทยบางคน

ในช่วงประมาณหนึ่งหรือสองปีมานี้ ผู้เขียนสังเกตและรู้สึกว่ ในการรายงานข่าวทางสถานีวิทยุ ได้มีการออกเสียงภาษาไทยผิดจังหวะทำนองที่คนไทยเราเคยออกเสียงกันมา จากเสียงที่มีจังหวะสูงต่ำหนักเบาที่ฟังสบายหูกลายเป็นเสียงกระแทกกระทั้นกระตุกๆ ที่ฟังแล้วขัดหูชวนสะดุ้ง เสียงที่ฟังผิดจังหวะทำนองอย่างมาก คือ เสียง -ะ ประกटในภาษาไทยมีการออกเสียง -ะ ทั้งที่มีรูป สระ คือ วิสรรชนียให้เห้นปรากฏ เช่น คำว่า สะพาน ปะทะ ปะการัง สะดวก ประถม ประหลาด กระจก กระจ่าย และที่ไม่ปรากฏรูปสระ เช่น สบาย สมาน สมุย ปฐุม ปฐพี กฐิน จตุปัจจัย จฐญ จราจร จลาจล ชฎา ขวาล ชนวน ขวลิต เวลาเราออกเสียง -ะ ในคำที่ไม่ปรากฏรูปสระ -ะ เราจะลดเสียง -ะ ให้เบาลงเหลือเพียงกึ่งเสียงเท่านั้น

ลองเปรียบเทียบการออกเสียง -ะ เต็มเสียง และกึ่งเสียงจากตัวอย่างต่อไปนี้

ประถมเหตุ	กับ	ปฐุมเหตุ
ประติมากรรม	กับ	ปฐิมากรรม
ประติทิน	กับ	ปฐิทิน
ประทุม	กับ	ปทุม

ตัวอย่างเหล่านี้เป็นการเปรียบเทียบการออกเสียงคำคำเดียวกัน แต่เนื่องจากสะกดไม่เหมือนกัน บางคำเขียน

มีรูปสระ -ะ บางคำเขียนไม่มีรูปสระ -ะ จึงทำให้ออกเสียง
ลงน้ำหนักที่สระ -ะ ไม่เท่ากัน

คำที่ออกเสียง -ะ แต่ไม่มีรูปสระ เราออกเสียง -ะ
กึ่งเสียง เช่น

สมาน ออกเสียงว่า สมาน ไม่ใช่ สะ-หมาน

จราจร ออกเสียงว่า จราจร ไม่ใช่ จะ-รา-จร

จลาจล ออกเสียงว่า จลาจล ไม่ใช่ จะ-ลา-จล

เราออกเสียงประโยคนี้นี้ว่า ทุกวันนี้การจราจรใน
กรุงเทพถึงขั้นจลาจลแล้ว เราไม่พูดว่า ทุกวันนี้การจะจราจร
ในกรุงเทพ ถึงขั้นจะลาจลแล้ว

อย่างไรก็ตาม เวลาที่เสียงรายงานข่าวทางสถานีวิทยุ
ผิดแปลกไปเสียแล้ว เสียงหนักเบาในภาษาไทยกำลังจะ
หายไปหรืออยู่ผิดที่พยางค์ เพราะมีผู้ออกเสียงหนักแน่น
ทุกพยางค์ในคำภาษาไทย เกิดเป็นเสียงกระแทกกระตัน
เข้ามาแทน เสียง -ะ ที่ควรออกกึ่งเสียงกลายเป็นเสียง -ะ
เต็มเสียงทุกพยางค์ เช่น

ขวลิต ออกเสียง สะ-วะ-ลิต

ณรงค์ ออกเสียง นะ-รง

รัฐธรรมนูญ ออกเสียง รัต-ตะ-ท่า-มะ-นูน

ประชาธิปไตย ออกเสียง ประ-ชา-อิบ-ปะ-ไตย

รัฐสภา ออกเสียง รัต-ตะ-สะ-พา

สวัสดิ์ ออกเสียง สะ-หวัด-ดี

ลองอ่านออกเสียง -ะ เต็มๆ เสียง ทั้งๆ ที่ควรออก
กึ่งเสียงในประโยคต่อไปนี้

ประโยคที่ ๑

คุณพิศวาทดีใจมากที่ได้ข่าวว่า คุณ
ขวลิตลาออกจากตำแหน่งประธานคณะ-
กรรมการ และคุณณรงค์จะรับตำแหน่ง
แทน

ประโยคที่ ๒

สวัสดีครับ ท่านผู้ฟัง ชาวสำคัญของเรา
วันนี้คือ รัฐธรรมนูญฉบับประชาชนผ่าน
รัฐสภาเรียบร้อยแล้ว ความหวังที่จะสร้าง
ประชาธิปไตยที่แท้จริง และมีการปฏิรูป
ทางการเมืองก็ใกล้ความจริงเข้ามาแล้ว

ลองอ่านประโยคที่ ๑ และที่ ๒ อีกครั้งหนึ่ง โดย
ออกเสียง -ะ เพียงกึ่งเสียงตามธรรมชาติเปรียบเทียบกับดูซิว่า
จะต่างจากการออกเสียงกระแทกๆ กระตุกๆ อย่างครวแวก
อย่างไรบ้าง

ถ้าเราออกเสียงสระ -ะ เพียงกึ่งเสียงตามที่ควรจะเป็น
เป็นในประโยคทั้งสอง เสียงก็จะเป็นจังหวะหนักเบานุ่มหู
เป็นทำนองคล้ายเสียงดนตรี

หากเราปล่อยให้มีการออกเสียงภาษาไทยผิดจังหวะ
ต่อไปเรื่อยๆ เสียงภาษาไทยที่มีชาวต่างชาติชมว่า มีจังหวะ
ไพเราะนุ่มหูเหมือนเสียงดนตรีก็คงจะกลายเป็นเสียง
กระชอกโฮกฮากหาความไพเราะเสนาะหูไม่ได้สักวันหนึ่ง
เป็นแน่แท้

คำไทยใช้ไม่ถูก

ถ้าท่านฟังรายงานข่าวทางวิทยุและโทรทัศน์ทุกวัน และถ้าท่านสังเกตสักหน่อยจะได้ยินการใช้ภาษาที่ไม่ถูกต้อง อยู่เสมอ ทั้งในเรื่องการใช้คำที่มีความหมายอย่างหนึ่ง ในความหมายอีกอย่างหนึ่ง และในเรื่องของการใช้ประโยค ที่นับวันจะทวีความเยิ่นเย้อ รุงรัง เป็นเหตุให้สื่อความหมาย ไม่ชัดเจนยิ่งขึ้นทุกที จึงน่าเป็นห่วงว่าอาจทำให้ลูกหลาน ของเราพลอยเข้าใจผิดและจำไปผิดๆ ได้

เมื่อวันก่อนฟังข่าวทางวิทยุ ผู้อ่านข่าวรายงานข่าว การเผชิญหน้ากันระหว่างกองกำลังของสาธารณรัฐรัสเซีย และกองกำลังของสาธารณรัฐเชเชเนีย ตามข่าวกล่าวว่า ฝ่ายรัสเซียเริ่มระดมยิงเข้าไปในบริเวณเมืองสองเมืองของ เชเชเนียเพื่อ “บีบรัดให้ผู้นำเชเชเนียยอมจำนน” เนื้อความ ในข่าวจับประเด็นได้ในทำนองนี้ แต่อาจจะไม่ได้ใช้ถ้อยคำ ตามนี้ทั้งหมด แต่ที่แน่ๆ คือ ผู้อ่านข่าวใช้คำว่า บีบรัด ซึ่งเป็นคำหนึ่งที่นำมาใช้ไม่ตรงตามความหมายของคำ

คำว่า **บิบรัด** ไม่ควรนำมาใช้ในกรณีที่รัสเซียระดมยิงเข้าไปในเมืองของเซเซเนียเพื่อให้เซเซเนียยอมจำนน คำที่ควรนำมาใช้ในความหมายของบริบทนี้คือ **บิบ** หรือ **บิบบังคับ** มากกว่า **บิบรัด** เป็นคำกริยาแปลว่า ทำให้รู้สึกอึดอัดใจเพราะเหตุอย่างใดอย่างหนึ่งคล้ายถูกบีบรัด เช่น ประโยคว่า

กอบชัยมีรายได้ชักหน้าไม่ถึงหลัง ปัญหา
ค่าครองชีพที่สูงขึ้นทุกวัน**บิบรัด**ให้กอบชัย
ต้องขวนขวายหางานพิเศษทำเพื่อเพิ่มรายได้

การระดมยิงบ้านเมืองเป็นการคุกคามมากกว่าการบีบรัด คำที่น่าจะเหมาะสมกว่าคือ**คำบิบบังคับ** ซึ่งแปลว่า กดขี่ รัสเซียบีบบังคับให้เซเซเนียยอมจำนนโดยการระดมยิงเมืองของเซเซเนีย ถือเป็นการคุกคามหรือการกดขี่รูปแบบหนึ่ง และเซเซเนียเมื่อถูกระดมยิง ก็เท่ากับถูกบีบบังคับให้ต้องยอมจำนนหรือยอมเจรจาโดยไม่มีเงื่อนไข

เมื่อได้ยกตัวอย่าง กอบชัยมีรายได้ ชักหน้าไม่ถึงหลัง ก็เลยคิดว่าควรจะไปอีกหน่อยว่า สำนวนนี้หมายความว่าอย่างไร ความจริงนั้นเวลาเราอ่านข้อความอะไร เราไม่จำเป็นต้องรู้ความหมายของคำทุกคำในประโยคหรือในข้อความ ก็สามารถรู้ความหมายหรือเดาความหมายของคำที่เราไม่รู้จักมาก่อนได้ โดยอาศัยความหมายของคำอื่น

ในประโยค หรือความหมายของทั้งประโยคหรือทั้งข้อความ มาช่วยอธิบายความหมายของคำบางคำที่เราไม่เคยเห็น มาก่อน ในประโยคตัวอย่างเกี่ยวกับกอบชัย ประโยคถัดไป ช่วยให้เราเดาได้ว่า **ชักหน้าไม่ถึงหลัง** หมายถึง มีรายได้ ไม่พอกับรายจ่ายนั่นเอง สำหรับท่านที่ทราบความหมาย ของคำนี้แล้วก็แล้วไป ท่านที่ไม่ทราบพอจะเดาความหมาย ได้ไหมหลังจากอ่านทั้งข้อความแล้ว

คำคู่ที่สองที่ผู้รายงานขำขันไปใช้ไม่ตรงความหมาย คือ คำว่า **โดยตรง** กับ **ตรงไปตรงมา** ผู้ใช้คงต้องการใช้ คำที่มีความหมายหนึ่ง แต่กลับใช้คำอีกคำหนึ่งที่มีเสียง ใกล้เคียงกัน แต่มีความหมายไม่เหมือนกัน ดูตัวอย่าง

วันนี้เราเชิญผู้แทนราษฎรของจังหวัด
ภูเก็ตมาพูดกับท่านผู้ฟังอย่าง**ตรงไปตรงมา**
เลยว่า การออกเอกสารสิทธิที่ดินทำกินให้
แก่ผู้มีฐานะร่ำรวยนั้น กระทบกระเทือนใจ
ประชาชนผู้ยากไร้ซึ่งไม่มีที่ทำกินจริง ๆ
อย่างไรบ้าง

คำว่า **ตรงไปตรงมา** มีความหมายว่า เปิดเผย ไม่มี
ลบลมคมใน ไม่ปิดบังอำพราง ไม่อ้อมค้อม แต่ในข้อความ
หรือในบริบทที่กล่าวถึงนี้ ผู้พูดคือผู้รายงานข่าวทางวิทยุ
ได้เชิญผู้แทนราษฎรท่านหนึ่งมาพูดออกอากาศถึงผู้ฟัง
โดยตรง โดยผู้รายงานข่าวไม่ต้องรายงานต่ออีกทอดหนึ่ง

ว่าท่านผู้นั้นพูดว่าอย่างไร ผู้แทนท่านนี้จะพูดกับผู้ฟังโดยตรง คำว่า **ตรงไปตรงมา** จึงไม่เข้ากับข้อความ คำที่ถูกต้องตรงความหมายกว่าคือคำว่า **โดยตรง**

ตัวอย่างนี้จึงควรเขียนว่า

วันนี้เราเชิญผู้แทนราษฎรของจังหวัดภูเก็ต มาพูดกับท่านผู้ฟัง**โดยตรง**ว่า การออกเอกสารสิทธิที่ดินทำกินให้แก่ผู้มีฐานะร่ำรวยนั้น กระทบกระเทือนใจประชาชนผู้ยากไร้ซึ่งไม่มีที่ทำกินจริงๆ อย่างไรบ้าง

คำคู่สุดท้ายที่จะเสนอในที่นี้คือคำว่า **ฟุ้ง** และ **คลุ้ง** คำว่า **ฟุ้ง** แปลว่า ปลิวไป ตลบไป กระจายไป เมื่อใช้กับกลิ่นจะหมายถึงกลิ่นหอม คือ หอมฟุ้ง หรือหอมตลบ เช่นประโยคที่ว่า

พอดตกค่ำ เราจะได้กลิ่นดอกราตรีที่ปลูกไว้สุดรั้วบ้าน**หอมฟุ้ง**ทีเดียว

ส่วนคำว่า **คลุ้ง** แปลว่า มีกลิ่นตลบ มักใช้แก่กลิ่นเหม็น เช่นประโยคที่ว่า

เมื่อเย็นขณะที่เปียกและเพื่อน ๆ อีกหลายคนว่ายนน้ำเล่นกันอยู่นั้น มีหมาเฝ้าลอยน้ำมา ส่งกลิ่นเหม็น**คลุ้ง**ทีเดียว

เราจะต้องระวังอย่าใช้ **หอมฟุ้ง** เป็น **หอมคลุ้ง** และอย่าใช้ **เหม็นคลุ้ง** เป็น **เหม็นฟุ้ง** เป็นอันขาด

การนำคำที่มีเสียงคู่กันหรือเสียงคล้ายๆ กัน แต่ความหมายไม่เหมือนกัน ไปใช้ผิดความหมายทำนองเดียวกับ คำ บีบ กับ บีบรัด โดยตรง กับ ตรงไปตรงมา ฟุ้ง กับ คลุ้ง เราจะได้ยินได้ฟังบ่อยมากจากการรายงานข่าวทางสถานีวิทยุ น่าเห็นใจอยู่เหมือนกันที่ผู้เขียนข่าวส่วนใหญ่คงมีเวลาจำกัด เพราะต้องรีบเขียน และผู้อ่านข่าวก็คงไม่มีเวลาตรวจสอบว่า ข่าวที่เขียนมานั้นใช้คำศัพท์บางคำถูกต้องหรือไม่ แต่การตรวจสอบคำจากพจนานุกรมว่า คำใดหมายความว่า อย่างไรก็ไม่เสียเวลาเท่าไรนัก และเป็นประโยชน์มาก เพราะจะทำให้สามารถเขียนรายงานข่าวได้ถูกต้องตรงตามความหมายที่ผู้เขียนต้องการ ทั้งยังเป็นการป้องกันไม่ให้ผู้ฟังเข้าใจผิดหรือจำไปใช้ผิดๆ ด้วย นอกจากนี้ผู้เขียนข่าวก็ยังจะได้ความรู้เกี่ยวกับความหมายของคำศัพท์ต่างๆ เพิ่มขึ้นด้วย

เก็บคำภาษาไทยในสื่อมวลชน

สื่อมวลชนมีอิทธิพลมากต่อประชาชน โดยเฉพาะเด็กและเยาวชน ทางด้านการใช้ภาษา ทั้งภาษาพูดและภาษาเขียน ถ้าสื่อมวลชนใช้ภาษาไทยดี เช่น หนังสือพิมพ์ผู้จัดรายการวิทยุหรือผู้รายงานข่าว ทั้งทางสถานีวิทยุและโทรทัศน์ พยายามเลือกใช้ถ้อยคำสำนวนและผูกเป็นประโยค ที่ให้ความหมายถูกต้องและสละสลวย ผู้อ่านและผู้ฟังก็จะได้อาศัยเรียนรู้เกี่ยวกับการใช้ภาษาที่ดีถูกต้องและนำไปใช้ตามไปด้วย ผู้เขียนใครจะกล่าวเน้นในที่นี้เฉพาะการใช้ภาษาทางสถานีวิทยุ โดยเฉพาะการรายงานข่าวซึ่งผู้เขียนพึงอยู่เป็นประจำ และได้สังเกตว่าผู้เขียนข่าวและผู้อ่านข่าวอาจจะไม่ค่อยเห็นความสำคัญในเรื่องการใช้ภาษาที่ถูกต้องเท่าไรนัก หรืออาจจะเป็นเพราะท่านเหล่านั้นไม่ทราบก็เป็นได้ว่าจะใช้ภาษาอย่างไรจึงจะถูกต้อง จึงปรากฏว่าเรามักจะได้ฟังข่าวสารด้วยถ้อยคำสำนวนแปลกๆ อยู่เป็นประจำ

ในตอนนี้อะไรขอเสนอตัวอย่างการใช้ภาษาที่ไม่น่าจะถูกต้อง ซึ่งเก็บมาได้จากการรายงานข่าวทางวิทยุ คือ คำว่า เป็นข่าว เป็นข่าวเป็นคราว และคำว่า พอสมควร ซึ่งผู้รายงานข่าวใช้ไม่ตรงความหมายของคำ คำชุดแรกคือ เป็นข่าว กับ เป็นข่าวเป็นคราว ผู้รายงานข่าวจะใช้คำว่า เป็นข่าวเป็นคราว หรือบางครั้งก็ใช้ มีข่าวมีคราว ควบกันบ่อยมาก เมื่อฟังบ่อยเข้าก็เริ่มสงสัยว่า ผู้อ่านข่าวใช้คำนี้ตรงตามความหมายที่เขาต้องการจริงๆ หรือเปล่า เช่น ประโยคต่อไปนี้

ประโยคที่ ๑

คุณประดิษฐ์เป็นกรรมการผู้จัดการใหญ่
ของบริษัท ไม่ว่าเขาจะไปไหนหรือพูดอะไร
จึงตกเป็นข่าวเป็นคราวอยู่เสมอ

ประโยคที่ ๒

ขณะนี้การเจรจาของฝ่ายตัวแทนลูกจ้าง
นายจ้าง และตัวแทนของกรมแรงงานกำลัง
ดำเนินไปอย่างเคร่งเครียด และสื่อเค้าว่า
จะตกลงกันไม่ได้ เรามีข่าวมีคราวความ
คืบหน้าของการเจรจามาเสนอต่อท่านผู้ฟัง
ในช่วงนี้ดังนี้...

ประโยคที่ ๓

ในตอนที่เราได้คุณประสิทธิ์มาอยู่ในสาย
ของเราแล้ว ผมจะให้คุณประสิทธิ์รายงาน
ข่าวคราวความคืบหน้าของการเจรจาเรื่อง
เชื่อนปากมูลต่อท่านผู้ฟังโดยตรง

จากตัวอย่างแสดงให้เห็นว่า ผู้เขียนข่าวชอบใช้คำว่า
เป็นข่าวเป็นคราว หรือ **มีข่าวมีคราว** มากทีเดียว คือเมื่อ
พูดคำว่า **ข่าว** ต้องแถมด้วยคำว่า **คราว** เสมอ จนน่าสงสัยว่า
ผู้เขียนอาจจะรู้จักคำว่า **ข่าว** และคำว่า **ข่าวคราว** ใน
ความหมายเดียวกันเสียแล้ว ซึ่งตามความเป็นจริงสองคำนี้
มีความหมายไม่เหมือนกัน

คำว่า **ข่าว** เป็นคำนาม หมายถึง คำบอกเล่าเรื่องราว
ซึ่งโดยปกติมักเป็นเรื่องเกิดใหม่หรือเป็นที่สนใจ หรือ
แปลว่า คำบอกกล่าว คำเล่าลือ ถ้าเป็นคำกริยาใช้ว่า
ตกเป็นข่าว

คำว่า **ข่าวคราว** เป็นคำนาม หมายถึง คำบอกเล่า
เรื่องทุกขั้ว

เพราะฉะนั้นตัวอย่างที่ยกมาทั้งสามตัวอย่างล้วนแต่
จะต้องใช้คำว่า **ข่าว** ทั้งสิ้น แต่ประโยคไม่ได้มีความหมาย
ลือไปในทาง**ข่าวคราว**เลย การที่ผู้รายงานข่าวใช้ **เป็นข่าว**
คู่กับ **เป็นคราว** หรือ **มีข่าว** คู่กับ **มีคราว** ถ้านานๆ ใช้ที

ก็อาจจะเดาว่าเป็นการเล่นคำของผู้รายงานข่าวหรือผู้เขียนข่าว แต่เมื่อใช้เกือบจะทุกโอกาสที่กล่าวถึงคำว่า ข่าว จึงทำให้เข้าใจว่า อาจจะเกิดความสับสนกับคำว่า **เป็นครั้งคราว** หรือ **เป็นครั้งเป็นคราว** ซึ่งมีใช้กันอยู่เสียกระมัง

อีกคำหนึ่งคือคำ **พอสมควร** ผู้รายงานข่าว (ซึ่งเข้าใจว่าจะอ่านข่าวที่มีผู้เขียนให้อ่านอีกทีหนึ่ง) ของรายการ ซึ่งมี ๒-๓ คน มักจะใช้คำว่า **พอสมควร** หรือ **พอสมควรทีเดียว** อยู่เป็นระยะๆ ตลอดรายการ เช่น (อาจจะไม่ตรงทุกถ้อยคำ)

ประโยคที่ ๑

การให้สัมภาษณ์ของนักการเมืองหลายคนเกี่ยวกับความไม่ลงรอยกันของพรรคร่วมรัฐบาล ทำให้ประชาชนทั่วไป **สับสนพอสมควรทีเดียว**

ประโยคที่ ๒

เมื่อวานนี้ได้เกิดการปะทะกันอย่างรุนแรงระหว่างนักศึกษาที่เดินขบวนเรียกร้องให้รัฐบาลฟ้องร้องเอาผิดกับอดีตผู้นำประเทศ กับตำรวจปราบจลาจลจนถึงขั้นเลือดตกยางออก นับเป็นเหตุการณ์รุนแรงมาก **พอสมควรอีกครั้งหนึ่ง**

คำว่า **พอสมควร พอควร พอทำเนา และ พอหอมปากหอมคอ** มีความหมายใกล้เคียงกัน คือ พอดี ๆ, พอสถานประมาณ, นิด ๆ หน่อย ๆ

เมื่อดูตัวอย่างข้อความที่ยกมา เหตุการณ์ที่กล่าวถึง น่าจะสื่อความหมายมากกว่า **พอสมควร** น่าจะใช้ มากกว่า **พอสมควร** ในประโยคแรกใช้ **พอสมควรทีเดียว** ซึ่งขัดแย้งกันอยู่ในตัวเพราะคำว่า **ทีเดียว** แปลว่า ฉับพลันทันที เช่น พุดออกมาทีเดียวนะ ก็ได้ หรือแปลว่า แท้จริง เช่น เก่งทีเดียว ก็ได้ เรามักจะใช้คำว่า **ทีเดียว** ในความหมายว่า แท้จริง ตามหลังคำกริยาหรือกริยาวิเศษณ์อื่น ๆ เช่น มากทีเดียว รวดเร็วทีเดียว แต่เราไม่น่าจะใช้ **พอสมควรทีเดียว** ส่วนประโยคที่ ๒ ใช้คำว่า **มากพอสมควร** ก็ขัดแย้งกันอีกเพราะ **มาก** มีความหมายตรงกันข้ามกับ **พอสมควร** เห็นชัดเจนอยู่แล้ว

จากตัวอย่างที่ยกมาอาจจะสรุปได้ว่า ผู้เขียนข่าวหรือผู้รายงานข่าวใช้คำตามความเคยชินหรือใช้เพราะติดปากโดยไม่ทันได้คิดว่า คำที่ใช้ นั้นมีความหมายไม่สอดคล้องกับความหมายของข้อความ

คำว่า **พอ** นี้เป็นคำกริยา แปลว่า เท่าที่ต้องการ, ควรแก่ความต้องการ, เต็ม, เต็มตามต้องการ, เหมาะ, เพียงทำได้, ควร เมื่อมีคำอื่นมาประกอบก็ยังคงจะให้

ความหมายในแนวเดิม เช่น พอควร, พอใช้, พอใช้ได้, พอดีพอร้าย, พอดูได้, พอได้, พอด้ว, พอมีพอกิน, พอทำพอกิน, พอประมาณ, พอไปได้, พอเลี้ยงปากเลี้ยงท้อง

การใช้ภาษาให้ถูกต้องเหมาะสมและสื่อความหมายให้ตรงตามเจตนา เป็นเรื่องที่ต้องระมัดระวัง ผู้พูดและผู้เขียนจำเป็นจะต้องรู้จักคำและเข้าใจความหมายของคำภาษาไทยของเรามีคำให้เลือกใช้มาก มีคำจำนวนมากที่อาจจะเขียนคล้ายกัน ออกเสียงเหมือนกัน แต่มีความหมายแตกต่างกัน ถ้าเราไม่สนใจเราก็อาจเผลอใช้คำที่ผิดความหมายได้ ดังที่กล่าวมาแล้ว

เมื่อไรใช้ ‘กัน’ เมื่อไรไม่ใช่

มีตัวอย่างการใช้ภาษาไทยที่ได้ยินจากการรายงานข่าวทางวิทยุเล่าสู่ท่านผู้อ่านอีก คือการใช้คำว่า ‘กัน’ ซึ่งมีการนำไปใช้ในที่ที่ไม่ควรใช้อยู่เสมอ ลองดูตัวอย่างประโยคต่อไปนี้ แล้วช่วยบอกว่าประโยคใดถูกและประโยคใดผิดเพราะอะไร

ดำและแดงอยู่กันตามลำพังขณะที่แม่ไปตลาด

นักเรียนแต่ละกลุ่มหารือกันเกี่ยวกับรายงาน

ที่ครูมอบหมาย

จุกและน้องทะเลาะกันเป็นประจำเวลาอยู่

ลับหลังผู้ใหญ่

สุรุมิรีบรรยายข่าวกันให้ประชาชนทราบ

ผลของการเลือกตั้งในเขต ๑

คดีโหดรายนี้เป็นที่สนใจของประชาชนมาก

เจ้าหน้าที่ตำรวจจะต้องเร่งมือสอบสวน

เสนอสำนวนให้อัยการฟ้องกันโดยเร็ว

ผู้ว่าราชการจังหวัดออกมารับหน้าผู้ประท้วง
และหัวนัล้อมกันให้พวกเขาคอยฟัง
ผลการเจรจาด้วยความสงบ

ท่านเห็นความแตกต่างของประโยคเหล่านี้ในการ
ใช้คำว่า กัน ใหม่ ถ้าบอกว่าสามประโยคแรกใช้กันได้ถูกต้อง
และสามประโยคหลังใช้กันไม่ถูกต้อง ท่านพอจะอธิบายได้
ใหม่ว่า ที่ถูกถูกเพราะอะไร และที่ผิดผิดเพราะอะไร

คำว่า กัน ในความหมายแรกเป็นสรรพนามบุรุษที่ ๑
แทนชื่อผู้พูด ใช้แก่ผู้เสมอกันหรือผู้น้อย ในทำนองกันเอง
มักจะใช้เป็นภาษาปาก

ประโยคที่นำมาเป็นตัวอย่าง คำว่า กัน จะตรงกับ
ความหมายที่ ๒ คือเป็นคำวิเศษณ์ เป็นคำประกอบท้ายคำ
กริยาของผู้กระทำตั้งแต่ ๒ คนขึ้นไป แสดงการกระทำร่วมกัน
อย่างเดียวกันหรือต่อกัน เช่น คิดกัน หารือกัน ทะเลาะกัน
อยู่ด้วยกัน เพราะฉะนั้นประโยคที่ ๑-๓ จึงใช้กันอย่างถูกต้อง
ตามความหมายที่กล่าวนี้ คือ ดำและแดงอยู่กันตามลำพัง
ขณะที่แม่ไปตลาด, นักเรียนแต่ละกลุ่มหารือกันเกี่ยวกับ
รายงานที่ครูมอบหมาย และ จุกและน้องทะเลาะกันเป็น
ประจำเวลาอยู่ลับหลังผู้ใหญ่

ส่วนประโยคที่ ๔-๖ การใช้ กัน ไม่สอดคล้องตาม
ความหมายที่ ๒ นี้ เพราะในประโยคที่ ๔ มีแต่สุรวุฒิผู้เดียว
ที่เป็นคนรายงานข่าว ไม่มีใครร่วมรายงานด้วย จึงไม่ควร

มีคำว่า กัน และประโยคนี้อ้าเขียนว่า “สรุปดูมรายนงานให้
ประชาชนทราบผลการเลือกตั้งในเขต ๑” จะสละสลวยขึ้น
ถ้าจะใช้คำว่า ‘กัน’ ในประโยคที่ ๔ นี้ ก็ควรเปลี่ยนถ้อยคำ
ใหม่เป็นว่า “สรุปดูมรายนงานผลการเลือกตั้งในเขต ๑
ให้ประชาชนทราบกันในวันรุ่งขึ้น”

ประโยคที่ ๕ ใช้ กัน ผิดพลาดเช่นเดียวกับประโยค
ที่ ๔ เพราะคำว่า กัน ประกอบท้ายคำกริยา ฟ้องของ
ผู้กระทำคืออัยการ ซึ่งหมายถึงอัยการคนใดคนหนึ่ง แต่ถ้า
จะใช้ กัน ประโยคที่ ๕ ก็จำเป็นต้องปรับถ้อยคำใหม่เป็น
“คดีโหดร้ายนี่เป็นที่สนใจของประชาชนมาก เจ้าหน้าที่
ตำรวจจะต้องร่วมมือกันเร่งสอบสวนเสนอสำนวนให้
อัยการฟ้องโดยเร็ว”

ประโยคที่ ๖ ใช้ กัน ไม่ถูกต้องด้วยเหตุผลเดียวกัน
กับประโยคที่ ๔ และ ๕ ควรจะตัด กัน ออก

คำว่า กัน ในความหมายที่ ๓ เป็นคำกริยา แปลว่า
กีดกันไว้ไม่ให้เข้ามาหรือออกไป หรือไม่ให้เกิดมีขึ้น เช่น
รุ่มช่วยกันแดดกันฝน

กัน ที่เป็นกริยายังมีความหมายอื่นๆ อีก เช่น แยกไว้
(คดีนี้นายไผ่ถูกกันเอาไว้เป็นพยาน) โกนให้เป็นเขตเสมอ
(สาวตรีให้ช่างกันคิ้วจนโค้งสวย)

นอกจากนี้ยังมีคำ **กีดกัน** แปลว่า กันไม่ให้ทำได้
โดยสะดวก, **กันท่า** แปลว่าแสดงกิริยาอาการขัดขวางไม่ให้
ผู้อื่นกระทำการอย่างใดอย่างหนึ่งได้สะดวก

เราสามารถเรียนรู้ความหมายของคำในประโยคที่มี
ความหมายต่างกันได้โดยการหัดสังเกตและศึกษาความหมาย
ของคำในแต่ละประโยค คำคำเดียวกันอาจมีหลายความหมาย
เมื่อใช้ในประโยคต่างๆ กัน อีกวิธีหนึ่งในการเรียนรู้ความหมาย
ของคำและการใช้คำคือการศึกษาจากพจนานุกรม ยิ่งเรา
หมั่นเปิดพจนานุกรมบ่อยเท่าใด เราจะรู้จักคำและการใช้คำ
มากขึ้นเท่านั้น

เสียงอาจจะคล้าย แต่ความหมายไม่เหมือน

ตอนนี้มีตัวอย่างการใช้ภาษาจากสื่อมวลชนมาแล้วสู่กันฟัง เป็นตัวอย่างของการใช้คำผิดความหมายซึ่งเกิดจากความไม่ใส่ใจของผู้ใช้ โดยคิดเอาเองว่าคำ ๒ คำ ที่มีเสียงคล้ายกันคงจะมีความหมายเหมือนกัน

มีคำในภาษาไทยจำนวนมากที่เสียงคล้ายกันหรือมีเสียงพ้องกันบางส่วน แต่คำหนึ่งมีคำอื่นมาประกอบด้วย ทำให้มีความหมายแตกต่างออกไป ผู้ที่ฟังไม่ได้ศัพท์ ฟังว่าเสียงคล้ายๆ กัน สำคัญว่าเป็นคำเดียวกันหรือมีความหมายเหมือนกัน ก็นำไปใช้แทนกัน โดยไม่ทราบว่าได้ใช้คำผิดความหมายเข้าอย่างจังแล้ว ตัวอย่างคำดังกล่าว เช่น คำว่า ขับเคี่ยว กับ เคี้ยวเข็ญ, เตือด กับ เตือดร้อน, แชะ กับ กระชะ

คำคู่แรก **ขับเคี้ยว** กับ **เคี้ยวเขี้ยว** วันหนึ่งผู้เขียน
ฟังรายการแข่งขันเล่นเกมคอมพิวเตอร์ทางโทรทัศน์
รายการหนึ่ง ซึ่งเปิดโอกาสให้ผู้ชมทางบ้านโทรศัพท์สมัคร
แข่งขัน และสามารถเล่นจากทางบ้านได้ ตามกติกาจะมี
การแข่งขัน ผู้ที่ได้คะแนนมากก็เข้ารอบไป และจะ
มาแข่งกันเป็นรอบสุดท้ายเพื่อชิงตำแหน่งชนะเลิศ พิธีกร
ของรายการเป็นเด็กหนุ่มสาววัยรุ่นหลายคน ซึ่งจะผลัดกัน
เป็นพิธีกรแต่ละวัน วันละ ๑ คน ในวันนั้นเป็นพิธีกรชาย
เมื่อการแข่งขันมาถึงรอบสุดท้าย พิธีกรกล่าวว่า

ขอแสดงความยินดีกับน้องต้อมและ
น้องออยด้วยที่ผ่านเข้ามาชิงกันในรอบ
สุดท้าย ในรอบนี้น้องต้อมกับน้องออยจะ
ต้อง **เคี้ยวเขี้ยว** กันเพื่อชิงตำแหน่งชนะเลิศ

ฟังแค่นี้เราก็พอเข้าใจได้ว่า พิธีกรใช้คำผิด ในที่นี้
ต้องใช้คำว่า **ขับเคี้ยว** ซึ่งแปลว่า ต่อสู้ หรือแข่งขันกันไป
จนถึงที่สุด หรือจนแพ้ชนะไปข้างหนึ่ง ไม่ใช่คำว่า **เคี้ยวเขี้ยว**
ซึ่งแปลว่า บีบบังคับหรือบีบคั้นให้ได้ความลำบาก เราใช้
เคี้ยวเขี้ยว ในประโยคต่อไปนี้

คุณมะลิ**เคี้ยวเขี้ยว**สามีให้ทำงานพิเศษทำ
เพื่อเพิ่มรายได้แก่ครอบครัว
คุณพ่อ**เคี้ยวเขี้ยว**ลูกชายให้ตื่นแต่เช้าทุกวัน
เพื่อจะได้ไม่ไปโรงเรียนสาย

ขับเคี้ยวและเคี้ยวเขี้ยว มีคำว่า เคี้ยว พ้องกัน แต่ทั้งสองคำมีความหมายต่างกัน **ขับเคี้ยว** หมายถึง ต่อสู้จนถึงที่สุด **เคี้ยวเขี้ยว** หมายถึง บีบบังคับหรือบีบคั้น

คำคู่ที่สองคือ **เดือด** กับ **เดือดร้อน** อันเนื่องมาจากเพราะเข้าใจความหมายสับสน ได้ฟังจากรายการทางวิทยุเป็นการรายงานข่าวอากาศ ผู้รายงานพูดว่า

อากาศบ้านเราในช่วงนี้**เดือดร้อน**มาก
กรุงเทพมหานครมีอุณหภูมิขึ้นสูงถึง ๓๘
องศาเซลเซียส แดดจัด ท้องฟ้าโปร่ง
เดินตามถนนควรกางร่มนะครับ จะช่วย
บรรเทาความ**เดือดร้อน**จากแสงแดดได้บ้าง

ผู้พูดไม่เข้าใจว่า คำว่า **ร้อน** มีความหมายไม่เหมือน**เดือดร้อน** คำว่า **ร้อน** เป็นคำวิเศษณ์ หมายถึง มีความรู้สึกตามผิวหนังว่าร้อนเพราะแสงแดดหรือความร้อนในบรรยากาศ เป็นต้น ตรงข้ามกับคำว่า เย็น แต่คำว่า**เดือดร้อน** เป็น คำกริยา หมายถึง เป็นทุกข์กังวลไม่เป็นสุข เช่น เราพูดว่า

ปัญหาเศรษฐกิจตกต่ำทำให้**ครอบครัว**
คุณปัญญา**เดือดร้อน**มาก ถึงขนาดต้องให้
ลูกสาวหยุดพักการเรียนที่ประเทศอังกฤษ
คำอีกคู่หนึ่งที่ได้ฟังจากสื่อมวลชนทางวิทยุใช้สับสนกัน
คือคำ **แซะ** กับ **กระแซะ** เป็นการรายงานข่าวเกี่ยวกับ

การโยกย้ายตำแหน่งผู้บริหารในวงราชการ สื่อมวลชน
รายงานว่า

ช่วงนี้ข่าวการโยกย้ายข้าราชการตำแหน่ง
สูงค่อนข้างจะสับสน มีความเคลื่อนไหวที่
พยายามจะกระแซะผู้บริหารบางคนออกจาก
ตำแหน่ง เพื่อให้พวกพ้องของตนเข้าแทนที่

คำว่า แซะ และ กระแซะ ต่างกัน แซะ เป็นกิริยา
ที่เราใช้เครื่องมือแบบๆ แทะเบาๆ โดยรอบ แล้วซ้อนขึ้นให้
หลุดล่อนออกจากที่เดิม เช่น เราแซะขนมครก แซะขนมเบื้อง
เราเอาเสียมแซะดิน แต่ กระแซะ หมายถึง ขยับกระทบ
เข้าไป เช่น ขยับตัวกระแซะเข้าไป

การใช้คำผิดที่ผิดความหมายทำนองเดียวกับที่
ยกตัวอย่างมานี้ มีให้ได้ยินได้ฟังอีกมากทางรายการวิทยุ
เช่น คำว่า พัง กับ พังพาบ, อ่าง กับ แอบอ่าง, เปิด กับ
เปิดเผย, พูน กับ พอกพูน การใช้คำให้ถูกความหมาย
ไม่ใช่เรื่องยากเย็นอะไร เมื่อเห็นหรือได้ยินคำที่มีเสียงพ้องกัน
หรือคล้ายกัน ก็อย่าไปเหมามาเป็นคำเดียวกัน เพียงแค่
เปิดพจนานุกรม เราก็จะทราบว่า คำใดหมายถึงอะไร แล้ว
ก็จะสามารถใช้คำเหล่านั้นได้ถูกต้อง

จวบจิบ จุกจิก และจู้จี้

เป็นเวลานานหลายปีมาแล้ว ที่ผู้เขียนได้ฟังวิทยุ
ชมละครโทรทัศน์ และอ่านนวนิยายที่ลงตีพิมพ์ในนิตยสาร
รายสัปดาห์หลายเล่ม ได้ยินได้พบการใช้คำ **จวบจิบ** และ
จุกจิก สับสนมาก ส่วนใหญ่จะใช้ **จุกจิก** ในความหมายของ
จวบจิบ อยู่เสมอ จนสงสัยว่าผู้จัดรายการวิทยุก็ดี ผู้เขียน
บทละครทางโทรทัศน์ก็ดี และนักแต่งนวนิยายก็ดี ไม่รู้จัก
คำว่า **จวบจิบ** เสียแล้ว หรือไม่ทราบจริงๆ หรือว่า คำว่า
จวบจิบ และ **จุกจิก** เป็นคำ ๒ คำที่มีความหมายต่างกัน
และมีที่ใช้ต่างกัน

คำว่า **จุกจิก** เป็นคำกริยา หมายถึง **รบกวน** เป็น
คำวิเศษณ์ หมายถึง **จู้จี้** ก็ได้ หรือหมายถึง **เบ็ดเตล็ด**
คละกัณ หรือ **เล็กน้อย** **คละกัณ** ก็ได้ บางครั้งก็ใช้
คู่กับคำว่า **กระจุก** เป็น **กระจุกกระจิก**

จุกจิก ในความหมายว่า **รบกวน** เช่น แม่บ้าน
คนหนึ่งกลับจากทำงานมาเหนื่อยๆ พอถึงบ้านลูกสาวลูกชาย

ซึ่งชอบทะเลาะกันอยู่เป็นประจำก็มักจะชิงกันฟ้องแม่ว่า
อีกคนแกล้งตนอย่างนั้นอย่างนี้ แม่ก็อาจจะดูว่า

“ลูก ๆ หยุดพูดเสียที อย่าจุกจิกกวนใจ
แม่นักเลย”

หรือแม่บ้านบางคนจู้จี้ขี้บ่น กลับจากทำงาน ลูก ๆ
ไม่ดูแลบ้านช่องให้เรียบร้อย ทั้งข้าวของเกะกะก็บ่นรำไร
พอบ้านราคาญก็พูดว่า

“คุณอย่าบ่นจุกจิกรำไรอยู่เลย ปล่อย ๆ
เสียบ้าง มากินข้าวกันได้แล้ว”

จุกจิก ในความหมายว่า จู้จี้ เช่น แม่กำลังป้อนข้าว
ลูกชายตัวเล็ก ๆ พยายามคะยั้นคะยอให้ลูกกินข้าว ลูกก็
เอาแต่ส่ายหน้าหนี ไม่เอาผักบ้าง ไม่เอาหมู จะเอาปลา
แม่เหลือทนก็ดูว่า

“กินข้าวเดี๋ยวนี้ละ ลูกอะไร จุกจิกจู้จี้
เรื่องกินไม่มีใครเกิน”

ผู้ใหญ่ก็จู้จี้ได้ไม่เฉพาะเด็ก เช่น ลูกสาวไม่ชอบให้
แม่พาไปซื้อเสื้อผ้าให้ ชอบไปซื้อเองมากกว่า เพราะ

“ไปกับคุณแม่ ลูกไม่ได้เสื้อแนว ๆ เลย
คุณแม่จู้จี้มาก เลือกแล้วเลือกอีก ตีตรงนั้น
ตรงนี้ จนไม่ได้ซื้อทุกที”

จุจจิก ในความหมายว่า เล็ก ๆ น้อย ๆ คละกัน เช่น คุณสมรให้เหตุผลที่ชอบเป็นช่างแต่งผมมากกว่าเป็นช่างตัดเย็บเสื้อผ้าว่า

“ตัดเย็บนี่ไม่ชอบเลยคะ งาน**กระจุก**
กระจิกมาก กว่าจะตัดเย็บเสื้อได้สักตัว ทั้ง
วัด ทั้งวาด ทั้งคำนวณ ทั้งตัด ทั้งเย็บ
แล้วยังอาจจะต้องแก้ด้วย ไม่เหมือนทำผม
จุจจิกน้อยกว่ามาก เสร็จแล้วเสร็จเลย”

เมื่อ **จุจจิก** หรือ **กระจุกกระจิก** มีความหมายดังที่
กล่าวมา นักจัดรายการวิทยุและนักเขียนนำไปใช้เป็น
จุจจิบ ได้อย่างไร

อาจจะเป็นเพราะเสียงของคำที่มีส่วนคล้ายคลึงกัน
นั่นเอง ทำให้นำมาใช้ปนเปกัน

คำว่า **จุจจิบ** เป็นคำวิเศษณ์ หมายถึง อาการที่กิน
พร่ำเพรื่อที่ละเล็กที่ละน้อย เราอาจจะใช้ว่า **กระจุบกระจิบ**
ก็ได้

จุจจิบ หรือ **กระจุบกระจิบ** เป็นเรื่องของการกิน
ไม่เกี่ยวกับ **จุจจิก** หรือ **กระจุกกระจิก** เลย เราพูดว่า

“คุณมารศรีสงสัยอยู่เรื่อยว่า เธอ
ทำไมอ้วนเอาอ้วนเอา ก็เธอไม่รู้ตัวเองว่า
ชอบกิน**จุบกินจิบ**ตลอดวัน”

หรือคุณขวัญตาพาลูกสาวอายุ ๓ ขวบไปหาหมอ เพราะกลัวใจที่ลูกไม่ยอมรับประทานอาหารเย็น ต้อง อ่อนนอนจนเหนื่อยทุกวัน หลังจากคุณหมอซักถามอยู่ ประเดี๋ยวเดียว ก็เตือนคุณมารศรีว่า

“คุณต้องระวังให้ลูกกินอาหารเป็นเวลา
ขนมกรอบๆ ใส่ถุงไม่มีประโยชน์แກ່ร่างกาย
ถ้าเด็กกินของพวกนี้**จวบจิบ** ถึงเวลาอาหาร
ก็จะไม่ยอมกินเพราะอิ่มเสียแล้ว”

จวบจิบ หรือ **กระจุกกระจิบ** และ **จุกจิก** หรือ **กระจุกกระจิก** เป็นคำอีกคู่หนึ่งที่มีเสียงคล้ายกัน แต่ ความหมายต่างกันไกล บางคนเข้าใจผิดคิดว่ามีความหมาย เหมือนกัน บางคนทราบว่าเป็นคำสองคำ แต่มักจะใช้สลับ กัน แต่บางคนอาจจะไม่ทราบว่าเป็นคำสองคำ เคยได้ยิน คำใดก็นำคำนั้นไปใช้ทั้งในความหมายของ **จุกจิก** และ **จวบจิบ** เช่นที่ผู้เขียนกล่าวในตอนต้นว่า นักจัดรายการวิทยุ และนักเขียนบางรายนำคำว่า **จุกจิก** หรือ **กระจุกกระจิก** ไปใช้ทั้งในความหมายว่า รบกวณ จู้จี้ และเล็ๆ น้อยๆ คละกัน และในความหมายว่า กินพร่ำเพรื่อทีละเล็กละน้อย คือรู้จักใช้แต่ **จุกจิก** คำเดียว ไม่รู้จักคำว่า **จวบจิบ**

นักจัดรายการวิทยุก็ดี นักเขียนบทละครหรือ นวนิยายก็ดี เป็นผู้ที่มีอาชีพที่ต้องใช้ภาษาเป็นหลัก ถ้า

รู้จักใช้ภาษาได้ดี ก็จะเป็นตัวอย่างให้แก่ผู้ฟังและผู้อ่านในด้านการใช้ภาษา แต่ถ้าใช้ภาษาไม่ถูกต้อง ผู้ฟังและผู้อ่านก็จะจำไปใช้ผิดๆ จึงต้องระมัดระวังเรื่องการใช้ภาษาให้มาก

ใช้ภาษาพาวิปริต

เพื่อนคนหนึ่งของผู้เขียนโทรศัพท์มาถามว่า

“เธอเคยฟังรายการวิทยุรายงาน
ข่าวภาคเช้ามีดทางสถานีวิทยุแห่งหนึ่ง
หรือเปล่า ที่มีผู้รายงานข่าวเป็นหญิงคนหนึ่ง
ชายคนหนึ่งนะ”

ผู้เขียนถามเพื่อนว่ามีอะไรพิเศษหรือ เพื่อนบอกว่า
ถ้าไม่เคยฟังขอให้ฟังหน่อยเถอะ ขอให้สังเกตเรื่องการใช้
ภาษาไทยเป็นพิเศษ ถามเพื่อนว่าบอกไข่น้อยได้ไหมว่า
เป็นเรื่องดีหรือไม่ดี และจะให้สังเกตเรื่องอะไรของการ
ใช้ภาษา จะได้คิดเรื่องเดียวกัน เพื่อนบอกว่าเธอฟังแล้วจะ
รู้เอง บอกนิดหนึ่งก็ได้ว่า เป็นเรื่องการใช้ภาษาวิปริตวิถถาร

ผู้เขียนตกใจเล็กน้อย เพราะเพื่อนใช้คำรุนแรง คือ
วิปริต หมายถึง ผิดปกติ ผิดแนวทาง ส่วน วิถถาร
หมายถึง นอกแบบ นอกทาง แต่ที่ไม่ตกใจมากก็เพราะ
ออกจะชินๆ เสียแล้วกับการใช้ภาษาไทยของคนในสมัยนี้

ซึ่งไม่ค่อยสนใจเรื่องกฎเกณฑ์เกี่ยวกับการใช้ภาษา นักวิชาการชอบเขียนและพูดภาษาไทยด้วยประโยคยาวๆ ซึ่งเข้าใจยาก และใช้ภาษาอังกฤษปนจนเปราะะ ชินกับผู้อ่านชาวทางสถานีวิทยุและโทรทัศน์ที่ไม่สนใจเรื่องวรรคตอน นิยมเว้นจังหวะการอ่านเป็นห้วงๆ เป็นจังหวะๆ ไปเรื่อย ๆ โดยไม่สนใจกับรูปประโยคหรือการจบหรือไม่จบข้อความแต่อย่างใด ชินกับการพูดของกลุ่มวัยรุ่นที่พูดเสียงเพี้ยนๆ ชินกับการใช้ภาษาของนักเขียนบางคนที่น่าคำและวลีที่คิดว่าเก๋ มาใช้พรรณนาเหตุการณ์ การกระทำ หรือกิจริยาท่าทางของตัวละคร โดยไม่สนใจความหมายที่แท้จริงของคำและวลีเหล่านั้น ทั้งยังกล่าวว่าเป็นการสร้างสรรคทางภาษาเสียด้วย

ผู้เขียนเปิดฟังรายการที่เพื่อนขอให้ฟังอยู่ตลอดสัปดาห์ ก็สังเกตอะไรบางอย่างได้ จะขอยกตัวอย่างมาให้ดูโดยปรับเนื้อหาไม่ให้พาดพิงถึงใครโดยเฉพาะ ดังต่อไปนี้

ข้อความที่ ๑

ตั้งแต่เกิดเรื่องเกิดราว ถูกแจ้งความ
ดำเนินคดี นายปรารถนาพยายามหลบหน้า
หลบตาผู้สื่อข่าว ไม่ยอมให้สัมภาษณ์ แต่
ผู้สื่อข่าวของเราก็ไม่ย่อไม่ท้อ ไปตกรอจน
ได้สัมภาษณ์ นายปรารถนาได้ตัดได้พ้อว่า

ตนไม่เข้าอกเข้าใจเลยว่า เรื่องนี้เป็นข่าว
เป็นคราวขึ้นได้อย่างไร เป็นเรื่องน่าน้อยอก
น้อยใจมาก เรื่องไม่จริงทั้งสิ้น ทำให้ตน
เสียชื่อเสียง ผู้สื่อข่าวถามว่าเป็นเพราะ
ท่านไม่ยอมออกมาให้ข่าวให้คราวด้วย
หรือเปล่า ก็เลยทำให้คนทั่วไปเข้าอกเข้าใจ
กันอย่างนั้น นายปรารถนาบอกว่าขอเวลา
สักหน่อย แล้วจะเชิญผู้สื่อข่าวมาให้ข้อเท็จ
จริง ในช่วงนี้ตนถูกกดถูกดันมาก แต่
คิดว่าถึงอย่างไรก็จะไม่ฟ้องไม่ร้องกลับ
เพราะเรื่องนี้ไม่เป็นประโยชน์แก่ใคร ทำให้
จบให้สิ้นลงได้เร็วเท่าไรยิ่งดี

ข้อความที่ ๒

ในภาวะเศรษฐกิจเช่นนี้ ข้าราชการ
อาจจะถูกลดเงินเดือน ทำให้ข้าราชการ
หัวนอกหัวในใจกันทั่วหน้า ผู้สื่อข่าวของเรา
ตระเวนสัมภาษณ์ข้าราชการบางส่วน บางราย
กล่าวว่าข่าวนี้อย่างนี้เป็นเพียงข่าวร้ายข่าวลือ
ยังไม่ชัดไม่เจน ตนในฐานะข้าราชการ
ยังไม่อาจจะให้ความคิดความเห็นอะไรได้
ปรกติข้าราชการก็ไม่เคยเรียกไม่เคยร้อง

อะไรอยู่แล้ว แต่ถ้าข่าวเป็นจริง ข้าราชการ
คงรู้สึกคับรู้สึกแค้นใจมาก เพราะเท่ากับ
เชือดเลือดเชือดเนื้อกันทีเดียว แต่ถ้าข่าว
เป็นจริงเป็นจริงข้าราชการก็ไม่ว่าจะหันหน้า
ไปพึ่งไปพิงใครได้

ผู้เขียนขอเสนอตัวอย่างเพียง ๒ ข้อความ ขอสารภาพ
ว่าผู้เขียนออกจะยกตัวอย่างที่เกินๆ ไปสักหน่อย คือใช้วลีที่
สะตูดตาสะดุดเสียง ซึ่งเป็นเป้าหมายสำคัญอย่างถี่ๆ ใน
ตัวอย่างข้อความสั้นๆ ทั้งนี้ เพื่อให้ท่านสังเกตเห็นว่าเกิด
อะไรขึ้นกับการใช้ภาษาไทย ในการรายงานข่าวจริงๆ
ผู้รายงานข่าวไม่ได้ใช้คำและวลีที่เกิดเสียงแปลกๆ เป็น
จำนวนมากและถี่เท่าที่ปรากฏในตัวอย่างที่ยกมา แต่ถ้า
ท่านฟังอยู่ตลอดรายการซึ่งกินเวลาประมาณ ๒ ชั่วโมง
ท่านจะสังเกตเห็นการใช้คำและวลีที่ทั้งแยกคำและซ้ำคำ
แปลกๆ เช่นอย่างชัดเจน เพื่อนของผู้เขียนอีกคนหนึ่ง ซึ่ง
ผู้เขียนขอให้ฟังรายการนี้ด้วยวิจารณ์ว่า “ใช้ภาษาพิลึก
เขาคิดอย่างไรจึงเขียนข่าวรายงานข่าวด้วยภาษาพิลึกพิลั่น
อย่างนั้น สงสัยพยายามจะสร้างลีลาการใช้ภาษาให้เด่น
เป็นพิเศษเฉพาะตัว ไม่รู้ว่าการทำเช่นนั้นจะเป็นการ
สร้างสรรค์ภาษาหรือพาให้ภาษาวิบัติกันแน่ ถ้าเจ้าของ
รายการได้ฟังเทปรายการของตนอาจจะรู้สึกตัวเล็กใช้ก็ได้”

ผู้เขียนโทรศัพท์กลับไปหาเพื่อนที่แนะนำให้ฟังรายการนี้ เพื่อนได้โอกาสบ่น จึงบ่นให้ฟังว่า คนไทยนิยมพูดคำซ้ำคำก็จริง แต่ส่วนใหญ่ใช้เป็นภาษาพูดสนทนากันระหว่างคนที่ใกล้ชิดคุ้นเคย และก็ไม่ใช่จะพูดซ้ำพร่ำเพรื่อให้นำคำมาแทรกมาเสริมเกิดเป็นคำแปลกๆ แทนที่จะไพเราะกลับทำให้เกิดเสียงฟังพิลึกๆ ผู้เขียนคิดดูแล้วก็เห็นจริงตามเพื่อนกล่าว ถ้าเรารู้จักใช้ถ้อยคำภาษาอย่างเหมาะสม รู้จักย้าคำในที่ที่ควรย้า และไม่ต้องย้าในที่ที่ไม่ควรย้า การสนทนาก็จะฟังเป็นเสียงธรรมชาติ ฟังไพเราะพูดตามสถานการณ์และความรู้สึก โปรดฟังคำสนทนาต่อไปนี้

เกสร : คุณวิมลแล้วว่า เมื่อวานเธอรู้สึกอับอายมาก
ที่สามีกูกตำรวจจราจรตักเตือนว่า เป็นผู้ใหญ่
แล้ว ควรรักษาวินัยจราจร สัญญาณไฟให้
หยุดก็ควรหยุดและไม่ควรหยุดทับทางม้าลาย

บังอร : เรื่องหยุดรถให้ได้จังหวะพอดีนี้ น่าเห็นใจ
คนขับเหมือนกันนะคะ เวลาเข้าใกล้สี่แยก
ได้ไฟเขียว เราจะค่อยๆ ขับก็ได้ รถคันหลัง
แล่นตามมาจะว่าเอาได้

เกสร : นั่นนะซีคะ ดิฉันว่าทั้งตำรวจ ทั้งคนขับรถ
ทั้งคนข้ามถนน ถ้าเข้าอกเข้าใจกัน เห็นอก
เห็นใจกัน ก็คงช่วยให้ทุกฝ่ายใช้รถใช้ถนน
ด้วยความสบายใจขึ้น

ถ้าเราเปลี่ยนคำบางคำใหม่ ใช้วิธีพูดซ้ำคำแยกคำ
แบบที่ได้ฟังจากการรายงานข่าว ตามตัวอย่างที่ ๑ และ ๒
คือเปลี่ยนคำต่อไปนี้

รู้สึกอับอาย เป็น รู้สึกอับรู้สึกอาย

เห็นใจ เป็น เห็นอกเห็นใจ

ด้วยความสบายใจ เป็น ด้วยความสบายอกสบายใจ

การสนทนาใหม่ตามคำที่เปลี่ยน จะได้เสียง จังหวะ
อารมณ์และความรู้สึกที่ไม่เหมือนเดิม ท่านชอบการสนทนา
แบบแรกหรือแบบหลัง หรือควรเปลี่ยนเป็นอย่างอื่น
อย่างไรจึงจะเป็นธรรมชาติที่คนทั่วๆ ไปพูดคุยกัน

เรียนภาษาในครอบครัว

เด็กที่อายุน้อยที่สุดในครอบครัวของผู้เขียนเป็นหลานชายอายุ ๖ ขวบ ทั้งนี้ไม่นับหลานชายเล็กที่สุดอีก ๑ คน ซึ่งยังพูดไม่ได้ การมีเด็กเล็กๆ อยู่ในบ้านทำให้ผู้ใหญ่ได้เห็นพัฒนาการการใช้ภาษาของเด็ก และได้ตระหนักว่าเด็กเรียนรู้การใช้ภาษาจากสภาพแวดล้อมและดูแบบอย่างจากผู้ใหญ่ในบ้านนั่นเอง

หลานชายวัย ๖ ขวบคนนี้เอง เมื่อสมัยที่อายุ ๒-๓ ขวบ จะพูดออกเสียงคำต่างๆ ไม่ถูกต้อง ซึ่งอาจจะมีสาเหตุจากการที่เขาไม่เคยรู้จักคำนั้นมาก่อนเลย เมื่อได้ยินผู้ใหญ่ออกเสียงให้ฟังและได้ยินไม่ชัดก็ออกเสียงไปตามที่หูได้ยิน เช่น คำว่า ใส่กรอก ได้ยินเป็น ใส่กรอบ ไปเที่ยว ได้ยินเป็น ไปเทียม กระสุน ได้ยินเป็น กระสุ่ม ครั้นผู้ใหญ่จับเสียงของเขาได้ว่าเขาพูดคำใดผิด เมื่อออกเสียงชัดๆ ให้ฟังใหม่ เขาก็เรียกชื่อหรือออกเสียงคำศัพท์ต่างๆ ได้ถูกต้อง นอกจากนี้ยังออกเสียงตัว ร ล เสียงควบกล้ำ และเสียงที่ยากสำหรับ

เด็ก เช่น เสียงตัว ฟ ฝ ไม่ค่อยได้ แรกๆ หลานชายจะออกเสียง ปลา เป็น ปา โรงเรียน เป็น โลงเลียน กว้าง เป็น ก้าง ไฟฟ้า เป็น ไปป่า ช้างผา เป็น ช้างป่า แต่พอผู้ใหญ่ออกเสียงคำชัดๆ ให้ฟัง เขาจะเลียนเสียงได้รวดเร็วมาก โดยเฉพาะเสียง ร ล พอดีคุณครูของหลานชายเน้นออกเสียงให้นักเรียนจับความแตกต่างได้ และคงจะช่วยดูแลฝึกการออกเสียงอย่างใกล้ชิดด้วย หลานชายจึงออกเสียงตัว ร ล ได้ชัดเจนมาก

การออกเสียงภาษาไทยของเด็กจะชัดเจน ถูกหรือผิดอย่างไร ผู้ใหญ่มีส่วนช่วยหรือแก้ไขได้ ถ้าเด็กได้อยู่ใกล้ชิดผู้ใหญ่ที่พูดชัดเจน และคอยเอาใจใส่สังเกตการพูดของเด็กแล้วช่วยแก้ไข รวมทั้งคุณครูก็พูดถูกต้องชัดเจน และฝึกฝนนักเรียนอย่างเอาใจใส่ใกล้ชิด เด็กๆ ของเราย่อมสามารถพูดภาษาไทยได้ถูกต้องชัดเจนตั้งแต่เล็กๆ อย่างแน่นอน

ตัวอย่างที่แสดงถึงความสำคัญของสภาพแวดล้อมที่ส่งเสริมการใช้ภาษาไทยของเด็กอีกลักษณะหนึ่งคือ เกี่ยวกับการเรียนรู้คำและความหมายของคำในภาษาไทยในชีวิตประจำวันของเด็ก เด็กเรียนรู้คำศัพท์ใหม่ๆ อยู่ตลอดเวลาจากการพูดคุยกันและทำกิจกรรมต่างๆ ร่วมกันในครอบครัว ผู้เขียนมีตัวอย่างสองสามตัวอย่างจากหลานชายวัย ๖ ขวบที่กล่าวแล้ว เด็กวัยนี้สนใจสิ่งรอบตัวเกือบทุกอย่าง

และชอบทำกิจกรรมร่วมกับผู้ใหญ่ อาจจะเป็นเพราะทำให้เขารู้สึกว่าเขาเป็นผู้ใหญ่คนหนึ่ง ได้ช่วยทำงานแบบเดียวกับที่ผู้ใหญ่ทำ แสดงถึงความสำคัญของเขา ตัวอย่างแรกคือในวันหยุดวันหนึ่ง หลานชายเห็นผู้เขียนหันหมูเตรียมทำผัดผักบุ้งเป็นอาหารเย็นในครอบครัว เขาเข้ามาดูแล้วพูดว่า “อู๋จะทำอะไรดี” ผู้เขียนถามว่า “อู๋อยากช่วยหรือ อู๋ทำอะไรได้บ้างล่ะ” เด็กชายอู๋เสนอว่า “อู๋ตัดผักก็ได้” พร้อมกับชี้ผัดผักบุ้งที่วางอยู่ไม่ห่างจากเขิงมากนัก ผู้เขียนเกือบจะปฏิเสธว่า “อู๋หั่นผักไม่ได้หรอก เตี้ยมมีตบาด” แต่ยังไม่ทันเปลี่ยนเป็นพูดกับหลานว่า “ดีจ๋ อู๋ช่วยน้ำ แต่อู๋ยังใช้มีดไม่ถนัด เปลี่ยนเป็นใช้ตะไกรก็แล้วกัน” อู๋ใช้ตะไกรได้คล่องเพราะเคยตัดรูปตัดกระดาษนำมาปะต่อเพื่อสร้างภาพตามจินตนาการอยู่บ่อยๆ ผู้เขียนไปหยิบตะไกรมาสาธิตวิธีตัดผักบุ้งให้หลานดูว่าจะต้องตัดอย่างไร ตัดจากยอดลงมาจนถึงส่วนโคนแค่ไหน ส่วนที่เหลือให้ทิ้งไป เพราะเป็นส่วนที่แก่ กินไม่อร่อย ผู้เขียนให้หลานลองบีบๆ กดๆ ดูว่าผักบุ้งส่วนโคนลำต้นแข็งกว่าส่วนบน หลานชายก็ทำได้ดีพอใช้ โดยผู้เขียนคอยขำเลียงดูและเตือนไม่ให้ตัดผักบุ้งเพลินจนหมดต้น หลานชายภูมิใจมากที่ทำงานสำคัญสำเร็จ ถึงขนาดอาสาว่า “อู๋จะทอดผักบุ้งเอง” แต่ผู้เขียนต่อรองว่าขอให้ดูหน้าผัดผักบุ้งไปก่อน เมื่อตัวสูงกว่านี้ สามารถจับทัพพีคนของในกระทะถนัดกว่านี้ จะลองให้เป็นคนทำ

จากการที่นำหหลานช่วยกันทำมัดผักบุ้ง ผู้เขียนได้สังเกตการใช้ภาษาของหหลานว่า เขาไม่รู้จักคำว่า หั่น รู้จักแต่คำว่า ตัด จึงนำ ตัด มาใช้แทนเป็น “อุตัดผักก็ได้” ผู้เขียนจึงบอกให้ทราบว่ ถ้าใช้มีดเราพูดว่า หั่นผัก ไม่ใช่ ตัดผัก แต่เมื่อต้องใช้ตะไกรแทน ก็พูดว่า ตัดผัก ได้ ส่วนที่นำใช้มีดหั่นหมู จะพูดว่า ตัดหมู ไม่ได้ ต้องพูดว่า หั่นหมู อีกคำหนึ่งที่อุ้ใช้ผิด คือ ‘ทอดผัก’ อุ้คุ้นกับคำ ‘ทอดไข่’ เพราะเขาชอบกินไข่ทอดหรือไข่เจียวมาก แต่เนื่องจากครอบครัวของผู้เขียน มักจะติดปากพูดกันว่า ทอดไข่ ไม่ค่อยใช้คำ เจียวไข่ อุ้จึงคุ้นกับคำว่า ทอด จึงนำมาใช้กับการมัดผักบุ้ง เป็น “อุ้จะทอดผักบุ้งเอง” การช่วยกันทำกับข้าวครั้งนี้อุ้เลยได้ทราบว่ต้องพูดว่า มัดผักบุ้ง ไม่ใช่ทอดผักบุ้ง อีกคำหนึ่งที่หหลานไม่รู้จักคือ ผักบุ้ง อุ้รู้จักว่เป็นผักแต่เพิ่งจะรู้ว่าผักที่เขาใช้ตะไกรตัดนี้ เรียกว่ ผักบุ้ง

ตัวอย่างที่สองเกี่ยวข้องกับการที่อุ้ชอบกินไข่เจียวมาก จะใส่หมูสับหรือไม่ไม่เกีย่ง เวลาผู้เขียนทอดไข่ให้กิน อุ้จะขอช่วยเสมอ จะอาสาเป็นคนตอกไข่ โดยเขาใช้คำพูดว่ “อุ้ทุบไข่เอง” ผู้เขียนก็ใช้โอกาสนี้บอกคำศัพท์ให้หหลานทราบว่ต้องพูดว่ ตอกไข่ ไม่ใช่ ทุบไข่

ตัวอย่างที่สาม คือ เวลาผู้เขียนรดน้ำต้นไม้ บางครั้งก็ใช้สายยางฉีดน้ำ บางครั้งก็ใช้ถังรองจากก๊อกน้ำไปรด

หลานชายขอช่วยตามเคย ถ้าใช้สายยางเขาจะพูด “อู๋ฉีดน้ำเอง” ถ้าใช้ถังเขาจะพูดว่า “อู๋สาดน้ำเอง” ในโอกาสอย่างนี้ผู้ใหญ่ก็สอนคำศัพท์ได้ ทำให้รู้ทราบบว่า ไม่ว่าเราจะใช้สายยางฉีดน้ำหรือใช้ถังรองน้ำ รวมแล้วเรียกว่ารดน้ำต้นไม้

บ้านที่มีเด็กเล็กๆ คงจะคุ้นเคยดีกับการใช้ภาษาแปลกๆ และน่าขำของเด็ก เพราะเขาจะช่างจดช่างจำ ช่างเลียนแบบ และมักจะนำคำที่รู้จักไปใช้ในสถานการณ์ที่คล้ายคลึงกัน แต่เมื่อไม่เหมือนกันทีเดียว ก็เลยกลายเป็นคำพูดแปลกๆ ที่น่าขัน ครั้นมีคนแก่ให้ก็สามารถใช้ภาษาได้ถูกความหมายอย่างรวดเร็ว เด็กจะเลียนแบบการใช้ภาษาจากผู้ใหญ่เสมอ พ่อแม่และญาติผู้ใหญ่ในบ้านล้วนมีส่วนส่งเสริมการใช้ภาษาของเด็ก และยิ่งถ้าทางโรงเรียนและทางบ้านร่วมมือกันเด็กก็ยิ่งจะพัฒนาการใช้ภาษาได้เร็วมาก

ไม่รักษาพาสุนัขหาย

ภาษาไทยซึ่งชาวไทยภูมิใจว่าเป็นสมบัติที่มีค่าที่สุดของชาติ และเป็นมรดกที่บรรพบุรุษได้สร้างสรรค์รักษาและถ่ายทอดให้ลูกหลานตลอดเวลายาวนานเท่าอายุของชาติไทยนั้น บางทีคนไทยในปัจจุบันอาจจะรักษาไว้ไม่ได้ เพราะขณะนี้เรากำลังปล่อยให้คำในภาษาไทยค่อยๆ สูญหาย ร่อยหรอไปจากการใช้ภาษาในชีวิตประจำวันของเรา

ผู้เขียนได้ประจักษ์ด้วยตนเองหลายครั้งหลายโอกาสว่า คนหนุ่มสาวและบางครั้งรวมผู้ใหญ่จำนวนหนึ่งด้วยไม่เข้าใจความหมายของถ้อยคำสำนวนในภาษาไทย บางสำนวน ทั้งๆ ที่เป็นคำพ้องๆ ที่คนไทยพูดจาสื่อความหมายเข้าใจกันเป็นอย่างดีมาช้านาน

ตัวอย่างที่ใครจะนำมากล่าวในกรณีนี้คือ ครั้งหนึ่งผู้เขียนไปงานเลี้ยงฉลองวันเกิดอายุ ๖๐ ปีของสามีเพื่อนสนิทซึ่งคบกันมานานตั้งแต่สมัยเป็นนักเรียนมัธยม เจ้าของวันเกิดถือโอกาสเลี้ยงฉลองการเกษียณอายุราชการของตนด้วย

ในช่วงของการกล่าววอยพร โฆษกซึ่งเป็นบุตรชายคนโต
 ของเจ้าภาพได้เชิญญาติผู้ใหญ่คือคุณอาของเจ้าของวันเกิด
 ขึ้นกล่าววอยพร เมื่อท่านกล่าววอยพรเสร็จแล้ว ลูกๆ หลานๆ
 ก็ขอให้ท่านร้องเพลง ท่านได้ครวญเพลงรุ่นเก่าที่มีจังหวะช้าๆ
 จบไปเพลงหนึ่ง มีเสียงขอเพลงต่ออีก เผอิญผู้เขียนไม่ได้
 ยินว่าเพลงชื่ออะไร ท่านก็ร้องต่อตามคำขอ คราวนี้เป็น
 เพลงจังหวะเร็วๆ เป็นเพลงสมัยใหม่ซึ่งมีเนื้อร้องไม่กั๊วรรค
 ร้องเข้าไปเข้ามา คนฟังนึกสนุก ตะโกนขอให้คุณอาเต้นด้วย
 คุณอากร้องไปเต้นไป จบเพลงแล้วยังใจดีร้องแถมพร้อมทั้ง
 เต้นไปด้วยอีกเพลงหนึ่ง พอจบเพลงคนฟังชอบใจตบมือ
 กันสนั่น และขอให้ร้องอีก แต่ท่านพูดว่า “พอแล้ว วันนี้
 ขอล่อยแก่แค่นี้” ภรรยาคุณอาซึ่งนั่งโต๊ะเดียวกันกับผู้เขียน
 และเพื่อน ซึ่งนั่งหัวเราะตลอดเวลาที่สามีร้องเพลงกล่าวว่า
 “ดูเถอะ ไม่เจียมสังขาร คีนี่คงได้ขัดยอกปวดเมื่อยไป
 ทั้งตัวหรอก”

ลูกสะใภ้ของเพื่อนที่นั่งอยู่ด้วยกันสงสัยคำพูดของ
 คุณปู่ จึงพูดขึ้นว่า “ไม่เห็นคุณปู่ทำอะไรเป็นเลย ร้องเพลง
 เก่ง เต้นก็เก่ง” เพื่อนจึงอธิบายว่า คุณปู่พูดว่า ปล่อยแก่
 หมายถึง แก่แล้วแต่ทำเป็นหนุ่ม ถ้าทำอะไรเป็นๆ หรือโง่ๆ
 ใช้ว่า ปล่อยไก่อ เพราะคุณปู่ ปล่อยแก่ คุณย่าจึงพูดว่า คุณปู่
 ไม่เจียมสังขาร ลูกสะใภ้จึงเข้าใจ บอกว่า ไม่เจียมสังขาร

นั้นพอเข้าใจว่าหมายถึงไม่ประมาณร่างกาย แต่ไม่เคย
ได้ยินคำว่า ปล่อยแก่ รู้จักแต่ ปล่อยไก่

หลังจากงานเลี้ยงวันนั้น ผู้เขียนก็ได้ทราบว่
คำบางคำที่เราคิดว่าแสนจะธรรมดา ก็ยังมีคนโตๆ ไม่รู้จัก
วันหนึ่งคุยกับหลานชายวัย ๑๒ ขวบ นึกถึงเรื่องในงานเลี้ยง
วันเกิดได้จึงถามหลานว่า เคยได้ยินสำนวน ปล่อยแก่
ปล่อยไก่ ไหมว่าหมายความว่าอย่างไร หลานตอบว่า
ไม่เคย รู้จักแต่ ปล่อยพลัง ปล่อยแสง ปล่อยจรวด ถาม
ต่อไปว่ารู้จัก ไม่เจียมสังขาร ไหม เห็นหลานทำหน้าง
จึงอธิบายว่าเวลามีคนทำอะไรโดยไม่ประมาณกำลังของตนเอง
ว่าจะทำได้ไหม ใช้คำว่าอะไร หลานตอบว่า “อ้อ ไม่เจียม
บอดี”

วันนั้นเลยถือโอกาสบอกหลานว่าสำนวน ปล่อยแก่
ปล่อยไก่ และ ไม่เจียมสังขาร หมายความว่าอย่างไร ใช้
ในโอกาสอะไร และได้ทราบในวันนั้นว่า คำเหล่านี้เด็ก
รุ่นลูกรุ่นหลานไม่ค่อยรู้จัก กลายเป็นคำที่ผู้ใหญ่รุ่นพ่อแม่
ปู่ย่าตายายใช้ เด็กๆ รุ่นหลังรู้จักคำใหม่ๆ เช่น ปล่อยพลัง
สายฟ้า ปล่อยแสง ปล่อยพลังงาน ปล่อยจรวด แต่หลานชาย
ยังรู้จักสำนวน ปล่อยนกปล่อยปลา เพราะคุณแม่พาไป
ตักบาตรวันเกิดทุกปี แล้วให้ปล่อยนกปล่อยปลาด้วยเกือบ
ทุกครั้ง ครั้นถามต่อว่า แล้ว ปล่อยนกปล่อยกา ละรู้จักไหม

หลานไม่รู้จัก กลับหาว่าป้าพูดผิด พูด ปล่อยนกปล่อยปลา เป็น ปล่อยนกปล่อยกา ผู้เขียนได้โอกาสจึงบอกให้หลานทราบ ว่า ปล่อยนกปล่อยกา เป็นคนละสำนวนกับ ปล่อยนกปล่อยปลา สำนวนปล่อยนกปล่อยกา หมายถึง ปล่อยให้เป็นอิสระไม่เอาโทษเอาผิด เราอาจจะพูดว่า ปล่อยลูกนก ลูกกา ก็ได้ เช่น

คนใช้คนก่อนของฉันมือไว เผลอไม่ได้เลย ครั้งหนึ่งจับได้ว่าแอบขโมยเงินไปห้าร้อยบาท เลยให้ออกไป ไม่ได้แจ้งความเอาเรื่องหรือ คิดเสียว่า ปล่อยลูกนกลูกกา

ป้าถือโอกาสบอกหลานให้รู้จักอีกสำนวนหนึ่งคือ ปล่อยปลาลงน้ำ ซึ่งมักใช้คู่กับ ปล่อยเสือเข้าป่า เป็น ปล่อยเสือเข้าป่า ปล่อยปลาลงน้ำ สำนวนนี้หลานชายกลับรู้จัก บอกได้ถูกต้องว่าหมายถึง การที่เราปล่อยศัตรูไป ศัตรูอาจจะหวนกลับมาทำร้ายเราได้ภายหลัง ที่รู้ความหมายเพราะเคยอ่านจากหนังสือประเภทการต่อสู้ผจญภัย เพียงแต่รู้จักวรรคแรก คือ ปล่อยเสือเข้าป่า ส่วน ปล่อยปลาลงน้ำนั้นไม่เคยได้ยิน เพิ่งจะได้ยินจากคุณป้าเป็นครั้งแรก

ตัวอย่างที่เล่ามาทำให้ได้ข้อคิดว่า ในครอบครัวหนึ่ง หากพ่อแม่หรือปู่ย่าตายายได้พูดคุยสนทนากับลูกหลาน ถ้อยคำสำนวนไทยต่างๆ จะไม่สูญหายไปไหน ลูกหลานก็

เรียนรู้การใช้ภาษาจากผู้ใหญ่ เป็นการสืบทอดรับมรดก
ภาษาไทยได้อย่างดี เราคงจะยินดีที่ได้รักษาภาษาไทยไว้
ด้วยการรู้จักใช้ถ้อยคำสำนวนต่างๆ ได้ถูกต้อง ดีกว่าจะ
รักษาถ้อยคำสำนวนไทยไว้แต่ในพจนานุกรมเท่านั้น

รู้ความหมายใช้ถูกความ

ท่านผู้รู้ทางภาษาไทยมักจะกล่าวว่า ภาษาไทยเป็นภาษาที่ร่ำรวยถ้อยคำ มีคำในภาษาไทยที่มีความหมายหลายหลากให้เราเลือกใช้ได้มากมายเหลือเกิน ขอเพียงศึกษาให้รู้จักคำและรู้จักความหมายเท่านั้น ก็มีคำให้เลือกใช้สื่อสารความรู้และความคิดได้ไม่มีจน

ตรงที่บอกว่า ขอเพียงศึกษาให้รู้จักคำรู้จักความหมายนี้แหละที่สำคัญ เพราะเหตุที่ภาษาไทยมีคำศัพท์มากนี้แหละ บางครั้งผู้ไม่รู้หรือไม่ค่อยสนใจศึกษาภาษาไทยก็เลยสับสนใช้คำผิดๆ โดยเอาคำที่มีความหมายหนึ่งไปใช้อีกความหมายหนึ่ง เพราะฟังเสียงคล้ายๆ กันก็คิดว่าเป็นคำเดียวกัน

ตัวอย่างของการใช้คำผิดความหมายตัวอย่างหนึ่งเกิดขึ้นที่บ้านของผู้เขียนเอง ในช่วงปิดภาคเรียน หลานสาวอายุ ๑๐ ขวบได้มาค้างที่บ้าน หลานคนนี้ชอบกินไข่ตุ๋น ป้าคนหนึ่งจึงทำไข่ตุ๋นให้รับประทานเป็นอาหารเย็น เมื่อป้าตั้งหม้อหนึ่งไข่แล้วก็ชวนหลานออกจากครัว บอกหลานว่า

ไม่ต้องเฝ้าดูหรอก เพราะต้องใช้เวลาลักพักหนึ่ง หลานสาว
ซึ่งชอบช่วยทำครัวอดไม่ได้ที่จะวิ่งเข้าไปเปิดฝามื้อบ่อยๆ
เพื่อดูว่าไข่ต้นสุกหรือยัง จนถูกปาดูว่าจะทำให้ไข่ต้นด้านไม่ฟู
หลานหยุดเปิดฝามื้อได้ แต่ไม่หยุดวิ่งเข้าๆ ออกๆ และ
คอยเตือนป้าให้ดูว่าไข่สุกหรือยัง จนครั้งสุดท้ายวิ่งออกมา
บอกป้าว่า ไข่สุกแล้ว ฝามื้อพะงาบๆ แล้ว ป้าๆ ได้ยินก็
อดหัวเราะไม่ได้ที่หลานพูดถึงฝามื้อที่ถูกแรงดันไอน้ำดัน
ให้เฝยขึ้นๆ ลงๆ ว่า ฝามื้อพะงาบๆ

วันนั้นหลานสาวเลยได้รู้จักคำไทยอย่างน้อยสองคำ
คำว่า พะงาบ หรือ พะงาบๆ นั้น เป็นคำที่บอกอาการอ้าปาก
แล้วหุบปากเป็นจังหวะซ้ำๆ คนที่เคยมีสัตว์เลี้ยงแล้วสัตว์เลี้ยง
นั้นได้รับบาดเจ็บหรือเจ็บป่วยก็ตาม เมื่อใกล้จะตายมักจะ
มีอาการอ้าปากหุบปากหายใจเป็นจังหวะซ้ำๆ แล้วก็หมด
ลมหายใจหนึ่งไป อาการเช่นนี้ เราใช้คำว่า พะงาบๆ เช่น
เราพูดว่า

ประโยคที่ ๑

เมื่อวานนี้เห็นหมาตัวหนึ่งวิ่งข้ามถนน
ตัดหน้ารถยนต์คันหนึ่ง แต่ไม่พ้น ถูกชน
อย่างจังจนกระเด็นไปไกล มันนอนลุกไม่ขึ้น
หายใจพะงาบๆ อยู่ครู่เดียวก็แน่นิ่งไป

ประโยคที่ ๒

จ้อยยังหนังสือตึกถนนกระจก้วงปู
ลงมา จ้อยวิ่งไปเก็บ ทันได้เห็นนกอำปาก
พะงาบ ๆ อยู่เดี่ยวเดี่ยวก็ตาย

เราใช้พะงาบ ๆ กับทั้งคนและสัตว์ที่มีอาการไกลตาย
แบบนี้

ส่วนฝามื้อไข่ตุ๋นที่ขยับขึ้น ๆ ลง ๆ ตามแรงดันของ
ไอน้ำ เราใช้คำว่า **พะเยิบ ๆ** หรือ **พะเยิบพะยาบ** หลานสาว
พอทราบความหมายจึงแก้ตัวด้วยการขอรายงานป้าใหม่ว่า
“ไข่ตุ๋นคงจะสุกแล้ว เพราะเห็นฝามื้อ **พะเยิบพะยาบ**” ป้า
กับหลานเลยเข้าครัวไปดูไข่ตุ๋นด้วยกัน ป้าเปิดฝามื้อเห็น
ไข่ขึ้นฟู ไข่ส้อมจิ้มดูปรากฏว่ายังมีไข่เหลว ๆ ผุดขึ้นมา จึง
บอกหลานว่าไข่ยังไม่สุกดี ถ้าไข่สุกไข่จะแข็งและจะไม่มี
น้ำไข่เหลว ๆ ขึ้นมาให้เห็น ป้าปิดฝามื้อไว้ตามเดิม รอ
สักครู่หนึ่งป้าให้หลานเปิดฝามื้อทดสอบว่าไข่สุกหรือยัง
หลานไข่ส้อมจิ้มไข่แล้วตัดสินใจว่า ไข่สุกแล้ว เย็นนั้นหลานสาว
ได้รับประทานข้าวกับไข่ตุ๋นของโปรด แล้วยังรู้จักคำศัพท์
พะงาบ ๆ และ **พะเยิบ ๆ** ว่ามีความหมายต่างกันอย่างไร

เช้าวันรุ่งขึ้นป้าอีกคนหนึ่งถือกล้องถ่ายรูปลงไปด้วย
ถ่ายรูปที่กอดอกดาวกระจายในบริเวณบ้าน หลานสาวขอตาม
ไปดู และขอให้ป้าถ่ายรูปติดกับดอกดาวกระจายให้ด้วย

ขณะที่ปากกำลังเล็งจะถ่ายภาพอยู่ ก็มีผีเสื้อบินมาเกาะที่ดอกดาวกระจายดอกหนึ่ง ป้าบอกหลานให้เียบๆ แล้วย่องเข้าไปถ่ายภาพผีเสื้อขยับปีก **พะเยิบ ๆ** เกาะดอกดาวกระจายได้ภาพหนึ่ง ถ่ายรูปเสร็จป้าถามหลานว่า สังเกตเห็นผีเสื้อขยับปีกขึ้นลงๆ ตอนที่เกาะอยู่บนดอกไม้ไหม หลานสาวบอกว่าเห็น ป้าจึงว่า นั่นแหละเราใช้คำว่า “**ผีเสื้อขยับปีก พะเยิบ ๆ ขณะดูดเกสรดอกไม้**”

เราใช้**พะเยิบ ๆ** กับฝ่าหม้อก็ได้ กับ ผีเสื้อก็ได้ คำว่า**พะเยิบ** นี้เราอาจพูดว่า **พะเยิบพะยาบ** ก็ได้ หรืออาจใช้ว่า **เเยิบผยาบ** (ผะ-เหียบ-ผะ-หยาบ) ก็ได้ **เขยิบชยาบ** (ชะ-เหียบ-ชะ-หยาบ) ก็ได้ มีความหมายเดียวกัน

เด็ก ๆ ที่กำลังอยู่ในวัยเรียนรู้ภาษาใช้คำผิดความหมาย เพราะจำเสียงที่คล้ายๆ กันมาใช้ผิดๆ ก็ไม่กระไรนัก เมื่อมีผู้รู้บอกให้ก็จดจำไว้ ต่อไปก็ใช้ได้ถูกต้องไม่ผิดอีก แต่ผู้ใหญ่ควรจะต้องระวังให้มากกว่าเด็ก เพราะถ้าใช้คำผิดความหมายเพราะจำเสียงสับสนก็จะเป็นตัวอย่างที่เด็กอาจจะจำไปใช้ผิดตามไปด้วย

ภาษามะม่วง

เคยมีนักวิชาการที่เก่งทางคณิตศาสตร์ผู้หนึ่งกล่าวว่า ภาษาไทยนั้นไม่เห็นจะต้องเรียนมากมาย เป็นคนไทยพูด ภาษาไทยมาแต่เกิดย่อมจะพูดได้เขียนได้อยู่แล้ว คำกล่าวนี้ อาจจะจริง ถ้าเราพอใจเพียง “พออ่านออกเขียนได้” หรือ ‘พอพูดเป็นคำพอเขียนเป็นตัว’ แต่ในฐานะที่เป็นคนไทย เราไม่ต้องการเป็นคนที่ดีพูดได้ดี อ่านได้เก่ง เขียนได้เก่ง หรือการที่จะสามารถใช้ภาษาไทยได้ดี ต้องมีการสั่งสอน ถ่ายทอดกันมาจากคนรุ่นหนึ่งถึงคนอีกรุ่นหนึ่ง เด็กเรียนรู้ การใช้ภาษาไทยจากบ้านเป็นแห่งแรก แล้วจึงเรียนเพิ่มเติม เมื่อเข้าโรงเรียน การเรียนภาษาไทยทั้งที่บ้านและที่โรงเรียน จะช่วยให้เด็กเยาวชนไทยรู้จักใช้ภาษาไทยได้ดี

จะขอยกตัวอย่างการเรียนภาษาไทยที่บ้านสัก ตัวอย่างหนึ่ง ครอบครัวผู้เขียนเป็นครอบครัวใหญ่ พี่น้อง หลายนคนรวมทั้งลูกหลานจะอยู่รวมกัน ปลุกบ้านอยู่ใน บริเวณเดียวกัน แม้ลูกหลานที่แยกไปอยู่ต่างหากก็มักชอบมา

เยี่ยมเยียนเพราะจะได้เล่นกับพี่น้องคนอื่นๆ ด้วย ปิตเทอมคราวหนึ่งหลานสาวอายุ ๑๒ ขวบ เป็นลูกของน้องชาย ซึ่งแยกบ้านไปอยู่ต่างหาก ได้มาพักค้างอยู่ด้วยหลายวัน ทุกเย็นพวกป้าๆ มักจะลงมาดูต้นไม้ดอกไม้ที่ปลูกอยู่ในบริเวณบ้านหลานสาวคนนี้และหลานชายอายุ ๒๑ ปีอีกคนหนึ่งก็จะลงมาดูต้นไม้ด้วย ป้า ๒ คนมาหยุดที่ต้นมะม่วงพืชมะม่วงต้นหนึ่ง ซึ่งเพิ่งจะติดลูกเป็นครั้งแรกและติดลูกเพียง ๒ ลูก ป้าทั้งสองไม่แน่ใจว่ามะม่วงแก่หรือยัง เผอิญมะม่วงอยู่สูงเกินมือเอื้อม จะดีดฟังเสียงว่าแก่จัดหรือยังก็ไม่ได้ เมื่อดูขนาดของมะม่วงและคิดทบทวนถึงเวลานับตั้งแต่มะม่วงติดลูก ป้าคนหนึ่งก็ตัดสินใจว่าควรจะเก็บได้ จึงบอกหลานสาวให้ไปหยิบตะกร้อที่หลังบ้านมา หลานสาวหายไปเป็นเวลานานก็วิ่งกลับมารายงานว่า หลังบ้านไม่มีตะกร้อ ป้าเลยรู้ว่า อ้อ! หลานไม่รู้จักตะกร้อสอยผลไม้ จึงต้องส่งหลานชายเป็นคนไปเอาตะกร้อแทน

ป้าให้หลานชายสอยมะม่วงลงมา ป้าคนหนึ่งหยิบมะม่วงมาติดตั้งเปาะๆ แล้วพูดว่า “ใช้ได้ เข้าไคลแล้ว” หลานสาวได้ยินไม่ขัดถามว่าป้าพูดอะไร ป้าจึงย้ำว่า มะม่วงแก่จัด เข้าไคล แล้ว รู้จักไหมมะม่วงที่แก่จัด ผิวออกสีนวลๆ เมล็ดข้างในแข็ง เรียกว่ามะม่วงเข้าไคล ทั้งหลานชายหลานสาวไม่รู้จักคำนี้ รู้จักแต่คำว่า ชีไคล หรือ เหงื่อไคล

ป้าคนหนึ่งบอกว่ายังไม่ควรกินมะม่วงสองลูกนี้ทันที ควรทิ้งบ่มไว้สัก ๒-๓ วัน ให้**สุกปากตะกร้อ** แล้วจะกินอร่อยมาก เพราะเนื้อมะม่วงที่ติดกับเมล็ดจะสุกนุ่ม ในขณะที่เนื้อมะม่วงข้างนอกจะยังกรอบอยู่ มะม่วงพืชมะม่วงที่สุกปากตะกร้อจะอร่อยมากเป็นพิเศษ

ป้าอีกคนเล่าให้หลานฟังว่า เรื่องเก็บมะม่วงเป็นสงครามระหว่างป้ากับหนูและนก เพราะหนูและนกก็คอยจ้องอยู่ว่า เมื่อไรมะม่วงจะ **ห้าม** คือจวนสุก และมักจะรู้ก่อนคนเราจึงมักจะพลาดทำหนูกับนก เก็บไม่ทันมันสักที โดยเฉพาะมะม่วงน้ำดอกไม้เป็นมะม่วงกินสุก เราต้องการเก็บมะม่วงที่แก่จัดมาบ่มให้สุก จึงจะได้รสชาติหวาน รับประทานกับข้าวเหนียวอร่อยมาก

หลานสองคนไม่ชอบรับประทานมะม่วงสุกเท่าไรนัก คิดว่ามะม่วงสุกงอมเนื้อจะเละๆ บางทีก็ไม่หวาน ป้าว่ามะม่วงสุกที่ไม่หวานเป็นเพราะรีบเก็บมาบ่มตั้งแต่ยังไม่ทันแก่จัด เราเรียกว่า **มะม่วงจำบ่ม** หลานรู้จักคำนี้ไหม หลานยอมรับว่าเพิ่งเคยได้ยินคำนี้จากป้าเป็นครั้งแรก

หลานทั้งสองคนบอกว่า อย่างไรก็ตามตนชอบรับประทานมะม่วงดิบมากกว่า มะม่วงอ่อนยังไม่แก่เมล็ดยังนิ่มอยู่ก็ชอบ จิ้มพริกกะเกลืออร่อยดี มะม่วง**เข้าไคล** แก่จัดก็ยังอร่อยใหญ่ เพราะรสหวานมัน **สุกปากตะกร้อ** ก็ชอบมากเพราะอร่อยไปอีกแบบหนึ่ง เคี้ยวกรุบๆ ดี

ป้าบอกหลานว่าผิดคาดที่หลานรู้จักมะม่วงปาก-
ตะกร้อ เคยคุยกับคนโตๆ บางคนยังไม่รู้จัก หลานสาว
รู้จักมะม่วงปากตะกร้อนับว่าเก่ง ถึงจะไม่รู้จักตะกร้อสอย
มะม่วงก็ตาม แต่วันนี้ก็รู้จักทั้งสองอย่างแล้ว อย่าลืมนะว่า
เข้าโคลเป็นเรื่องมะม่วง แต่**ชีโคล** **เหงือโคล**เป็นเรื่อง
ความไม่สะอาด

ป้าถือโอกาสบอกหลานว่า มีสำนวนที่มาจาก
มะม่วงอยู่สำนวนหนึ่ง คือ **ชิงสุกก่อนห่าม** รู้ไหมว่า
หมายความว่าอะไร หลานชายทราบว่ายหมายถึง ด่วนทำ
อะไรที่ยังไม่ถึงเวลา แต่ไม่ทราบว่าเป็นสำนวนที่เปรียบมา
จากมะม่วง ป้าจึงบอกว่า มะม่วงตามปรกติก็ต้องห้ามก่อน
แล้วจึงสุก แต่มะม่วงที่อยู่บนต้นแล้วได้แดดดีตลอดเวลา ก็
ทำให้ผิวเหลืองเร็ว คนเข้าใจว่าสุกแล้วใช้ได้แล้ว เมื่อเก็บ
มากินจึงรู้ว่า มะม่วงนั้น**สุกแต่** ยังไม่ทันห้ามด้วยซ้ำ จึง
กินไม่อร่อย เมื่อมาใช้กับคนว่า **ชิงสุกก่อนห่าม** จึงใช้ใน
ความหมายเชิงติเตียน ถึงตรงนี้หลานสาวเสริมว่ารู้จัก
คำว่า **แก่แดด** คำนี้มาจากมะม่วงด้วยหรือเปล่าคะ คุณแม่
ชอบว่าหนูแก่แดด

ภาษาไทยเป็นสมบัติที่ล้ำค่าของคนไทยทุกคน
ครอบครัวมีบทบาทสำคัญที่จะต้องถ่ายทอดการใช้ภาษา
ให้แก่ลูกหลาน ไม่ควรปล่อยให้เป็นหน้าที่ของโรงเรียน
ฝ่ายเดียว

อาหารการกิน (ตอนที่ ๑)

มีเหตุการณ์ ๓ อย่างเกิดขึ้นที่ทำให้ผู้เขียนต้องคิด และมีผลให้เกิดเป็นบทความตอนนี้ขึ้น เหตุการณ์ครั้งแรก คือ วันหนึ่งนั่งดูหลานชายอายุ ๖ ขวบทำการบ้าน ในคำสั่งให้ขีด × ลงบนภาพที่รับประทานได้ มีภาพดอกไม้ ภาพมังคุด ภาพมะระ ภาพต้นไม้เล็ก ๆ หลานชายขีดภาพมังคุด ผู้เขียนถามว่าภาพที่กินได้หมดแล้วหรือ เลยดูไปพร้อมกันที่มะระ หลานชายรู้จักดอกไม้และต้นไม้ว่ารับประทานไม่ได้ รู้จักมังคุดว่าเป็นผลไม้รับประทานได้ พอมาถึงภาพมะระ หลานไม่รู้จัก บอกว่าไม่เคยเห็น เหตุการณ์ครั้งที่ ๒ คือ วันหยุดวันหนึ่งสมาชิกในครอบครัววางแผนจะทำทอดมันกุ้งเป็นอาหารเย็น ป้าคนหนึ่งบอกหลานชายอายุยี่สิบเศษว่า จะขอแรงโขลกกุ้งเพราะซื้อแข็งกว่าป้า หลานชายสงสัยว่าโขลกกุ้งทำอย่างไร เหมือนสับกุ้งหรือเปล่า เหตุการณ์ครั้งที่ ๓ พี่สาวของผู้เขียนซื้อห่อหมกมามอบหมายลูกสาวซึ่งอายุมากกว่าหลานชายคนเมื่อกี้ให้อุ่น

สำหรับเป็นอาหารเย็น ลูกสาวบอกว่าอุ่นอย่างไร ตอนนี้อยู่
ไม่โครเวฟเสีย ส่งไปซ่อมยังไม่ได้กลับมา แม่ก็แนะนำ
ไม่ต้องใช้ไมโครเวฟ ใช้นึ่งเขาก็ได้ ลูกสาวงงถามแม่ว่านึ่ง
ทำอย่างไร

ผู้เขียนคิดถึงเหตุการณ์ทั้งสามคราว ได้ข้อสังเกตว่า
สภาพความเป็นอยู่ที่เปลี่ยนไป โดยเฉพาะเกี่ยวกับเรื่อง
อาหารการกิน ทำให้เด็กรุ่นใหม่ไม่ค่อยรู้จักพืชผักสวนครัว
ไม่เข้าใจคำศัพท์เกี่ยวกับการทำอาหาร รวมทั้งทำไม่เป็นด้วย
สมัยก่อนการทำอาหารแต่ละมื้อแต่ละวันมีความสำคัญต่อ
ครอบครัว แม่บ้านจะไปตลาดเตรียมอาหารและปรุง
อาหารวันละหลายมื้อ ลูกหลานจะถูกเรียกมาเป็นลูกมือ
ตั้งแต่ให้ตามไปช่วยหิ้วตะกร้าเวลาไปจ่ายตลาด จนถึงเวลา
เตรียมอาหารก็ให้ช่วยล้างผักบ้าง หั่นผักบ้าง ตามแต่ด้วย
ว่าจะช่วยอะไรได้บ้าง ลูกหลานจึงเรียนรู้การทำอาหารไปในตัว
แม้จะอายุน้อยเช่น ๖ ขวบเท่าหลานชายของผู้เขียน ก็อาจ
จะให้ช่วยเด็ดใบโหระพา หรือแม้จะยังไม่ให้ช่วยทำอะไร ก็
จะต้องเคยเห็นเครื่องปรุงอาหารชนิดต่างๆ คงจะรู้ว่ามะระ
หน้าตาอย่างไร เพราะเห็นอยู่ คุณเคยอยู่ในชีวิตประจำวัน
แต่ปัจจุบันการกินการอยู่ การทำอาหารเปลี่ยนไป
ครอบครัวในเมืองใหญ่ๆ ทั่วประเทศไทยเวลานี้ แม่บ้าน
ทำอาหารน้อยลงมาก ชื่ออาหารสำเร็จรูปกันเป็นส่วนใหญ่

ผู้เขียนเคยไปตามตลาดในอำเภอใกล้เคียง ในจังหวัดต่างๆ ช่วงเย็นๆ จะมีอาหารสำเร็จรูปขายเต็มไปหมด ซึ่งได้รับความนิยมจากพ่อบ้านแม่บ้านกันมาก คงจะมีแต่ในชนบทห่างไกลเท่านั้นกระมังที่ยังทำอาหารกินเองแต่ละวัน เด็กๆ คงยังช่วยพ่อแม่ทำอาหารอยู่ คงจะยังรู้จักพืชผักสวนครัว เครื่องใช้ในครัว และคำศัพท์ที่เกี่ยวกับการทำอาหาร ไม่เหมือนหลานชายตัวเล็กของผู้เขียนที่ไม่รู้จักมะระ ไม่เหมือนหลานชายคนโตที่ไม่เข้าใจคำว่า โขลก ไม่เหมือนหลานสาวที่ไม่รู้จักวิธีนั่งอาหาร เพราะครอบครัวของผู้เขียนซึ่งอยู่ในกรุงเทพฯ ก็เป็นอีกครอบครัวหนึ่งที่เลิกทำอาหารรับประทานเองมาหลายปีเต็มที่ อาศัยอาหารถุงพลาสติกแทน แล้วจะให้เด็กๆ ในบ้านรู้จักคำภาษาไทยที่มีมากมายที่เกี่ยวข้องกับอาหารการกินได้อย่างไร

คนไทยที่อายุต่ำกว่า ๓๐ ปี มักหลงลืมหรือไม่รู้จักคำในภาษาไทยเป็นจำนวนมาก ซึ่งเป็นคำที่ใช้เรียกชื่ออาหารประจำวัน เคยให้หลานชายหลานสาวซึ่งตอนนั้นอายุเกือบ ๒๐ ปีไปซื้อเครื่องแกง เขาไม่รู้จักถามว่า แกงอะไร คิดว่าเครื่องแกงคือน้ำพริกที่ผสมเสร็จเป็นน้ำพริกแกงเผ็ด แกงคั่ว แกงเขียวหวาน แต่เครื่องแกงที่ว่านี้ หมายถึงเครื่องปรุงน้ำพริกแกงในส่วนที่เป็นพืชผัก เช่น พริก ข่า ตะไคร้ ใบมะกรูด ผิวมะกรูด ใบโหระพา เป็นต้น ซึ่งแม่ค้า

จะหยิบบอย่างละเล็กละน้อยปนมาให้ ทั้งนี้ไม่รวมเครื่องปรุงประเภท หอม กระเทียม กะปิ เป็นต้น ซึ่งเราต้องแยกซื้อต่างหาก สมัยเด็กผู้เขียนถูกใช้ไปตลาดให้ซื้อผักเครื่องแกงบ่อยมาก เรานำเครื่องแกงเหล่านี้มาตำน้ำพริกแกงเอาเอง แต่สมัยนี้ครอบครัวทั่วไปถ้ายังจะทำแกงกินเอง ก็ซื้อน้ำพริกแกงสำเร็จมาแทน แต่ส่วนใหญ่ก็ไม่ค่อยจะแกงกินเองกันแล้ว นิยมซื้อแกงสำเร็จรูปใส่ถุงพลาสติกมากินแทน ไม่ต้องยุ่งยาก ไม่ต้องมาทำให้เสียเวลา เพียงแกะใส่ถ้วยขมอาจจะอุ่นให้ร้อนเสียหน่อยก็รับประทานได้เลย คนสมัยนี้อย่าว่าจะรู้จักเครื่องแกงคือเครื่องปรุงน้ำพริกเลย แม้แต่จะรู้วิธีแกงเผ็ดอะไรสักอย่างก็ทำไม่เป็นแล้ว หลานชาย หลานสาวของครอบครัวผู้เขียนไม่รู้จักอาหารประเภทพืชผักต่างๆ เอาเสียเลย ไม่รู้จักมะกรูด รู้จักแต่มะนาว แยกไม่ออกว่า ใบโหระพา ใบกะเพรา ใบแมงลัก ต่างกันอย่างไร ไม่ทราบว่ายิงและฆ่าต่างกันอย่างไร ไม่รู้จักขมิ้นขาว ไม่รู้จักกระชาย ไม่รู้จักมะเขือพวง มะเขือเปราะ มะเขือยาว รู้แต่ว่าเป็นมะเขือ แต่รู้จักมะเขือเทศเพราะชอบกินส้มตำ ไม่รู้ชื่อผักหลายอย่าง เช่น ผักคะน้าและผักกวางตุ้ง ทั้งๆ ที่กินผักคะน้าในก๋วยเตี๋ยวราดหน้า กินผักกวางตุ้งในก๋วยเตี๋ยวหมูแห้งน้ำอยู่บ่อยๆ ไม่รู้จักถั่วแขก รู้จักแต่ถั่วฝักยาวที่ใส่ในส้มตำเท่านั้น

นับวันเยาวชนของเราจะไม่รู้จักทั้งชื่อและรูปร่างหน้าตาจริง ๆ ของพืชผักเหล่านี้ แม้จะเคยเห็นบ้างก็เห็นในอาหารที่ปรุงแล้ว และแปรรูปไปแล้ว ประเภทที่จะใช้ลูกหลานให้ไปขุดกระชายหรือขามาสักแง่งหนึ่ง ให้ไปตัดตะไคร้มาสักต้นสองต้น หรือให้ไปหักกิ่งโหระพากะเพราที่ปลูกไว้ในบริเวณบ้านมาสามสี่กิ่งหมดสมัยไปแล้ว ผู้เขียนเคยให้หลานชายไปหักกิ่งกะเพราที่ปลูกไว้ใกล้รั้วบ้าน ทั้งๆ ที่บอกตำแหน่งของต้นกะเพราอย่างละเอียด หลานชายก็หากะเพราไม่พบ ต้องพาไปดู ได้ความว่าเขาเห็นแล้ว แต่ไม่ทราบว่าเป็นต้นกะเพรา คิดว่าเป็นต้นต้อยติ่ง เพราะเห็นขึ้นอยู่ปนๆ กัน

คำกริยาต่างๆ ที่เคยใช้พูดกันในขณะเตรียมเครื่องปรุงอาหารก็เช่นเดียวกัน เด็กสมัยนี้ไม่รู้จักแล้ว ผู้เขียนเคยวานหลานชายให้หั่นมะเขือเทศสำหรับใส่ไชยัดใส่ เผือกมะเขือเทศถูกทิ้งไว้ในตู้เย็นนานเกือบ ๒ สัปดาห์ จึงมีบางลูกเสียขึ้นจุดต่างๆ หลานชายโยนทิ้งถึงขยะทิ้งลูก ผู้เขียนให้เก็บขึ้นมาปาดส่วนที่เสียออก หลานชายไม่เข้าใจ คำว่า ปาด หมายถึงอะไร บอกว่าไม่เคยได้ยินคำนี้ ต้องปาดมะเขือเทศส่วนที่เสียเป็นชิ้นบางๆ ไม่ให้กินส่วนดีเข้าไปมากนักให้ดูคำที่มีความหมายใกล้เคียงหรือแทนกันได้ก็มี คำว่า **เฉือน** และ **ฝาน** ซึ่งหลานชายก็ไม่เข้าใจอีก ปาด หมายถึง ฝานบางๆ เอาส่วนที่ไม่ต้องการออก ฝานก็คือเฉือนให้เป็น

แผ่นหรือเป็นชิ้นเป็นอัน เวลาที่บ้านของผู้เขียนทำมะม่วง น้ำปลาทหวานหรือกล้วยทอด ก็วานให้หลานโตๆ ช่วยผ่าน มะม่วง ผ่านกล้วยเป็นแผ่นบางๆ สมัยผู้เขียนเป็นเด็ก หัวตะกั่วตามแม่ไปตลาด เวลาซื้อแตงโมซึ่งสมัยก่อน ซื้อขายกันเป็นลูกๆ ก็จะต้องให้คนขายปาดแตงโมให้ดูว่า เนื้อแตงไหม ถ้าเป็นสีแดงชืดๆ ก็ไม่ซื้อเพราะจะไม่หวาน

เด็กสมัยนี้รู้จักคำศัพท์น้อยลงมาก เด็กๆ ในบ้าน ผู้เขียนรู้จักคำว่า **หั่น** คือเอามีดตัดสิ่งของเป็นชิ้นๆ เช่น หั่นหมู หั่นเนื้อ หั่นผัก เวลาขอให้ช่วย**ซอยหอม** คือหั่นถี่ๆ ให้เป็นแผ่นบางๆ หรือให้**ซอยมะม่วง** คือสับถี่ๆ ให้เป็น ชิ้นบางๆ เล็กๆ เขาจะไม่เข้าใจ หาว่าป้าพูดโง่งง ทำไม ไม่พูดว่า หั่นหอมหรือสับมะม่วง ก็จะฟังเข้าใจง่ายกว่า เหมือนคำว่า **โหลก** หมายถึง ด่าให้เข้ากันหรือให้เหนียว หรือให้แหลก ถ้าป้าบอกให้ช่วย **ด่ากั๊ง** ก็จะเข้าใจ พูดว่า ให้ช่วย**โหลก**กั๊งทำทอดมัน ไม่เข้าใจ

ที่กล่าวว่าภาษามีเกิดและตายก็คงเป็นเช่นนั้นเอง ถ้ายังใช้กันอยู่คำในภาษาก็อยู่ ถ้าเลิกใช้คำในภาษาก็ไม่อยู่ คือหายหรือตายไป เรามีคำต่างๆ ใช้อยู่แล้ว แต่ละคำมีความหมายแม้จะคล้ายๆ กัน แต่ในรายละเอียดก็มีความแตกต่างกัน แต่เป็นเพราะไม่พยายามทำความเข้าใจ ก็เลย ทำให้คำบางคำพานจะหายไป ไม่น่าเสียดายหรือ

อาหารการกิน (ตอนที่ ๒)

ในตอนที่แล้ว ได้กล่าวถึงคำในภาษาไทยที่เกี่ยวกับอาหารการกิน ซึ่งค่อยๆ สูญหายไปอย่างน่าเสียดาย เพราะคนรุ่นใหม่ไม่รู้จัก เนื่องจากความเป็นอยู่ในชีวิตประจำวันเปลี่ยนแปลงไป ทำให้ไม่ได้ใช้คำเหล่านั้น ยิ่งคิดถึงคำศัพท์ที่เกี่ยวกับอาหารการกินที่ใช้กันน้อยลง ก็ยิ่งเห็นว่ามีคำต่างๆ อีกมากมายที่ยังไม่ได้นำมายกตัวอย่างไว้ในตอนที่แล้ว จึงขอกล่าวถึงอีกในเรื่อง ‘อาหารการกิน’ เป็นตอนที่ ๒

ผู้เขียนเคยคุยกับเพื่อนเกี่ยวกับคนสมัยนี้ไม่ได้ทำอาหารกินเอง ได้แต่ซื้อ อย่าว่าแต่คนรุ่นต่อๆ ไปจะทำกับข้าวไม่เป็นเลย คนรุ่นพ่อแม่ในปัจจุบันก็ทำไม่เป็นแล้ว เมื่อลูกๆ ไม่เคยเห็นพ่อแม่ทำอาหาร จะทำเป็นได้อย่างไร ก็จักรและความสัมพันธ์ของคนในครอบครัวในส่วนนี้จึงขาดหายไปจากชีวิตของเรา ภูมิปัญญาในเรื่องการทำอาหารซึ่งถ่ายทอดกันในครอบครัวก็หายไปด้วย ศัพท์ภาษาและถ้อยคำต่างๆ

ที่เกี่ยวข้องก็ถูกหลงลืมและไม่รู้จัก และไม่เข้าใจความหมาย ในที่สุด เพื่อนของผู้เขียนเล่าว่า เคยพูดกับลูกสาวว่า **“กับข้าวเจ้านี้อร่อย คนทำรสมือดี”** ลูกสาวไม่เข้าใจว่า **รสมือ** หมายถึงอะไร ไม่เคยรู้จักคำนี้ เพื่อนต้องอธิบายให้ ลูกฟังว่า คนที่ทำอาหารเก่ง ประุงรสได้กลมกล่อม อร่อย เรามักพูดว่า คนนี้ **รสมือดี** แต่คำนี้ผู้เขียนไม่พบใน พจนานุกรม ในพจนานุกรมมีคำว่า **รสชาติ** ซึ่งหมายถึง รส แต่คำว่า **รสมือ** คนทั่วไปก็พูดกันอยู่ เพื่อนบอกว่า **“ยังดีนะ ที่ลูกฉันเข้าใจคำว่า กับข้าว ว่าหมายถึงอาหารที่กินกับข้าว”**

การที่คนสมัยนี้ไม่ค่อย**ทำกับข้าว** แต่**ซื้อกับข้าว**แทน ซึ่งรวมทั้งครอบครัวของผู้เขียนด้วย มีผลกระทบอย่างหนึ่ง ต่อผู้เขียน ผู้เขียนปรารภกับเพื่อนว่า ตั้งแต่คุณแม่ของผู้เขียน มีอายุมากขึ้น และ**ทำกับข้าว**ให้ลูกๆ กินไม่ไหว ผู้เขียนและ พี่ๆน้องๆหมดโอกาสได้กินอาหารบางอย่างที่คุณแม่ทำอร่อย เช่น แกงจืดผัก แกงจืดหน่อไม้ต้ม ไก่ต้มขา ซึ่งเป็นอาหาร ง่ายๆ ง่ายๆ ส่วนที่มีขายกันอยู่ทั่วไปก็อร่อยเหมือนกัน แต่ ไม่อร่อยแบบรสมือคุณแม่ รสที่คุณแม่ทำเป็นรสเฉพาะใน ครอบครัว แต่ลูกๆ ไม่ค่อยรักดี จึงไม่ได้รับมรดกไว้ สมัยที่ ผู้เขียนและพี่ๆ น้องๆ ยังเป็นลูกมือช่วยคุณแม่**ทำกับข้าว**นั้น เราจะได้รับแจกงานตามความถนัด พี่สาวคนโตเก่งเรื่อง จ่ายตลาด คนที่สองเก่งเรื่องทำปลา สามารถ**ขอดเกล็ดปลา**

ได้หมดจด แล่ปลาแทบไม่มีเนื้อปลาดิดก้างหรือกระดูกกลาง
เลย บั้งปลาได้เป็นจังหวะสวยงาม **ควัก**ใส่ปลาทุสดได้
นุ่มนวลไม่ทำให้ปลาช้ำ **หั่น**เนื้อหมูเนื้อวัวได้ขนาดกำลังดี
ไม่เล็กหรือใหญ่เกินไป และหั่นได้ถูกทางไม่ทำให้เนื้อเหนียว
ที่สาวคนที่สามมีฝีมือเรื่องหั่นและซอย สามารถ**ซอยหอม**
ให้บางเฉียบ **ซอยมะม่วง**ทำยากดี **สับมะละกอ**ทำข้าวมัน
สัมตำก็ดี มะม่วงและมะละกอจะเป็นเส้นยาวบางสวยงาม
มาก **หั่น**ใบมะกรูดเป็นเส้นฝอยสำหรับโรยห่อหมกก่อนนึ่ง
หรือสำหรับใส่แกงฉู่ฉี่ปลาหม้อได้เป็นฝอยสวย กินได้ไม่
ระคายลิ้นระคายคอเลย ส่วนผู้เขียนก็ต้องทำงานประเภท
ง่าย ๆ หรือหยาบ ๆ เช่น **หั่น**ผักทั้งหลายให้เป็นท่อน ๆ สั้นบ้าง
ยาวบ้างให้ได้ขนาดพอเหมาะแก่ประเภทอาหาร **ปอก**เปลือก
ผักต่างๆ โดยไม่กินเนื้อ เช่น ปอกบวบ ฟัก มันเทศ
กระชาย ฯลฯ สามารถเด็ดผักดำสิ่ง ใบโหระพา ได้รวดเร็ว
คั้นกะทิ **บีบ**มะนาวได้หมดน้ำ **โขลก**กุ้งหรือปลาสำหรับทำ
ทอดมัน รวมทั้ง**ขูด**เนื้อปลากรายและ**นวด**เนื้อปลาสำหรับ
ทำแกงลูกชิ้นได้เหนียวดีนัก เป็นต้น

คำกริยาที่เราเคยใช้ในการเตรียมอาหารและแม่บ้าน
มักจะฝึกลูกหลานให้รู้จักทำกิจรำนั้นด้วย ที่กล่าวแล้วเหล่านี้
ในปัจจุบันหมดไปแล้ว เพราะแม่บ้านสมัยใหม่ไม่ต้องทำเอง
อีกแล้ว เครื่องปรุงอาหารทั้งหลายสามารถซื้อที่สำเร็จ

จากตลาดหรือซูเปอร์มาร์เกต จะซื้อขิงหรือกระชายก็
 ปอกเปลือกและซอยไว้ให้เสร็จ กะทิก็คั้นแล้ว หน่อไม้ก็
 หั่นแล้ว กระเทียมก็สับเสร็จนำไปเจียวได้เลย พริกสำหรับ
 ทำพริกน้ำส้มก็ตำหรือบดไว้ให้แล้ว ซื้อปลา หมู เนื้อ
 กระดูกหมู หรือกุ้ง ก็ขูดเกล็ดให้ แล่ให้ หั่นให้ สับให้
 และปอกเปลือกให้แล้ว จะทำทอดมันก็ซื้อปลาที่นวดปรุง
 ผสมไว้ให้เรียบร้อยแล้ว สะตวยิ่งขึ้นก็คือตามซูเปอร์มาร์เกต
 ทำไว้ให้เลยเป็นชุด ต้องการกับข้าวประเภทไหนก็ซื้อไป
 เป็นชุดๆ สำหรับนำไปทำสุกและปรุงรสเอาเอง เครื่องปรุงสด
 เหล่านี้ขายให้แม่บ้านที่ยังขยันอยู่ คือยังไม่เกียจคร้านที่จะ
 ไปทำให้สุกอีกต่อหนึ่ง ส่วนใหญ่จะซื้ออาหารสำเร็จรูปซึ่ง
 ทำสุกแล้ว ด้วยเหตุนี้คำกริยาที่เกี่ยวกับการปรุงหรือทำ
 อาหารจึงเป็นคำในภาษาไทยอีกชุดหนึ่งที่คนรุ่นใหม่ไม่ค่อย
 ได้ใช้และไม่รู้จัก หลานสาวคนหนึ่งของผู้เขียนอายุประมาณ
 ๒๐ ปี เคยตั้งข้อสังเกตว่า ภาษาไทยทำไมยากนัก มีคำ
 กริยามากมายใช้ไม่ถูก เมื่อไรใช้ ผิด เมื่อไรใช้ ทอด
 คำว่า **ปัง ย่าง เผา** ก็เหมือนกัน ไม่ทราบว่าจะต่างกันอย่างไร
 แล้วยังมีคำ **นึ่ง ตุ่น** อีก คนใช้ไม่ถูก ผู้เขียนเลยงง เพราะที่
 หลานสังเกตเกี่ยวกับคำนั้น ผู้ตั้งข้อสังเกตกำลังคิดว่ามีมากไป
 ส่วนผู้เขียนฟังแล้ว ข้อสังเกตนี้น่าจะเป็นคำชมว่าภาษาไทย
 มีคำให้เลือกใช้หลากหลาย เลยชมหลานไปก่อนว่า ที่

สามารถจาระไนคำกริยาเกี่ยวกับการทำอาหารได้มากมาย ขนาดนี้ต้องนับว่าเก่งแล้ว จะขาดก็แค่แยกใช้ไม่ถูกซึ่งไม่ยากอะไร เพียงหาความหมายในพจนานุกรมเท่านั้นเองก็จะแยกใช้ได้ถูกต้อง เช่น **ปิ้ง** และ **ย่าง** หมายถึง ทำให้สุกด้วยการวางไว้เหนือไฟ แต่ **ปิ้ง** มักใช้แก่ของแห้ง และจะใช้เวลาน้อย เช่น ปิ้งข้าวเหนียว ปิ้งเนื้อเค็ม ส่วน **ย่าง** มักใช้แก่ของสด และจะใช้เวลานานกว่าปิ้ง เช่น ย่างไก่ ย่างหมู แต่แม้จะใช้ปนๆ กันก็ไม่ถือว่าผิด ส่วนคำว่า **ผัด** และ **ทอด** เป็นการทำให้สุก ซึ่งใช้น้ำมันเป็นส่วนประกอบ แต่ **ผัด** ใช้น้ำมันไม่มาก เอากระทะตั้งไฟ ใส่ น้ำมันเล็กน้อย พอ น้ำมันร้อนก็ใส่เครื่องปรุงลงไป แล้วพลิกกลับไปกลับมาจนสุก เช่น ผัดข้าว ผัดผักบุ้ง ส่วน **ทอด** ใช้น้ำมันมากกว่า เป็นการทำให้สุกด้วยน้ำมันที่เดือด เช่น ทอดปลา ทอดกล้วยแขก

อีกวิธีหนึ่งที่จะช่วยให้เข้าใจความหมายของคำและนำไปใช้ได้ถูกก็คือ ควรอ่านหนังสือให้มากๆ เมื่ออ่านมากเราก็จะคุ้นกับการใช้คำต่างๆ คำที่มีความหมายคล้ายกันแต่ไม่เหมือนกันทีเดียว บริบทคือข้อความแวดล้อมจะช่วยให้เราแยกความแตกต่างของคำได้ดี ดีกว่าทำความเข้าใจความหมายของคำจากคำอธิบายความหมายเสียอีก

สุดท้ายดูเหมือนผู้เขียนจะโน้มน้าวหลานได้สำเร็จว่า
ข้อสังเกตเชิงติของเขาแท้จริงคือความพิเศษของภาษาไทย
ที่มีคำจำนวนมากให้เลือกใช้ให้ได้ความหมายต่างๆ กัน
ตามความประสงค์ของผู้ใช้ และการศึกษาความหมายของ
คำก็ไม่ยากจนเกินไปเลย

อ่านเก่ง คิดเก่ง เขียนเก่ง

คราวหนึ่งผู้เขียนไปร่วมสัมมนาที่มหาวิทยาลัยสุโขทัยธรรมาธิราชจัดขึ้นสำหรับนักศึกษาปริญญาโทที่กำลังทำวิทยานิพนธ์ การสัมมนาวิทยานิพนธ์นี้ทางมหาวิทยาลัยจัดเป็นระยะๆ เพื่อให้นักศึกษาและอาจารย์ที่ปรึกษาวิทยานิพนธ์ได้พบปะหารือกันและเพื่อให้นักศึกษาสามารถทำวิทยานิพนธ์คืบหน้าไปเป็นลำดับ ซึ่งเป็นวิธีการที่ดีในการช่วยให้นักศึกษาทำวิทยานิพนธ์สำเร็จได้ตามเวลาที่เหมาะสม

ผู้เขียนร่วมอยู่ในคณะกรรมการที่ปรึกษาวิทยานิพนธ์ของนักศึกษาคนหนึ่ง ซึ่งกำลังทำวิทยานิพนธ์เกี่ยวกับการเขียนหนังสืออ่านเพิ่มเติม เพื่อใช้ประกอบการเรียนวิชา 'ท้องถิ่นของเรา' ระดับมัธยมศึกษาตอนต้น หนังสืออ่านเพิ่มเติมที่นักศึกษาเขียนให้ความรู้เกี่ยวกับประเพณีของชาวไทยรามัญในจังหวัดราชบุรี ทำให้ผู้เขียนเองได้รับความรู้มากขึ้นเกี่ยวกับประเพณีและความเชื่อของชาวยุโรป ซึ่งเป็นพุทธศาสนิกชนที่เคร่งครัด นักศึกษาผู้นั้นได้นำ

ต้นฉบับหนังสือไปให้กลุ่มตัวอย่างซึ่งเป็นนักเรียนระดับมัธยมศึกษาตอนต้นอ่าน เพื่อจะได้ประเมินได้ว่า นักเรียนอ่านเข้าใจไหม ปรากฏผลที่นำมาถกกันเกี่ยวกับการใช้ศัพท์ภาษาไทยบางคำที่นักเรียนไม่เข้าใจความหมาย ซึ่งพอจะยกตัวอย่างได้บางคำ เช่น

บัตรพลี (บัตร-พะ-ลี) หมายถึง เครื่องเช่นสังเว

คำนี้นอกจากนักเรียนบอกว่าไม่ทราบความหมายแล้วยังไม่ทราบด้วยว่า ต้องอ่านว่า บัตร-พะ-ลี นักเรียนคิดว่าอ่านว่า บัตร-พลี

เครื่องเช่น หมายถึง ของสังเว ของไหว ของบูชา

ไทยทาน หรือ **เครื่องไทยทาน** หมายถึง ของสำหรับทำทาน

ไทยธรรม หรือ **เครื่องไทยธรรม** หมายถึง ของทำบุญต่างๆ หรือของถวายพระ

สำหรับ**ไทยทาน** และ**ไทยธรรม** นั้นนักเรียนส่วนมากเคยได้ยินคำใดคำหนึ่งเพียงคำเดียว ไม่เคยทราบว่าแยกเป็น ๒ คำ ซึ่งมีความหมายต่างกัน และถึงจะเคยได้ยินคำใดคำเดี๋ยวก็นิไม่ทราบความหมายอยู่ดี เพราะไม่เคยเปิดดูคำแปลในพจนานุกรม

ผีเรือน หรือ **ผีบ้าน** หมายถึง ผีที่อยู่ประจำเรือน

อุบาย หมายถึง วิธีการอันแยบคาย หรือเล่ห์กล เล่ห์เหลี่ยม

คำว่า **อุบาย** นี้ นักเรียนรู้แต่ความหมายที่ไม่ค่อยดี คือ เล่ห์กล เล่ห์เหลี่ยม แต่ไม่รู้ว่าหมายถึงวิธีการอันแยบคายได้ตัวย ซึ่งเป็นการความหมายที่ใช้ในทางที่ดี เช่น

ในทางพระพุทธศาสนา มักจะมี**อุบาย**ที่สอน

ให้คนประพฤติดีละความชั่ว

สมชายมักจะมี**อุบาย**แยบคายเสมอในการ

ชักจูงให้ลูกค้าซื้อสินค้าของเขา

ขณะประชุมพูดถึงคำศัพท์ที่นักเรียนไม่รู้ความหมาย ผู้เขียนนวนิยายถึงการประชุมครั้งหนึ่ง เมื่อประมาณ ๒ ปีมาแล้ว ซึ่งกรมวิชาการ กระทรวงศึกษาธิการ ไปจัดการอบรมเรื่อง การเขียนหนังสืออ่านเพิ่มเติม ให้คณะครูที่จังหวัดเชียงราย ผู้เขียนเป็นวิทยากรประจำกลุ่ม กลุ่มได้ยกร่างต้นฉบับพร้อมกับวาดภาพประกอบด้วย มีเนื้อเรื่องตอนหนึ่งในหนังสือของกลุ่มกล่าวถึงพระเอก ซึ่งลอบเข้าไปในห้องทดลองทางวิทยาศาสตร์ของผู้ร้ายที่มีแผนชั่วจะทำลายชาวบ้าน ขณะที่พระเอกกำลังแอบค้นหาความลับของผู้ร้ายในห้องทดลอง เผอิญผู้ร้ายเข้ามาพอดี และควักปืนออกมายิงพระเอก พระเอกกระโดดหลบกระสุนออกไปทางหน้าต่าง

ผู้เขียนดูเรื่องและภาพประกอบกันแล้วก็เสนอแนะว่า ข้อความที่เขียนว่า ‘...กระโดดหลบออกหน้าต่างไป...’ ควรแก้ไขให้สัมพันธ์กับภาพเป็น ‘...พุ่งหลาวออกหน้าต่างไป...’

แทน เพราะภาพประกอบเป็นภาพพระเอก**ฟุ้งตัว**ออกไป
ทางหน้าต่าง ไม่ใช่**กระโดด**

มีครูในกลุ่ม ๒-๓ คนสงสัยว่า เหตุไรจึงใช้คำ**ฟุ้งหลาว**
ควรใช้ว่า **ฟุ้งตัว** เพราะพระเอก**ฟุ้งตัว**ออกไป ไม่ได้**ฟุ้งหลาว**
ออกไปสักหน่อย ผู้เขียนจึงอธิบายว่า ศัพท์ **ฟุ้งหลาว** โดย
ปริยาย หมายถึง **ฟุ้งตัว** นั่นเอง ถ้าใช้ **ฟุ้งหลาว** นักเรียน
ก็จะได้รู้จักศัพท์ใหม่ (ในกรณีถ้ายังไม่รู้จัก) และในการ
เขียนเรื่องบันเทิงคดีการใช้ศัพท์ที่มีความหมายเชิงปริยาย
ก็ทำให้เรื่องน่าสนใจและทำให้ผู้อ่านเกิดความรู้สึกและ
อารมณ์ตามท้องเรื่อง

ครูบางคนในกลุ่มสารภาพว่าไม่เคยทราบว่ ลักษณะ
การ**ฟุ้งตัว**พร้อมกับเหยียดแขนทั้งสองออกไปข้างหน้า
(ตามภาพประกอบ) เรียกว่า **ฟุ้งหลาว** รู้จักแต่คำว่า **ฟุ้ง**
ແหลນ ซึ่งเป็นกริยาประเภทลาอย่างหนึ่ง และรู้จักคำว่า
ฟุ้ง ที่เป็นคำกริยา ซึ่งต้องมีกรรมตามหลัง เช่น ฟุ้งหอก
ฟุ้งหลาว ฟุ้งตัว ส่วน**กระโดด**นั้นเข้าใจ คือ อาการใช้กำลัง
เท้าทั้งคู่ถีบพื้นให้ตัวลอยสูงขึ้น

เมื่อนำเรื่องเกี่ยวกับคำศัพท์ **ฟุ้งหลาว** ไปเล่าให้
ที่ประชุมวิทยานิพนธ์ฟัง ก็ได้ข้อสรุปว่าในหนังสือที่จะ
ทำให้เด็กอ่านนั้น อาจจะมีคำศัพท์ที่ผู้อ่านอาจจะไม่เคย
รู้จักมาก่อนก็ได้ แต่คนเขียนหนังสือควรรู้เท่าทันว่า คำใด

ที่ผู้อ่านยังไม่มีประสบการณ์ ควรเขียนในลักษณะที่ผู้อ่านจะสามารถเดาความหมายของคำศัพท์ได้ โดยอาศัยข้อความข้างเคียงหรือบริบทประกอบ

เราสามารถเรียนรู้ที่จะใช้ภาษาไทยได้ถูกต้อง รู้จักคำและความหมายของคำอย่างกว้างขวางก็โดยอาศัยการอ่านมาก เห็นมากนั่นเอง คนที่อ่านมากและชอบอ่านหนังสือ มักจะคิดเก่ง เขียนเก่ง และพูดเก่งด้วย

สำนวนไทยไขความหมาย

เมื่อราวสัปดาห์ก่อน ผู้เขียนนั่งรถประจำทางปรับอากาศกลับบ้านหลังเลิกงานเย็นวันหนึ่ง เมื่อรถผ่านมหาวิทยาลัยเกษตรศาสตร์เป็นเวลาประมาณ ๖ โมงเย็น มีนิสิต ๓-๔ คน ขึ้นมา สังเกตว่าคงจะเป็นเพื่อนกลุ่มเดียวกัน นิสิตหญิง ๒ คน แทรกตัวเข้ามายืนอยู่ชิดที่นั่งผู้เขียน นิสิตหญิงทั้งสองคุยกันเบาๆ ตลอดเวลา ผู้เขียนได้ยินเสียงคุยแต่ไม่ได้ฟังว่าพูดกันเรื่องอะไร จนค่อยๆ รู้สึกว่าเสียงสนทนาซึ่งแต่แรกจะคละเคล้าด้วยเสียงหัวเราะของกันและกัน กลายเป็นเสียงที่จริงจังขึ้น เพราะเสียงหัวเราะหายไป แม้ไม่ได้คิดจะฟังก็เพิกเฉยได้ยินคำสนทนาของนิสิตทั้งสองสะดุดหูและทำให้ได้คิด การสนทนานั้นพาดพิงถึงเพื่อนร่วมสถาบันอีกคนหนึ่ง ทำนองนี้

นิสิต ๑ : เมื่อกลางวันนี้เป็นอะไรไป ชูลีทักเธอ
ไม่ใช่หรือ ไม่เห็นตอบเขาเลย

นิสิต ๒ : ได้ยิน แต่ซีเกียจทัก รำคาญ

นิสิต ๑ : อ้าว ! มีเรื่องขัดใจกันหรือ เรื่องอะไรล่ะ

นิสิต ๒ : ไม่เชิงหรอก บอกตามตรงว่าไม่ยากคับ
จับได้หลายครั้งว่าไม่จริงใจ คล้ายๆ ปาก
อย่างใจอย่าง

นิสิต ๑ : ประเททหน้าไหว้หลังหลอกเธอ หรือว่า
ปากปราศรัยใจเชือดคอ

นิสิต ๒ : คงไม่ถึงขนาดนั้นหรอก แค่น้ำไหว้
หลังหลอกเสียมากกว่า เธอลองสังเกตดูซิ

นิสิตทั้งสองลงจากรถไปก่อนผู้เขียน คำสนทนาของ
เธทั้งสองทำให้คิดได้ว่าที่ใครๆ ชอบพูดกันว่า เด็กรุ่นใหม่
ไม่ค่อยรู้จักการใช้ภาษา โดยเฉพาะสำนวน คำพังเพยหรือ
สุภาษิตต่างๆ ก็ไม่เป็นความจริงเสียทีเดียว คำสนทนาที่
นำมาเล่าแสดงว่า เด็กรุ่นใหม่อย่างน้อยสองคนสามารถนำ
สำนวนเปรียบเปรยเกี่ยวกับลักษณะนิสัยใจคอของคน มา
พูดจาโต้ตอบกันได้ราวกับเป็นเรื่องธรรมดามากในการ
สนทนาในชีวิตประจำวัน นอกจากนี้คำสนทนานี้ยังบอกให้
เราทราบด้วยว่า คนรุ่นใหม่สองคนนี้มีความละเอียดลออ
ในการสังเกตลักษณะนิสัยของคน และมีเหตุผลของตนเอง
ในการเลือกคบเพื่อน

ผู้เขียนนั่งคิดไปตามคำสนทนานั้น ถ้ามัวตัวเองว่า
เป็นจริงตามนิสิตคนที่ ๒ หรือที่ว่า ปากปราศรัยใจเชือดคอ
มีความหมายหนักกว่า หน้าไหว้หลังหลอก คิดแล้วก็เห็น

คล้ายตาม นึกนิยมนิสิตทั้งสองมากยิ่งขึ้นในการที่รู้จักคิด รู้จักพูด รู้จักใช้ภาษาได้ดี ถ้าเด็กรุ่นใหม่คนอื่น ๆ มีลักษณะและคุณสมบัติคล้ายคลึงกับนิสิตทั้งสอง ก็ไม่น่าห่วงว่าสำนวน สุภาพศิต คำพังเพยต่างๆ ที่ปู้ย่าตายายของเรา คิดขึ้นใช้พูดจากัน และถ่ายทอดเป็นสมบัติมีค่าทางการใช้ ภาษาไทยจะสูญหายไปในวันลูกรุ่นหลาน

คืนนั้นผู้เขียนอดหยิบพจนานุกรมฉบับราชบัณฑิตยสถานมาเปิดหาความหมายของคำพังเพยที่นิสิตทั้งสอง กล่าวถึงไม่ได้ เพื่อให้แน่ใจว่าเข้าใจความหมายไม่ผิด และก็เป็นอย่างที่คิดจริงๆ

ปากปราศรัยใจเชือดคอ หมายถึง พูดดีแต่ใจคิดร้าย
หน้าไหว้หลังหลอก หมายถึง ต่อหน้าทำอย่างหนึ่ง
ลับหลังทำอีกอย่างหนึ่ง

สำนวนหลังไม่ถึงขนาดคิดร้าย คงเป็นขนาดที่นิสิต คนที่สองปรารภว่า เพื่อนคนนั้นเพียงไม่จริงใจ ปากอย่าง ใจอย่าง เป็นลักษณะ หน้าไหว้หลังหลอก มากกว่าจะถึง ขนาด ปากปราศรัยใจเชือดคอ ผู้เขียนนึกต่อไปว่ามี สำนวนอื่นอีกไหมที่ให้ ความหมายคล้ายคลึงกัน ก็นึกได้อีก ๒ สำนวน คือ ปากหวานกันเปรี้ยว และ ต่อหน้ามะพลับ ลับหลังตะโก ซึ่งหมายถึง ต่อหน้าพูดหรือทำอย่างหนึ่ง ลับหลังพูดหรือทำอีกอย่างหนึ่ง

ยิ่งได้พิจารณาเปรียบเทียบความหมายของสำนวนการใช้ภาษาต่างๆ ที่กล่าวมาแล้วว่าเหมือนกันหรือคล้ายกันอย่างไร หนักเบาต่างกันอย่างไร ก็ยิ่งนึกสรรเสริญบรรพบุรุษของเราที่ช่างสังเกตละเอียดลออ และช่างคิดสร้างสำนวนภาษามาใช้กล่าวถึงบุคคลที่มีนิสัยใจคอต่างๆ กัน ถ้าเราศึกษาทำความเข้าใจของสำนวนต่างๆ แล้วก็ไม่จำเป็นต้องใช้ภาษาอธิบายให้ยืดยาวเลย เพียงใช้สำนวนได้ถูกต้องก็สื่อความเข้าใจกันได้ชัดเจนว่าใครเป็นอย่างไร

สำนวน สุภาสิต คำพังเพยเป็นเรื่องที่น่าสนใจและน่าศึกษา เพราะทำให้ได้รับความรู้เกี่ยวกับพฤติกรรมตลอดจนลักษณะนิสัยใจคอของมนุษย์ ซึ่งมีทั้งดีและไม่ดี ได้ข้อคิดเตือนใจที่เป็นประโยชน์มากในการดำเนินชีวิต และการคบหาสมาคมกับคนอื่นๆ และยังได้รับความรู้ในเรื่องการใช้ภาษาไทยด้วย ผู้ที่ศึกษาเรื่องสำนวนไทยอย่างกว้างขวางลึกซึ้งจึงมักจะเป็นผู้ที่เก่งในการใช้ภาษา

สื่อสารด้วยการยิ้ม

คนเราไม่จำเป็นต้องสื่อสารกันด้วยถ้อยคำวาจาเสมอไป วจนะ หมายถึง คำพูดหรือถ้อยคำ โดยทั่วไปเราใช้ วจนภาษา หรือภาษาที่อาศัยคำพูดสื่อสารกัน แต่ก็มียุ่ยบ่อยๆ ในหลายๆ สถานการณ์ที่เราสามารถเข้าใจกันได้โดยใช้ อวจนภาษา หรือภาษาที่ไม่ต้องอาศัยคำพูด เช่น การแสดงกิริยาท่าทาง เป็นต้น ในตอนนี้ผู้เขียนใคร่ขอกล่าวถึงการสื่อสารด้วยการยิ้ม

เมื่อประมาณสองสัปดาห์ที่ผ่านมา ผู้เขียนได้ชมภาพยนตร์ทางโทรทัศน์เรื่อง While You're Sleeping เป็นเรื่องราวของหญิงสาวสวยคนหนึ่ง ที่มีชีวิตอยู่ในสังคมเมืองใหญ่อย่างเหงาหงอยตามความรู้สึกของหญิงสาวผู้นั้น เธอกำพร้าแม่ตั้งแต่ยังเล็กมาก มีแต่พ่อเป็นผู้เลี้ยงดู แล้วพ่อก็ตายจากไปอีกคนหนึ่ง เธอเช่าห้องพักอยู่เพียงลำพัง แม้จะมีงานทำและมีเพื่อนฝูงอยู่บ้าง แต่หญิงสาวผู้นี้ก็รู้สึกว้าเหว่ โหยหาความรัก และปรารถนาอย่างยิ่งที่จะได้แต่งงาน

และมีครอบครัวของตนเอง วันหนึ่งมีเหตุบังเอิญให้เธอเข้าไปช่วยชีวิตชายหนุ่มผู้หนึ่งไว้จากอุบัติเหตุ ซึ่งมีผลให้ชายหนุ่มผู้นั้นต้องนอนไม่รู้สีกตัวไประยะหนึ่ง เมื่อฟื้นคืนสติก็เกิดความจำเสื่อมไปอีก หลังจากอุบัติเหตุได้เกิดความสับสนเข้าใจผิดกัน ทำให้เธอต้อง **จับพลัดจับผลู ตกกระไดพลอยโจน** รับสมอ้างเป็นคู่หมั้นของชายผู้นั้น ครอบครัวของชายหนุ่ม ซึ่งมีพ่อแม่ พี่ชาย น้องสาว ยาย และเพื่อนสนิทของครอบครัวซึ่งเป็นพ่อทูนหัวของชายหนุ่มผู้นอนหมดสติ อ้าแขนต้อนรับหญิงสาวผู้มีชีวิตเดียวดายผู้นี้ไว้เป็นสະໄກ ด้วยความยินดีรักใคร่และเต็มใจอย่างยิ่ง ภาพยนตร์ตลอดทั้งเรื่องทำให้ผู้ชมติดตามด้วยความเพลิดเพลิน เกิดอารมณ์ร่วมทั้งความสนุกสนาน เบิกบาน หตู่ ตื่นเต้น เศร้าและสุขคละกันไป โดยมีนางเอกเป็นศูนย์กลางของอารมณ์เหล่านั้น สิ่งที่น่าสนใจในภาพยนตร์เรื่องนี้ คือ **รอยยิ้ม** ของนางเอก ซึ่งแสดงความรู้สึกได้หลายอารมณ์ตามเหตุการณ์ โดยเฉพาะรอยยิ้มอย่างยอมรับชะตากรรมของหญิงสาวผู้นี้ เมื่อประจักษ์แก่ใจของตนเองว่า เธอได้ตกหลุมรักพี่ชายของคู่หมั้นที่ตนเองอุปโลกน์ขึ้นเสียแล้ว หาใช่คู่หมั้นที่ตนจะต้องแต่งงานด้วยจริงๆ ไม่

คำกล่าวที่ว่า ดวงตาเป็นหน้าต่างของดวงใจนั้น ผู้เขียนขอเพิ่มว่า รอยยิ้มก็เป็นหน้าต่างของหัวใจเช่นเดียวกัน

รอยยิ้มสามารถสื่อความหมาย ความรู้สึกและอารมณ์ได้หลากหลาย ในภาษาไทยเรามีคำกริยาวิเศษณ์ใช้ขยายคำกริยา ยิ้ม เกิดเป็นกริยาการยิ้มที่ให้อารมณ์ความรู้สึกต่างๆ ทั้งสุข เศร้า แก้อาเจียน เอียงอาย เป็นกังวล และเย้ยหยัน พจนานุกรมให้ความหมายของคำกริยา ยิ้ม ว่า แสดงให้ปรากฏว่าชอบใจ เยาะเย้ย หรือ เกลียดขัง เป็นต้น ด้วยริมฝีปากและไบหน้า

ยิ้ม ที่แสดงว่าชอบใจหรือมีความสุข ได้แก่ ยิ้มกริ่ม ยิ้มแฉ่ง ยิ้มแป้น ยิ้มย่อง ยิ้มแย้ม ยิ้มร่า ยิ้มพราย ยิ้มละไม

คำเหล่านี้ถ้าพิจารณารายละเอียดคำอธิบายความหมายตามพจนานุกรม พร้อมกับการคิดถึงริมฝีปากและไบหน้า ซึ่งแสดงลักษณะการยิ้มประกอบไปด้วย อาจจะบอกลักษณะการยิ้มที่แตกต่างกันเล็กน้อย

ยิ้มกริ่ม หมายถึง ยิ้มด้วยความกระหิ้มใจหรือพอใจ อาจจะพูดว่า กระหิ้มยิ้มย่อง ก็ได้

ยิ้มย่อง หมายถึง ยิ้มด้วยความอึดใจ อาจพูดว่า กระหิ้มกระย่อง ก็ได้

ยิ้มกริ่มและยิ้มย่อง จึงน่าจะเป็นการยิ้มที่มีลักษณะไบหน้า แหวด้า ริมฝีปาก และความรู้สึกที่เหมือนกันมาก ซึ่งเราใช้คำสองคำนี้แทนกันได้ เช่น

เธอสังเกตไหมสุดา ตั้งแต่ได้ลูกชาย
คุณวิเชียรอารมณ์ดี**ยิ้มกริ่ม**ตลอดวัน

หรือ เธอสังเกตไหมสุดา ตั้งแต่ได้ลูกชาย
คุณวิเชียรอารมณ์ดี**ยิ้มย่อง**ตลอดวัน

ทั้งสองคำแสดงความอึดใจ พอใจ ครื้นใจ กระหิ้มใจ
ซึ่งมีความหมายเหมือนกัน ทำให้คน **ยิ้มย่อง** หรือ **ยิ้มกริ่ม**
การยิ้มอีก ๒ คำ คือ **ยิ้มแฉ่ง** และ **ยิ้มร่า** จะมี
ลักษณะเหมือนกันอีกคู่หนึ่ง

ยิ้มแฉ่ง หมายถึง ยิ้มอย่างร่าเริงเบิกบาน

ยิ้มร่า หมายถึง ยิ้มอย่างเบิกบาน

ยิ้มแฉ่งและ**ยิ้มร่า** แสดงให้เห็นความพอใจ ความ
ยินดี ความเบิกบานอย่างมากเหมือนๆ กัน แสดงการยิ้ม
ด้วยตาและยิ้มด้วยปากที่ขยายกว้างเห็นฟันเต็มที่ ใบหน้า
บานแฉ่ง น่าจะเป็นการยิ้มปากกว้างกว่า **ยิ้มกริ่ม** หรือ **ยิ้ม
ย่อง** เช่น

สมศักดิ์ **ยิ้มร่า** หน้าบาน เพราะเพิ่ง
ได้ข่าวว่าปีนี้ได้เงินเดือนขึ้นสองชั้น

หรือ สมศักดิ์ **ยิ้มแฉ่ง** หน้าบานเพราะเพิ่ง
ได้ข่าวว่าปีนี้ได้เงินเดือนขึ้นสองชั้น

ยิ้มอีกแบบหนึ่งที่คล้ายคลึงกับ **ยิ้มแฉ่ง** และ **ยิ้มร่า**
คือ **ยิ้มแป้น** หมายถึง ยิ้มทำแถมแป้น แป้น คือกลมแบน

แบบลูกจัน ยิ้มด้วยความพึงพอใจมาก เป็นการยิ้มด้วยตา และปากที่แยกกว้าง

แต่ยิ้มอีก ๒ ลักษณะ แม้ว่าจะเป็นยิ้มด้วยความสุข ความพอใจเช่นเดียวกัน แต่อาจจะต่างกันตรงที่ริมฝีปาก ไม่ยิ้มกว้างเท่า คือ ยิ้มแยม และ ยิ้มละไม

ยิ้มแยม หมายถึง ยิ้มอย่างขึ้นบาน มีคำว่า แยม ประกอบ แสดงว่ายิ้มแครงริมฝีปากเล็กน้อยเท่านั้น

ยิ้มละไม หมายถึง ยิ้มอยู่ในหน้า แสดงว่าคงเป็นการยิ้มที่ริมฝีปากขยับแยกเล็กน้อยคล้ายๆ ยิ้มแยม

กล่าวถึงยิ้มด้วยความสุข ด้วยความพึงพอใจไปแล้ว ขอกล่าวถึงยิ้มที่แสดงความรู้สึกอื่นๆ ที่ต่างออกไปบ้าง เช่น

ยิ้มแห้ง เป็นลักษณะการฝืนยิ้ม

ยิ้มเหย เป็นการยิ้มหน้าเบ้

ยิ้มแหย เป็นการยิ้มอย่างเก้ออาย

ยิ้มเยาะ, ยิ้มหยัน เป็นการยิ้มเชิงเย้ยหยัน เป็นต้น

ภาพยนตร์เรื่องทีกล่าวถึงนี้ ตลอดเรื่องผู้ชมจะได้ เห็นนางเอกยิ้มกริ่มด้วยความพึงพอใจ เมื่อฝันถึงการมี ครอบครัวที่อบอุ่นและเต็มไปด้วยความรัก ได้เห็นเธอยิ้มแยม และยิ้มละไมด้วยความยินดีและมีความสุขเมื่ออยู่กับเพื่อนๆ ที่ชอบพอกันด้วยอัธยาศัยกัน ได้เห็นเธอยิ้มเศร้าเมื่อคิดถึง

ตัวเองที่ขาดพ่อแม่พี่น้อง ขาดความอบอุ่นของครอบครัว ได้เห็นเธอยิ้มแห้ง ยิ้มเหย และ ยิ้มแหย เมื่อต้องเผชิญพูดคุยกับครอบครัวของคู่หมั้นกำมะลอ ขณะที่เธอรออยู่เดิมกว่าเป็นเรื่องหลอกลวง ได้เห็นเธอยิ้มหยันตัวเองที่ตกหลุมรักพี่ชายของคู่หมั้น ได้เห็นเธอ ยิ้มแป้น ด้วยความสุขเมื่อเรื่องราวลงเอยด้วยความพอใจของทุกฝ่าย หลังจากที่เธอได้สารภาพความจริงออกมา

มีผู้สังเกตว่า การยิ้มเป็นคุณสมบัติประจำตัวของคนไทย คนไทยรู้จักยิ้มกันทุกคน ขอให้รู้ความหมายของการยิ้มแบบต่างๆ และนำไปใช้ให้ถูกต้องก็แล้วกัน ที่สำคัญคือถ้าคนไทยยิ้มด้วยความรู้สึกเป็นสุขและจริงใจ ไม่ใช่เป็นการยิ้มด้วยปากลากด้วยตา หรือไม่เป็นการฝืนยิ้ม เพราะเหตุที่ในใจเป็นทุกข์หรือไม่จริงใจแล้ว สังคมไทยคงจะน่าอยู่ และชาวต่างชาติที่มาเที่ยวเมืองไทยก็อาจจะติดใจยิ้มพิมพ์ใจของคนไทยจนอยากจะกลับมาเมืองไทยอีกก็เป็นได้

จาก ปอดๆ แปดๆ ออดๆ แอดๆ ถึง ง่อนแง่น และ ง่องแง่ง

ในวงสนทนากับเพื่อน ๆ ๒-๓ คน ระหว่างรับประทานอาหารกลางวันวันหนึ่ง ผู้เขียนยกคำถามที่ค้างอยู่ในใจของผู้เขียนหลังจากได้อ่านนวนิยายที่ดีพิมพ์ในวารสารฉบับหนึ่ง

“เวลาเราพูดถึงคนขี้บ่นว่า ชอบ ‘บ่น
กระปอดกระแปด’ หรือว่า ‘บ่นออดๆ แอดๆ’ ”
เพื่อนคนหนึ่งว่า

“ต้องพูดว่า ‘บ่นกระปอดกระแปด’ ซิ
จึงจะถูก ‘ออดๆ แอดๆ’ ใช้กับการเจ็บป่วย
ไม่ใช่หรือ เช่นพูดว่า ‘นาย ก เจ็บออดๆ
แอดๆ’ อย่างไรล่ะ”

เพื่อนอีกคนดิ่งว่า

“อาจจะใช้ได้ทั้งสองคำก็ได้นะ เสียง
ออดๆ แอดๆ ปอดๆ แปดๆ เหมือนๆ กัน
ฟังเสียงน่าจะใช้ได้ทั้งกับกิริยาบ่นและอาการ

เจ็บป่วย แล้วยังมีอีกคำ ‘พอดแพด’ ‘พอด ๗
แพด ๗’ สะใช้ได้ด้วยไหม”

เพื่อนคนแรกดูว่า

“เธอนี้ก็ไปกันใหญ่ ‘พอดแพด’ มา
เกี่ยวอะไรด้วยล่ะ ‘พอดแพด’ ใช้กับเสียง
ต่างหากล่ะ คนที่ชอบทำเสียงพอดแพด
เวลาที่เกิดไม่ถูกใจขึ้นมาล่ะ ใช้ไหม” เพื่อน
หันมาถามผู้เขียน

เพื่อนคนที่สองว่า

“จริงของเธอ เสียงพอดแพดใช้ได้กับ
อย่างอื่นด้วยนะ เช่น เวลาแกงเกิดบูดจะมี
ฟองพอด เราพูดกันออกบ่อยไปว่า ‘แกง
ถ้วยนี้บูดแล้ว ฟองขึ้นพอดเลย’ ถ้าอย่างนั้น
ก็คงไม่เกี่ยวกับการเจ็บป่วยหรือการบ่นหรือ
ใช้ไหม” เพื่อนหันมาถามผู้เขียน

สรุปก็คือไม่มีใครสนใจสักคน ได้แต่ถามกันไปถาม
กันมา ล้วนแต่คิดกันไปตามที่เคยใช้คุ้นปากคุ้นหูเท่านั้นเอง
ผู้เขียนก็ทราบคล้ายๆ กันกับที่เพื่อน ๒ คนพูดนั้นแหละ
เพื่อนคนที่สามจึงแนะว่าจะรู้ให้แน่ก็ไปเปิดดูความหมายของ
คำในพจนานุกรมก็แล้วกัน

ผู้เขียนทวนนึกถึงคำอีกคำหนึ่งที่เคยอ่านพบใน
นวนิยายอีกเหมือนกัน

ผู้แต่งกล่าวถึงนางเอกซึ่งมีนิสัยซึ่งอน ชอบพาลหาเรื่องงอนใส่พระเอกและชวนทะเลาะอยู่เป็นประจำ โดยใช้คำในการบรรยายเรื่องตอนหนึ่งว่า **‘เธอชอบแสดงกิริยากระเจ้ากระงอดงอนแง่นใส่เขาอยู่เสมอ’** คำว่า **กระเจ้ากระงอด** ไม่สงสัยเพราะได้ยินบ่อย แต่คำว่า **งอนแง่น** ไม่แน่ใจว่าจะถูกเพราะคิดว่า **งอนแง่น** หมายถึง ไม่มั่นคง, ไม่แน่น ไม่น่าจะนำมาใช้บรรยายประกอบกับคำว่า **กระเจ้ากระงอด**

ผู้เขียนได้โอกาสจึงเปิดคำหาความหมายจากพจนานุกรมในคราวเดียวกัน ทั้งคำที่ถกกันกับเพื่อนๆ และคำที่สงสัยจากที่อ่านมา เลยได้ความรู้ขอนำมาเล่าสู่กันฟัง และแถมคำอื่นๆ อีก ๒-๓ คำที่เห็นว่ามันน่าสนใจ ดังต่อไปนี้

คำว่า **กระปอดกระแปด** เป็นคำวิเศษณ์ หมายถึง อาการที่บ่นปอดๆ แปดๆ หรืออาการที่บ่นรำไร ซ้ำๆ ซากๆ อยู่นั่นเอง

คำว่า **ออดๆ แอดๆ** เป็นคำวิเศษณ์ หมายถึง อาการที่ป่วยอยู่บ่อยๆ เรียกว่า เจ็บออดๆ แอดๆ หรือ เจ็บออดแอด ก็ได้ หรือหมายถึง อาการที่บ่นไม่รู้จักจบก็ได้

ตกลงก็สรุปได้ว่า ‘บ่นกระปอดกระแปด’ และ ‘บ่นออดๆ แอดๆ’ ถูกทั้งคู่ ใช้ได้ทั้งสองคำ และ**ออดแอด**ใช้กับอาการเจ็บป่วยด้วย คือใช้ว่า ‘เจ็บออดๆ แอดๆ’ หรือ ‘เจ็บออดแอด’ แต่เราจะไม่พูด ‘เจ็บกระปอดกระแปด’

จาก ปอดๆ แปดๆ ออดๆ แอดๆ ถึง ง่อนแง่นและง่องแง่ง ๕๕

คำว่า **พอด** หรือ **พอดแพด** ถ้าเป็นคำกริยา หมายถึง น่วมฟ้ามอยู่ข้างใน ถ้าเป็นคำวิเศษณ์ หมายถึง เสียงดัง เช่นนั้น แต่ในพจนานุกรมไม่ได้ให้ตัวอย่างการใช้คำนี้ไว้ จึงมานึกว่าคนเราจะออกเสียงดัง **พอด พอดแพด** หรือ **พอดๆ แพดๆ** ในกรณีใด และคิดต่อไปว่า เราเคยได้ยิน การใช้คำ **พอด พอดแพด พอดๆ แพดๆ** ในกรณีใด ที่นึกได้ก็มี

สุกัญญาชอบส่งเสียงขู่ลูกน้อง**พอดแพด**

ตลอดเวลา

อย่ากินแกงในถ้วยนะ มันเสียแล้ว เป็น

พองพอดเลย

สองคนนี้คุยอะไรกันจนน้ำลายแตก**พอง**

พอด

จากตัวอย่างเราก็น่าจะใช้ **พอด พอดแพด** หรือ **พอดๆ แพดๆ** กับกริยาบ่นได้ เช่น

ป้าทองอยู่เป็นคนแก่ที่ชอบ**บ่นพอดแพด**

อยู่ตลอดเวลา

คำว่า **กระเจ้ากระงอด** เป็นคำวิเศษณ์หมายถึง เจ้าๆ งอดๆ, กระบี่งกระบอน, โกรธอย่างแสนงอน

ส่วนคำว่า **ง่อนแง่น** เป็นคำวิเศษณ์ หมายถึง คลอนแคลน ไม่แน่น ใช้ว่า **กระง่อนกระแง่น** ก็ได้

ฉะนั้นในนวนิยายที่ผู้เขียนอ่านพบ ที่ผู้แต่งเขียนว่า ‘เธอชอบแสดงกิริยากระเจ้ากระงอดง่อนแง่นใส่เขาอยู่เสมอ...’ จึงมีความหมายที่เข้ากันไม่ได้ แทนที่จะใช้คำว่า **ง่อนแง่น** ผู้แต่งควรใช้คำอื่นที่มีความหมายกลมกลืนกับคำว่า **กระเจ้ากระงอด** คำนั้นคือคำว่า **ง่องแง่ง** ซึ่งเป็นคำกริยา หมายถึง ทะเลาะเบาะแว้งกัน, ไม่ปรองดองกัน จะใช้ว่า **กระง่องกระแง่ง** ก็ได้ ประโยคนี้จึงอาจจะพูดว่า ‘เธอชอบแสดงกิริยากระเจ้ากระงอดง่องแง่งใส่เขาอยู่เสมอ...’ หรือ ‘เธอชอบแสดงกิริยากระเจ้ากระงอดกระง่องกระแง่งใส่เขาอยู่เสมอ...’ ก็ได้ ความหมายเหมือนกัน

คำว่า **กระง่องกระแง่ง** นี้ ยังมีความหมายอื่นอีก คือเป็นคำวิเศษณ์ หมายถึง อาการที่ร่างกายไม่แข็งแรง ทำให้เดินหรือเคลื่อนไหวไม่ถนัด และยังมีอีกคำหนึ่งที่มีความหมายเดียวกัน คือ **กระย่องกระแย่ง**

เพราะฉะนั้น ถ้าในความหมายว่าไม่ถนัดหรือไม่แข็งแรง เราใช้ได้ทั้งคำ **ง่องแง่ง** **กระง่อนกระแง่ง** และ **กระย่องกระแย่ง**

ถ้าในความหมายว่าไม่ปรองดองกัน ทะเลาะเบาะแว้ง เราใช้ได้ทั้งคำ **ง่องแง่ง** และ **กระง่องกระแง่ง**

ถ้าในความหมายว่า คลอนแคลน, ไม่แน่น เราใช้ได้ทั้ง **ง่อนแง่น**, **กระง่อนกระแง่น** หรือ **ง่อน ๆ แ่ง ๆ** และ **งอกแงก**

ถ้าใช้ในความหมายว่า โกรธอย่างแสนงอนหรือ
กระบิงกระบอน เราใช้คำว่า **กระเจ้ากระงอด, งอดแงด**
หรือ **เจ้า ๆ งอด ๆ**

ผู้เขียนนำความรู้จากพจนานุกรมไปแล้วให้เพื่อน ๆ
ชุดเดิมฟัง เพื่อนคนหนึ่งพูดว่า ขนาดเราเป็นคนไทย พูด
ภาษาไทยอยู่ทุกวัน เรา รู้จักคำและความหมายของคำไม่มาก
เท่าไรเลย มีคำอีกมากมายที่ไม่เคยใช้ไม่เคยรู้จัก บางคำ
เรารู้จัก เคยได้ยิน แต่ไม่รู้ความหมาย หรือบางทีก็ใช้ใน
ความหมายผิดๆ มาตลอด ผู้เขียนเห็นด้วยอย่างยิ่ง ผู้ที่
ไม่ได้ศึกษาลึกซึ้งทางภาษาไทย แต่ประสงค์จะเป็นคนไทย
ที่รู้จักใช้ภาษาไทยได้ดี เพียงศึกษาคำและความหมายของคำ
จากพจนานุกรม ก็จะได้ความรู้เกี่ยวกับคำในภาษาไทย
มากมาย

ว่าด้วยการใช้ลักษณนาม ‘ตัว’

ปรกติคำว่า ‘ตัว’ ไม่ใช่คำแปลกประหลาดอะไร
เราใช้คำว่า ‘ตัว’ อยู่บ่อยๆ เช่น

ฉันเลี้ยงหมาไว้ ๓ ตัว

ปลาวาฬออกลูกเป็นตัว

ตัวจะไปไหน

แมวตัวนี้สวยนะ

เด็กคนนี้เขียนตัวหนังสือสวย

เขาซื้อเสื้อให้ลูก ๒ ตัว

เรื่องนี้ ตัวใครตัวมัน

ฉันไม่ชอบเรียนคณิตศาสตร์เลย เป็นโรค

แพ้ตัวเลขมาแต่ไหนแต่ไร

ฯลฯ

แต่เหตุไรคำว่า ‘ตัว’ เกิดเป็นปัญหาขึ้นมาได้ ทั้งนี้
เพราะเกิดมีการนำคำว่า ‘ตัว’ ไปใช้ในลักษณะที่แตกต่าง
ออกไป ซึ่งฟังแล้วสะดุดหู และทำให้ต้องคิดต่อไปว่า ผู้ใช้

ใช้ถูกต้องหรือ ใช้ได้หรือ คำที่ได้ยินที่ทำให้สะดุดหู ชัดหู แต่ไม่ชินหูสักทีที่กล่าวถึงนี้ เช่นใช้ว่า สิ้นคำตัวนี้, คุณธรรมตัวนี้ หรือนำไปใช้แทนเรื่องราว หรือเหตุการณ์ หรืองาน หรือกิจกรรมอะไรก็แล้วแต่ที่กำลังกล่าวถึงอยู่ ซึ่งไม่น่าจะใช้คำว่า ตัว น่าจะมีคำอื่นใช้แทนได้อย่างถูกต้องเหมาะสมกว่า

เรามาดูด้วยกันว่า แท้จริงแล้ว คำว่า 'ตัว' เราใช้ในโอกาสอะไรบ้าง

ตัว พจนานุกรมราชบัณฑิตยสถาน พ.ศ. ๒๕๒๕ แยกประเภทของคำและการใช้ที่แตกต่างกันเป็นหลักใหญ่ๆ ๒ ประเภท

ประเภทแรก ตัว เป็นคำนามใช้ในวิชาคณิตศาสตร์ เรียกเลขในวิธีทำว่า ตัว เช่น ตัวบวก ตัวลบ ตัวคูณ ตัวหาร และใช้ ตัว เรียกจำนวนต่างๆ ในวิชาคณิตศาสตร์ เช่น **ตัวตั้ง ๒** คือจำนวนเลขที่ตั้งไว้ก่อน สำหรับบวกลบคูณหาร, **ตัวประกอบ ๒** จำนวนที่เมื่อคูณกันทำให้เกิดอีกจำนวนหนึ่ง เช่น $๒ \times ๓ = ๖$ ๒ และ ๓ ต่างเป็นตัวประกอบของ ๖, **ตัวแปร, ตัวเลข**

ประเภทที่สอง ตัว เป็นคำนาม หมายถึง รูป, ตน, ตนเอง, เป็นคำใช้เรียกแทนคน สัตว์ และสิ่งของบางอย่าง เช่น ตัวละคร ตัวหนังสือ

ตัว ใช้เป็นคำลักษณนาม ใช้เรียกสัตว์และสิ่งของบางอย่าง เช่น ม้า ๕ ตัว, ตะปู ๓ ตัว, เลื้อย ๒ ตัว

ตัว ยังใช้เรียกผู้ที่ตนพูดด้วยในฐานะคนเสมอกันที่สนิทกัน เช่น ตัวจะไปไหน

เพราะฉะนั้นตัวอย่างที่กล่าวมาตอนต้นจึงครอบคลุมตามความหมายของคำว่า **ตัว** ทั้งที่เป็นคำนามและลักษณนาม คือ ฉันเลี้ยงหมาไว้ ๓ ตัว, ปลาฉลามออกลูกเป็นตัว, ตัวจะไปไหน, แมวตัวนี้สวยนะ, เด็กคนนี้เขียนตัวหนังสือสวย, เขาซื้อเสื้อให้ลูก ๒ ตัว, เรื่องนี้ตัวใครตัวมัน, และ ฉันไม่ชอบเรียนคณิตศาสตร์เลย เป็นโรคแพ้อตัวเลขมาแต่ไหนแต่ไร

คราวนี้ย้อนกลับมาดูว่าเมื่อ **ตัว** มีความหมายและมีที่ใช้ต่างๆ กันอย่างที่ได้กล่าวมาแล้ว เหตุใดจึงนำคำว่า **ตัว** ไปใช้เป็นลักษณนามกับสิ่งของหรือเรื่องราวที่น่าจะใช้ลักษณนามอื่นที่เหมาะสมกว่า (ซึ่งได้ยกตัวอย่างไว้ในตอนต้นแล้ว) เช่น

ตัวอย่างที่ ๑

ตามหลักสูตรประถมศึกษา กลุ่มวิชา
สร้างเสริมลักษณะนิสัย นักเรียนจะต้อง
ศึกษาคุณธรรมหลายตัวทีเดียว

คำถามคือ ในตัวอย่างที่ ๑ นี้ทำไมใช้ลักษณนามเป็นตัวกับคุณธรรม เหตุใดไม่ใช่ข้อ คำว่า ข้อ หมายถึง

เนื้อความตอนหนึ่งๆ, ใจความสั้นๆ ของเรื่อง, ข้อความ, เรื่อง เราใช้คำ **ข้อ** ในคำว่า ข้อความ, ข้อเขียน, ข้อมูล, ข้อคัดย่อ คุณธรรมที่กล่าวในตัวอย่างข้างต้น น่าจะต้องใช้ลักษณนามว่า **ข้อ** จะเหมาะกว่า

ตัวอย่างที่ ๒

ปีใหม่นี้เรามีสินค้า**ตัว**ใหม่เสนอท่าน
รับรองได้เลยว่าเราเป็นตัวแทนจำหน่าย
สินค้า**ตัว**นี้แต่ผู้เดียวในประเทศไทย

ตัวอย่างที่ ๒ กล่าวถึงสินค้าโดยใช้ลักษณนามว่า **ตัว** เช่นเดียวกัน เหตุไรไม่ใช่ สินค้า **ประเภทนี้** หรือสินค้า **ชนิดนี้** ซึ่งอย่างใดอย่างหนึ่งก็คงจะดีกว่า**ตัว** **ประเภท** หมายถึง ส่วนที่แบ่งย่อยออกไปเป็นพวก, จำพวก, ชนิด, หมู่, เหล่า, อย่าง, แผนก เป็นต้น ส่วน **ชนิด** หมายถึง อย่าง, จำพวก

ตัวอย่างที่ ๓

วัฒนา : การประชุมอบรมครั้งนี้เป็นเรื่อง
ที่เราไม่ได้วางแผนไว้มาก่อน แต่
จากที่ไปประสานงานกับทางภูเก็ต
ครูภาษาไทยต้องการให้เราอบรม
เรื่องสอนภาษาไทยอย่างไรให้สนุก

ศรัณย์ : ถ้าอย่างนั้นเราคงต้องเสนอขอ
อนุมัติโครงการด่วน แล้วต้องรีบ
เตรียมการเกี่ยวกับหลักสูตรอบรม
วิทยากร สถานที่ และอื่นๆ อีก
เกรงจะไม่ทันเสียด้วยซ้ำ

วัฒนา : ตัวนี้คงไม่ต้องห่วงเท่าไรนัก เรา
เคยรับงานที่ฉุกเฉินทุกแบบนี้มา
แล้ว เรารีบหาหรือแจกกงานกันไป
ทุกอย่างคงจะเรียบร้อยไปได้

ตัวอย่างที่ ๓ ค่อนข้างจะคลุมเครือว่าผู้พูดใช้ **ตัวนี้** หมายถึงอะไร หมายถึง การประชุมอบรม, โครงการที่กล่าวถึงซึ่งจะต้องขออนุมัติโดยด่วน, การเตรียมการอย่างฉุกเฉินทุก หรือจะหมายรวมทั้งหมด แต่จะมีความหมายครอบคลุมส่วนใดส่วนหนึ่งหรือทั้งหมดก็ตาม ที่พอจะมั่นใจได้ก็คือ **ตัวนี้**ของผู้พูดหมายถึงเรื่องที่กำลังหาหรือกันอยู่นั่นเอง ถ้าเราใช้ **เรื่องนี้** แทน **ตัวนี้** มีเหมาะสมกว่าหรือ

เรื่องการใช้ลักษณนามเป็นเรื่องที่ควรศึกษามาก เพราะเป็นลักษณะพิเศษอย่างหนึ่งของการใช้ภาษาไทย ภาษาไทยมีการใช้ลักษณนามหลากหลายแตกต่างกันไป ขึ้นอยู่กับสถานการณ์ว่าเรากำลังใช้ภาษาไทยกับใครหรืออะไร ใครหรืออะไรที่เรากำลังพูดถึงนี้เองทำให้เราต้องใช้ลักษณนามแตกต่างกัน

เมื่อพูดถึงสิ่งมีชีวิต เช่น พูดถึงคน เราอาจจะใช้ลักษณนามว่า คน, องค์, ท่าน, รูป เมื่อพูดถึงสิ่งมีชีวิตประเภทอื่นเช่นพูดถึงสัตว์หรือพืช เราอาจจะใช้ลักษณนามว่า ตัว, เชือก, โขลง, ผู, ต้น, เถา เมื่อพูดถึงสิ่งไม่มีชีวิต เช่น สิ่งของต่างๆ เราอาจจะใช้ลักษณนามว่า อัน, เล่ม, ใบ, แท่ง, ด้าม, หัว, แผ่น, พับ, กล้อง, ดวง, เล้า, ปิ่น สุดแล้วแต่ว่าสิ่งของที่กล่าวถึงจะมีรูปร่างลักษณะอย่างไร แม้ว่าในภาษาไทยของเราก็จะมีคำลักษณนามให้เลือกใช้มาก แต่ถ้าสังเกตและศึกษาให้ดีเราจะไม่รู้สึกรว่าเป็นเรื่องยากเลย ลักษณนามในภาษาไทยเป็นเรื่องของวัฒนธรรมการใช้ภาษาของคนไทยที่มีความละเอียดลึกซึ้ง เป็นเอกลักษณ์ และแสดงให้เห็นว่าคนไทยมีศิลปะในการใช้ภาษาที่งดงามมาก

ว่าด้วยการใช้บุรุษสรรพนาม ‘มัน’

เมื่อไม่นานมานี้ผู้เขียนได้มีโอกาสพลิกดูหนังสือภาษาอังกฤษกล่าวถึงประเทศไทยเล่มหนึ่ง ผู้เขียนหนังสือเล่มนั้นคงจะเป็นชนชาติที่พูดภาษาอังกฤษ แต่จะเป็นชนชาติใดนั้นไม่ทราบ และชื่ออะไรก็ลืมไปแล้ว เผอิญพลิกไปหน้าหนึ่งและได้อ่านข้อความที่ล้อมกรอบไว้ซึ่งแสดงว่าเป็นข้อความสำคัญของเนื้อหาตอนนั้น มีเนื้อหาสาระที่จับความได้ว่า ผู้เขียนเตือนผู้อ่านที่จะมาเที่ยวเมืองไทยว่า ถ้าได้พูดคุยกับคนไทยแล้วละก็ อย่าได้แปลกใจไปเลยกับการใช้บุรุษสรรพนามของคนไทย ไม่ว่าคนไทยจะพูดถึงใครหรืออะไร เป็นคน สัตว์ หรือสิ่งของก็ตาม และไม่ว่าใครหรืออะไรที่กำลังพูดถึงจะเป็นบุรุษที่ ๒ หรือ ๓ ก็ตาม คนไทยจะใช้สรรพนามหรือคำแทนใครหรืออะไรที่พูดถึงว่า มัน เสมอ เพราะฉะนั้นเมื่อมาเที่ยวเมืองไทย พบคนไทย พูดกับคนไทย ก็ขอย้ำได้จนสนเท่ห์ใจแต่อย่างใดเลย น้ำเสียงการพูดจาของนักเขียนท่านนี้ออกจะเยาะหย่อนๆ

เอ็นดูนิดๆ กับความไม่ประสีประสาของคนไทยในการใช้ภาษา
ในฐานะเป็นคนไทยและใช้ภาษาไทยอยู่ทุกวันนี้ก็เลยต้อง
หยุดคิดว่า ที่นักเขียนฝรั่งเขียนไว้นั้นจริงหรือไม่

คนไทยใช้สรรพนามแทนบุรุษที่ ๒ และที่ ๓ ไม่ว่าจะ
จะกล่าวถึงคน สัตว์ และสิ่งของว่า มันใช่หรือเปล่า โดย
ส่วนตัวแล้วคิดว่าที่เขียนไว้นั้นไม่ถูกเพราะเมื่อถามตัวเองว่า
เราซึ่งใช้ภาษาไทยอยู่ทุกวัน เราใช้ มัน เป็นสรรพนาม
แทนใครหรืออะไรที่เราพูดถึงตลอดเวลาหรือเปล่า คำตอบ
คือใครจะไปบ้าใช้อย่างที่ตาฝรั่งคนนั้นเขียน สรรพนามใน
ภาษาไทยมีมากมาย ถ้าพูดกับคน สรรพนามบุรุษที่ ๒ ที่
ใช้แทนชื่อคนที่เราพูดด้วยก็มี ท่าน เธอ คุณ แก เอ็ง มึง
แล้วแต่จะเลือกใช้ให้เหมาะแก่บุคคล ซึ่งพอจะยกตัวอย่าง
เปรียบเทียบให้เห็นได้ ดังต่อไปนี้

ท่านคะ เข้านี้ท่านมีประชุมเวลา ๑๐.๐๐ น.

นะคะ ดิฉันบอกคนขับรถให้เตรียมพร้อม

ไว้แล้ว

นี่สุขภาพ ฉันทามเธอหน่อย เธอตื่นก็โง่

ถึงมาโรงเรียนสายได้ทุกวัน

ผมคิดว่าที่คุณแสดงความคิดเห็นในที่ประชุม

เมื่อเช้านี้จะออกจะรุนแรงไปหน่อย คุณ

สังเกตหรือเปล่าว่า คุณวิชาการเขา

หน้าแดง เพราะคุณไปพูดกระทบเขา

แกเอ๊ย ข้าบอกแกก็ครั้งแล้วไม่รู้จักจำ
เวลาจะดูไอ้แดงนะ แกจะเอ็ดตะโร
ด่ามันเหมือนไอ้เซียวไม่ได้ แกต้องเอา
น้ำเย็นลูบมันถึงจะฟัง

เอ็งขับรถประสาอะไรวะ บอกเท่าไรทำไม
ไม่จำ เอ็งหยุดกะทันหันอย่างนี้ รถ
คันหลังต้องชนหลังเอ็งเข้าสักวัน

ถ้าเราพูดถึงคนอื่นเราก็มีสรรพนามบุรุษที่ ๓ ใช้
แทนได้ เช่น ท่าน เขา เธอ มัน สุดท้ายจะเลือกใช้ให้
เหมาะสมอย่างไร ลองดูตัวอย่างสักสองสามตัวอย่างก็ได้

วินัย : คุณเอนกสบายดีหรือครับ ได้ข่าวว่า
อธิบดีคนใหม่ของคุณลุยงานนำดู

อเนก : ครับ ไม่เบาทีเดียว ท่านไปเร็วมาก
แต่ท่านไม่ได้สั่งอย่างเดียวนะครับ
ท่านลงมือเองด้วย

คุณเห็นผู้ชายที่ยืนอยู่ตรงมุมห้องไหม ภรรยา
และลูกชายคนเดียวของเขาเพิ่งเสียชีวิต
เนื่องจากอุบัติเหตุรถคว่ำเมื่อเดือนที่แล้ว
นี่เอง เขาเลยซึมเศร้ามาตลอด

คุณอย่าไปถือสาคุณวาสนาเลย เธอเป็น
คนที่พูดก่อนคิดเสมอแหละ แต่พอ
รู้สึกตัวเธอจะขอโทษทุกครั้ง

ฉันไม่รู้ว่าคุณทนายคนนี้ได้อย่างไร **มัน**
ทั้งชี้ทั้งเหยยวเลอะเทอะ เหมือนคลั่งไป
หมด ทำไมไม่สอน**มัน**ให้รู้จักที่รู้จักทาง
และให้เป็นเวลาเสียบ้างเล่า

เล็ก : พี่เสริมเขาชวนผมไปสนามม้า
อาทิตย์นี้ เขาว่าจะได้ทำลำไฟไว้
เป็นค่าชนมลูก

ใหญ่ : เอ็งอย่าไปเชื่อ**มัน** **มัน**หมดตุตทุก
อาทิตย์ไม่รู้หรือ

จะเห็นว่าเรามีสรรพนามบุรุษที่ ๑ ที่ ๒ และที่ ๓
ให้เลือกใช้ให้เหมาะสมกับบุคคลระหว่างผู้พูด ผู้ที่เราพูดด้วย
และผู้ที่เราพูดถึงมากมายหลายคำ เพียงแต่ต้องรู้จักสังเกต
และใช้ให้เหมาะสม เมื่อเรามีคำบุรุษสรรพนามให้เลือกใช้
มากเช่นนี้แล้ว ทำให้นึกไม่ออกว่าทำไมคนไทยจึงจะต้องใช้
คำว่า **มัน** แทนบุรุษที่ ๒ หรือที่ ๓ ทั่วไปหมด โดยไม่เลือก
คน สัตว์ สิ่งของ อย่างที่ฝรั่งผู้เขียนหนังสือแนะนำเมืองไทย
คนนั้นกล่าว แต่เมื่อมาคิดๆ ดู ก็มีเหมือนกันคนที่ใช้คำว่า
มัน แทนใครหรืออะไรที่ตนพูดถึง พูดถึงคนที่สนิทสนม
ก็ **มัน** พูดถึงคนที่ไม่สนิทสนมก็ **มัน** พูดถึงผู้บังคับบัญชา
ก็ **มัน** พูดถึงหมาแมวก็ **มัน** พูดถึงพ่อแม่ก็อาจจะเปลือ **มัน**
ด้วยหรือไม่ก็ แก เป็นอย่างดีที่สุด

ฝรั่งที่เขียนหนังสือเล่มที่เล่าถึงนี้ คงจะมีโอกาสเสวนา
แต่กับคนไทยประเภทที่ไม่รู้จักใช้บุรุษสรรพนามให้เหมาะสม
กับบุคคล ซึ่งแตกต่างกันไปแต่ละฐานะและบทบาท คน
ต่างชาติอื่นๆ ที่อ่านหนังสือเล่มนั้นก็คงต้องเข้าใจคนไทย
และการใช้ภาษาไทยของคนไทยไปตามนั้น ซึ่งไม่ถูกต้อง
แต่ถ้าคนไทยศึกษาภาษาไทยและใช้ภาษาไทยให้ถูกต้อง
เหมาะสมอยู่ตลอดเวลาแล้ว เมื่อคนต่างชาติได้พบปะ
พูดจากับคนไทย และคนไทยใช้ภาษาไทยในส่วนที่เกี่ยวข้องกับ
บุรุษสรรพนามอย่างถูกต้อง ซึ่งแตกต่างไปจากที่ได้อ่าน
จากหนังสือ ก็จะแก้ความเข้าใจผิดได้

ภาษา ‘หมา’ (ตอนที่ ๑)

ถ้าจะถามว่า สัตว์เลี้ยงที่คนไทยนิยมเลี้ยงกันมากที่สุดคืออะไร เราน่าจะได้คำตอบที่ตรงกันว่า หมา โดยเฉพาะอย่างยิ่งในชนบท แทบจะหาบ้านใดไม่เลี้ยงหมาไม่ได้เลย การเลี้ยงหมาของบ้านในชนบทกับการเลี้ยงหมาของบ้านในเมือง โดยเฉพาะในเมืองใหญ่อ่างกรุงเทพฯ อาจจะแตกต่างกัน ตามบ้านในชนบทหรือชานเมือง ซึ่งมักเป็นบ้านไม่มีรั้ว หรือมีรั้วไม่มิดชิด เจ้าของจะเลี้ยงหมาแบบปล่อยให้วิ่งเล่นไปทั่วทั้งในบริเวณบ้านหรือออกไปวิ่งเล่นนอกบ้านในบริเวณหมู่บ้าน และมักจะเลี้ยงไม่จำกัดจำนวน หมาตกลูกมาก็ครอกก็เลี้ยงต่อไปเรื่อยๆ ถ้ามากนักเลี้ยงไม่ไหวก็เอาไปปล่อยที่วัดในหมู่บ้าน วัดจึงเป็นอีกแห่งหนึ่งที่เลี้ยงหมาไว้มาก ใครที่อาศัยอยู่ในชนบทหรือชานเมืองจะคุ้นตากับภาพหมาหนึ่งๆ นอนๆ และวิ่งเล่นอยู่ทั่วไป จะคุ้นกับสังคมของหมาที่มีการแบ่งกลุ่มแบ่งพวก แบ่งเขตแดนของใครของมัน มีการยกพวกตีกัน หมากลุ่มหนึ่งมักจะรวม

กัฒมาในกลุ่มอื่นที่หลงมาตัวเดียวหรือหมาต่างถิ่น แม้กลุ่มเดียวกันมันก็ยังขู่ไล่กัน แ่งไล่กัน แะไล่กัน อยู่ตลอดเวลา หมาที่อ่อนแอกว่าก็ต้องหงอให้หมาที่แข็งแรงกว่า ไม่กล้าหือ เราจะคุ้นเคยกับเสียงเห่าหอนรับกันเป็นทอดๆ ในตอนกลางคืน ซึ่งบางครั้งเราก็เข้าใจเหตุผล เช่น เพราะมันเห็นคนหรือเงาคนแปลกหน้า แต่บางครั้งก็ไม่รู้เหตุผล และรำคาญที่มันเห่าหอนกันไม่หยุด จนชาวบ้านไม่เป็นอันหลับอันนอน แต่พวกหมามันคงมีเหตุผลของมัน

การเลี้ยงหมาในเมืองจะให้ภาพที่แตกต่างกันมาก คนในเมืองจะเลี้ยงหมาให้อยู่แต่ภายในบ้าน บ้านที่เป็นอาคารพาณิชย์ หมาจะมีบริเวณสำหรับเดินไปเดินมาเพียงภายในร้าน ๑ หรือ ๒ คูหา หมาคงไม่ค่อยได้วิ่ง หรือถ้าจะวิ่งบ้างก็คงเป็นการวิ่งเหาะๆ ผู้เลี้ยงจึงต้องหาโอกาสจูงหมาเดินออกกำลัง บางคนให้หมานอนในห้องนอนด้วย บ้านที่พอมีบริเวณจะดีกว่าเล็กน้อยเพราะพอมีที่ให้หมาวิ่ง งานอดิเรกของหมาพวกนี้ก็คือ วิ่งจับนกจับหนูจับงูที่ลอดเข้ามาภายในบริเวณบ้านไปตามเรื่อง แต่ก็พอจะช่วยเฝ้าบ้านได้บ้างด้วยการเห่าเตือนให้รู้เวลามีคนแปลกหน้า ผิดกลิ่น ผิดเสียงกรายเข้ามาใกล้บริเวณบ้าน เจ้าของหมาบางรายที่รักหมาจนอมหมามากหน่อย ก็สร้างบ้านหมาให้เป็นพิเศษ กรุ้มงูลวดกันยุงให้เป็นอย่างดี อาจจะพาไปฝึกกิริยา

มารยาทด้วย สอนให้รู้จักทำอะไรตามคำสั่ง มักจะเลี้ยง
หมาเป็นเพื่อนหรือเป็นลูก หน้าหนาวก็ใส่เสื้อให้ ป่วยใช้ก็
พาไปหาหมอ หมาในบ้านเหล่านี้สมาคมกันอยู่เฉพาะหมา
ที่อยู่ในบ้านเดียวกัน ถ้ามีเสียงไวตัวเดียวหมาก็ต้องคุยกับ
เจ้าของ ไม่ได้เสวนากับหมาอื่น คนในเมืองไม่ค่อยเลี้ยง
หมาหลายตัว ถ้าจะเลี้ยงเป็นจำนวนมากก็มักจะเป็นการ
เลือกสรรหมาพันธุ์ดี ๆ มาเลี้ยงเพื่อเพาะขาย หมาเหล่านี้
ถ้าเกิดหลุดออกมาจากรั้วบ้าน ก็มักจะแสดงกิริยาตื่นเช่อ
วิ่งดมกลิ่นฟุดฟิดไปตรงนั้นตรงนี้ ถ้าเจ้าของไม่รับมาตาม
ตัวเข้าบ้าน อาจจะถูกรถทับตายได้ง่าย เช่นเดียวกันกับ
หมาตามชนบทหรือชานเมือง ถ้าหลงไปอยู่ตามถนนจอแจ
ก็เชื่อได้พอ ๆ กัน เพราะไม่คุ้นเคยกับรถราที่วิ่งซวกไชว

ท่านคงเริ่มจะสงสัยแล้วว่า เหตุไรจึงกล่าวถึงหมา
ชนบทหรือหมาชานเมืองกับหมาในบ้านหรือหมาในเมือง
มายืดยาว เมื่อไรจะถึงภาษา 'หมา' เสียที แท้ที่จริงที่กล่าว
มาทั้งหมดเกี่ยวข้องกับภาษา 'หมา' ทั้งสิ้น สาเหตุที่จะ
กล่าวถึงภาษา 'หมา' ก็มาจากเพื่อนของผู้เขียนคนหนึ่ง ซึ่ง
ตลอดชีวิตอาศัยอยู่ในเมืองใหญ่ แม้จะไม่ได้อยู่ในบ้านแบบ
ตึกคูหาเดียว แต่ก็ก็เป็นบ้านที่มีบริเวณมิดชิด คนที่อยู่ใน
ละแวกเดียวกันจะต่างคนต่างอยู่ ต่างก็มีหมาของตัวเองบ้านละ
๑-๒ ตัว แต่ละตัวมีชื่อเพราะๆ เช่น จูดี นิกกี้ ดกเย็นก็มี

คนใช้พาหมาเดินเล่น ซึ่งเป็นช่วงที่คุณหมาๆ ต่างบ้านจะได้ทักทายกันบ้างประปราย จากนั้นก็เข้าบ้าน บ้านใครบ้านมัน เพื่อนของผู้เขียนปรารภว่า ไม่เข้าใจเลยว่าทำไมในภาษาไทยจึงมีสำนวนที่มีคำว่าหมาหรือเกี่ยวกับหมาที่ล้วนแล้วแต่ดูถูกหมา รังเกียจหมา ไม่นับถือหรือให้เกียรติหมาเสียเลย กล่าวถึงพฤติกรรมไม่ดีต่างๆ ก็ชอบนำไปเปรียบกับหมา ทั้งๆ ที่หมาเป็นสัตว์เลี้ยงที่แสนจะน่ารัก ช่างประจบประแจง เข้าใจภาษาคน ฉลาด สอนง่าย ช่วยเฝ้าบ้านก็ได้ ชื่อสัตย์ ผู้เขียนถามว่า เช่นคำหรือสำนวนอะไรบ้าง เพื่อนก็จระไนให้ฟัง เช่น กัดกันเหมือนหมา หมาหมู่ หมาลอบกัด หมาเห่าใบตองแห้ง หมาขี้ไม่มีใครยกหาง และสำนวนอื่นๆ อีกหลายสำนวน

ผู้เขียนเห็นด้วยกับเพื่อนที่ตัดพ้อแทนหมาว่า ส่วนดีๆ ของหมาไม่เห็นมีการนำมาเปรียบเทียบเป็นสำนวนภาษาที่ให้ความหมายหรือแสดงลักษณะนิสัยที่ดีเลย ทั้งๆ ที่หมามีคุณสมบัติที่ควรยกย่องหลายอย่างเหมือนกัน ผู้เขียนบอกกับเพื่อนว่าอย่าน้อยใจแทนหมาเลย เพราะเท่าที่สังเกตสำนวนต่างๆ ที่แสดงถึงนิสัยไม่ดีของหมา แล้วนำไปใช้ในความหมายใกล้เคียงกันพาดพิงถึงคนนั้น ล้วนแล้วแต่มาจากลักษณะนิสัยจริงๆ ของหมาทั้งสิ้น แต่ส่วนใหญ่จะเข้ากับลักษณะธรรมชาติของหมาชนบทหรือหมาซานเมืองมากกว่าหมาในเมืองที่เพื่อนคุ้นเคย ก็เพื่อนไม่เคยคลุกคลี

ใกล้ชิดกับหมานอกเมืองก็เลยไม่รู้ว่ 'ไอ้หมา' กับ 'คุณหมา' นั้น อาจจะแตกต่างกันบ้าง ลองดูกันไปทีละสำนวนเถิด

สำนวน กัดกันเหมือนหมา ในชนบทหรือตาม
 ชานเมือง เป็นปรกติของหมาที่มักจะชอบอยู่รวมกันเป็น
 กลุ่มเป็นฝูงประมาณ ๔-๕ ตัว ซึ่งแต่ละฝูงมักจะไม่วกกัน
 ชอบเห่าทำทนายอวดเก่งใส่กันเป็นประจำ บางครั้งทำทนาย
 กันไกลๆ บางครั้งหมากลุ่มหนึ่งก็ยกพวกเคลื่อนขบวนไป
 เห่าทำทนายอีกกลุ่มหนึ่ง พอกลุ่มถูกทำขยับจะสู้กลุ่มทำก็
 ถอยกลับ แต่หลายครั้งเห่ากันไปเซ่มนกันมา เข้ามาใกล้กัน
 เกินไปก็ต้องลุยกัน กัดกันพิดกันนิ้วเน่ยไปหมด เลือดตก
 ยางออกทั้งสองฝ่าย เช็ดเชียวกันที่หนึ่งก็แยกกันไป คราวหน้า
 ก็มากัดกันใหม่ เราจึงชอบเปรียบเทียบคนที่ทะเลาะกัน
 หรือพุดกันได้คำสองคำก็ทะเลาะกัน ลงมือลงไม้กันเป็น
 ประจำว่า ชอบ**กัดกันเหมือนหมา**

หมาหมู่ สำนวนนี้ก็มาจากธรรมชาติของหมาที่
 ชอบกัดกันอีกนั่นแหละ หมาแต่ละกลุ่มเป็นศัตรูคู่อาฆาตกัน
 ถ้าเกิดมีหมาหลงฝูงหลงพวกเผลอออกไปเดินหากินเดี่ยวๆ
 ตัวเดียวก็เรียบร้อย หมาฝูงอื่นคอยจ้องอยู่แล้วก็จะเข้ารุม
 กัดตามระเบียบ หมาหลงหมดทางสู้ได้แต่ร้องเอ่่งๆ หาทาง
 หนีท่าเดียว หมาทั้งฝูงรุมกัดหมาตัวเดียวก็กลายเป็นพวก
หมาหมู่ คำว่า **หมาหมู่** โดยปริยายจึงหมายถึง กลุ่มคนที่
 กลุ่มรุมทำร้ายคนคนเดียว ในภาษาพูดเราใช้คำ **หมาหมู่**

กันมาก นักเขียนต่างๆ ก็นำไปใช้ในงานวรรณกรรมเวลา
กล่าวถึงเหตุการณ์ที่มีคนหลายคนรวมทำร้ายคนคนเดียว
การกระทำเช่นนี้ถือว่าไม่ใช่ลูกผู้ชาย เป็นคนขี้ขลาด เช่น
เราใช้ในประโยคว่า

สมหวังกับพวกไปตักरोฐชาติที่ท้ายซอย
พอฐชาติมาถึงสมหวังกับพวกก็เข้าล้อมกรอบ
จะรวมทำร้าย ฐชาติดำ่ว่า “ไอ้พวกหมาหมู่
ไอ้พวกขี้ขลาด แน่จริงไอ้สมหวังมาสู้กับกู
ตัวต่อตัวซิ ถึงจะเป็นลูกผู้ชาย”

ผู้เขียนถามเพื่อนว่า หมาแถวบ้านเธอเป็นอย่างนี้
หรือเปล่า เพื่อนสายหน้าบอกว่า หมาแบบที่ผู้เขียนเล่ามา
ทั้งหมดไม่เคยเห็น ที่บ้านเลี้ยงไว้ตัวเดียว เจ้าของเดินไปไหน
ก็เดินตามต้อยๆ มิน่า เพื่อนคนนี้ไม่เข้าใจว่าทำไมเราจึง
เปรียบว่า **กัดกันเหมือนหมา** หมาของเธอไม่เคยกัดกับ
ใครเลย

ยังมีสำนวนภาษาเกี่ยวกับหมาที่น่าสนใจอีกหลายคำ
ขอยกไปกล่าวเรื่องภาษา ‘หมา’ นี้อีกในตอนต่อไป

ภาษา ‘หมา’ (ตอนที่ ๒)

ครั้งก่อนได้พูดถึง ภาษาเกี่ยวกับ ‘หมา’ ไปได้เพียง ๒ ส่วน คือ กัดกันเหมือนหมา และ หมาห่มุ ทำให้ผู้รักหมาที่เคยแต่เลี้ยงหมาไว้บนบ้าน ทะนุถนอมหมาเหมือนลูก ไม่เคยเห็นหมาเป็นกลุ่มๆ กัดกันอืดสุด หรือไม่เคยเห็นหมาเป็นกลุ่มรุมกัดหมาตัวเดียว เริ่มเข้าใจว่าหมาชาวบ้านเขาอยู่กันอย่างไร

ในตอนนี้ผู้เขียนขอล่าวถึงภาษาเกี่ยวกับ ‘หมา’ เพิ่มเติมอีก ๕-๖ ส่วน คือ

ส่วนชุดแรกที่ควรกล่าวถึงพร้อมๆ กัน คือ หมาเห่าไม่กัด หมาเห่าใบตองแห้ง เดินตามหลังผู้ใหญ่ หมาไม่กัด และ หมาลอบกัด ทั้งสี่ส่วนมาจากพฤติกรรมของหมาทั้งสิ้น ในชนบทหรือตามชานเมืองบ้านส่วนใหญ่ไม่ค่อยมีรั้ว หรือมีก็เป็นรั้วไม้หรือรั้วต้นไม้ที่ไม้ค่อยมิดชิดเท่าไรนัก หมาที่ชาวบ้านเลี้ยงไว้ปรกติไม่ค่อยอยู่ภายในบริเวณบ้าน จะชอบออกมาอนอยู่หน้าบ้านหรือ

ตามทางเดิน พอมีคนเดินผ่านก็ลุกขึ้นเห่า หมาที่ชอบเห่า ก็มักจะตามเห่าคนจนคนเดินห่างไปแล้วก็เลิก กลับไปนอน ที่เดิม คนที่รู้สันดานหมาก็มักจะถือไม้ติดมือไปด้วยให้หมาเกรง พวกหมาเห่ามักไม่กัดนี่ไม่เป็นอันตรายเท่าไรนัก แค่ทำให้รำคาญ

ความหมายทำนองนี้มีอีกสำนวนหนึ่งคือ **หมาเห่า ไบตองแห้ง** หมายถึง คนที่เก่งแต่พูด ไม่กล้าลงมือทำร้ายใครจริงๆ เหมือนหมาที่เพียงได้ยินเสียงกรากแกรกของ ไบตองแห้งที่ถูกลมพัดก็เห่าเสียแล้ว พวกหมาเห่ามักไม่กัด และหมาเห่าไบตองแห้ง จึงมักเป็นพวกที่ทำความรำคาญให้ผู้อื่นมากกว่าจะทำอันตรายผู้อื่นจริงๆ

อย่างไรก็ตาม มีหมาอีกประเภทหนึ่งเวลาคนเดินผ่านจะไม่เห่า อาจจะลุกขึ้นยืนทำท่าเหมือนไม่สนใจ พอคนคล้อยหลังก็วิ่งไปจับบ่วง กัดเข้าให้เลย เข้าลักษณะหมา **ลอบกัด** คนที่รู้เท่าทันพวกหมาลอบกัดมักจะรู้จังหวะและหันกลับไปตะเพิดหมาพวกนี้ทันเวลา พอเห็นคนรู้ทันและถูกตะเพิด พวกหมาลอบกัดก็จะหันหลังกลับ ทำท่าไม่รู้ไม่ชี้ เด็กๆ ซึ่งรู้ไม่เท่าทันจึงถูกกัดบ่อยๆ ถ้าจะให้ปลอดภัยก็ต้องเดินไปกับผู้ใหญ่ ให้ผู้ใหญ่นำหน้า เราจึงมีอีกสำนวนหนึ่งคือ **เดินตามหลังผู้ใหญ่หมาไม่กัด** จริงๆ ก็คือ ตอนเดินไปจะผ่านหมา เด็กเดินข้างหลังผู้ใหญ่ พอเดินผ่านหมาไปแล้ว

เด็กก็แข่งขึ้นหน้า ให้ผู้ใหญ่อยู่ตรงกลางระหว่างตนกับหมาตลอดเวลานั่นเอง

สำนวนเหล่านี้เรานำมาใช้อยู่เสมอ สำนวนหมาเห่าไม่กัด โดยปริยายหมายถึง คนที่ดีแต่ส่งเสียงอะอะอวดเก่ง แต่ไม่ยอมต่อสู้หรือตอบโต้เมื่ออีกฝ่ายเอาจริง หมาเห่าใบตองแห้ง โดยปริยายหมายถึง คนที่เก่งแต่พูด และสำนวนเดินตามหลังผู้ใหญ่หมาไม่กัด โดยปริยายหมายถึง ประพฤติตามอย่างผู้ใหญ่น้อยตลอดภัย

ส่วนสำนวนหมาลอบกัด โดยปริยายหมายถึง คนที่ชอบทำร้ายคนอื่นเวลาเขาเผลอ ถ้าต่อหน้าละก็ไม่กล้าทำสงบเสงี่ยมให้ตายใจ ในชีวิตเราต้องระวังหมาลอบกัด เพราะเป็นอันตรายมาก เช่น คนสองคนทะเลาะกัน มีคนมาไกล่เกลี่ยจนเลิกกันไปแล้ว ที่ไหนได้ตกคำคนหนึ่งไปแอบข่มขู่ตีหัวอีกคนแล้ววิ่งหนีไป ถือว่าเป็นพฤติกรรมแบบหมาลอบกัด การทำร้ายลับหลังอาจจะไม่เฉพาะเป็นการทำร้ายร่างกายก็ได้ เช่น สุภาพเป็นคณงานใหม่ เดชาซึ่งทำงานอยู่เก่าก็เสนอตัวช่วยเหลือแนะนำต่างๆ ตกกลางวันที่ชวนไปกินข้าวด้วยกัน เป็นต้น ทำงานอยู่ไปๆ สุภาพถึงรู้ว่าเดชาแอบไปรายงานเท็จกับหัวหน้าเป็นประจำว่า สุภาพขี้เกียจ อวดดี ชอบนินทานาย แล้วยังมักหลบออกไปทำธุระส่วนตัวในเวลางานบ่อยๆ สุภาพจึงเข้าใจว่าเหตุไร

นายจึงไม่ค่อยชอบเขาเลย เพราะเขาหลงไว้ใจคนสันดาน
หมาลอบกัด อย่างเดชาั่นเอง

หมาจนตรอก ก็เป็นอีกสำนวนหนึ่งที่มีที่มาจาก
 พฤติกรรมของหมา เวลาพวกหมาหมีจะเข้าไปรุมกัดหมา
 หลงมาตัวเดียว แรกๆ หมาหลงก็จะพยายามหลบเลี่ยง
 เดินตัวอหวาง**จุกจุก** กลัวหงอ บางครั้งทำใจดีสู้เสือด้วยการ
 แยกเขี้ยวใส่พวกหมาหมีบ้าง เมื่อพวกหมาหมีเข้ามารุมกัด
 หมาหลงก็จะร้องไปด้วย พยายามวิ่งหนีแหวกวงล้อมไปด้วย
 ถ้าทางยังโล่ง พอมีทางให้วิ่งให้หลบ หมาหลงก็จะไม่คิดสู้
 หาทางหนีท่าเดียว แต่เมื่อไรถูกต้อนเข้าที่อับไม่มีทางหลบ
 ไปทางไหน หมาที่ถูกรุมก็หันหลังชนฝาหรือกำแพงหันหน้าสู้
 จนพวกหมาหมีได้แผลเลือดสาดกันไปบ้าง หรือบางครั้ง
 ถึงกับทำให้พวกหมาหมีถอยหลังกลับเลิกรุมกัดได้เหมือนกัน
 หมาที่ไม่มีพิษสงในตอนแรกเมื่อจนตรอกก็หันหน้าสู้ ทำให้
 เกิดสำนวน **จนตรอก** หรือ **หมาจนตรอก** หรือ **สุนัข**
จนตรอก ซึ่งเรานำมาใช้โดยปริยายหมายถึง ไม่มีทางไป
 คนที่จนตรอก หมายถึง คนที่ไม่มีทางหนี ไม่มีทางไป ก็จะต้อง
 สู้หรือทำอย่างใดอย่างหนึ่งเพราะไม่มีทางเลือกอีกแล้ว
 อาจจะพูดเป็นสำนวนว่า **สู้เหมือนสุนัขจนตรอก** ก็ได้
 ตัวอย่างการใช้สำนวน **จนตรอก** เช่น

ตั้งแต่สามิตาย คุณวิภา รับจ้างทำงาน
ทุกอย่างไม่มีรังเกียจ ขอเพียงให้ได้เงินมา
เลี้ยงดูครอบครัว เป็นตัวอย่างชัดเลยว่าคนเรา
เวลาจนตรอกถ้าใจยังสู้แล้ว เอาตัวรอดได้
เสมอ

ส่วนสำนวน **หางจุกตุต** ก็มีการนำไปใช้กับคน
เปรียบเปรยกับกิริยาอาการกลัวหงอไม่กล้าหือ ไม่กล้าเถียง
หรือไม่กล้าสู้ เช่น เจ้าพนักงานถูกผู้บังคับบัญชาเกรี้ยวกราด
ใส่ถึงขนาดชู้ตะคอก ต่ำว่าต่าง ๆ ก็ไม่กล้าเถียง ไม่กล้าชี้แจง
เพื่อนฝูงก็อาจจะพูดเปรียบว่าเขาคนนั้นกลัว (ผู้บังคับบัญชา)
จนหางจุกตุต หรือเป็นกรณีคนแข็งแรงกว่า ตัวโตกว่า ชู
ศุภคาม หรือใช้กำลังทำร้ายคนที่ตัวเล็กกว่า คนตัวเล็กกว่า
เห็นไม่มีทางสู้ก็ต้องหนีท่าเดียว คนก็จะเปรียบว่าไม่สู้คน
เอาแต่วิ่งหนีหางจุกตุต การใช้สำนวนหางจุกตุตเปรียบกับ
กิริยาของคนมักจะใช้ในความหมายที่เหยียดหยามดูถูก

เมื่อพูดถึงสำนวน **หางจุกตุต** แล้วก็ขอเลยพูดถึง
อีกสำนวนหนึ่งคือ **เลียแผล** ดังที่ได้กล่าวมาข้างต้นว่า
หมามักจะชอบสู้กันกัดกัน กัดกันที่ไรเป็นได้แผลเลือดโชกทุกที่
ฝ่ายชนะก็จะเดินกร่าง ฝ่ายแพ้ก็น่าต้องวิ่งหลบไปเลียแผล
รักษาแผล แผลหายหรือหายเข็ดเขี้ยวกันแล้วก็มาสู้กันใหม่
เกิดเป็นสำนวน **เลียแผล** นำไปใช้โดยปริยายกับคนที่ถูกรังแก

ถูกโจมตี ถูกตำว่า ซึ่งไม่.ใช่การทำร้ายร่างกาย ผู้ถูกทำร้าย หรือถูกตำว่ารู้สึกเจ็บปวดบอบช้ำมาก สื่อมวลชนก็เปรียบว่า นายสาหัสถูกโจมตีบอบช้ำมาก ต้องหลบไป**เลียแผล** การเปรียบเปรยเช่นนี้เป็นการดูถูกไม่ให้เกียรติ มีข้อถกเถียง เกี่ยวกับการใช้สำนวนนี้ว่า เป็นเพราะผู้ถูกกระทำไม่มีเกียรติ หรือว่าเป็นเพราะผู้ใช้สำนวนนี้ไม่สุภาพ ล่วงเกินผู้ที่ตน พาดพิงถึงเกินเลยไปกันแน่

ครั้งแรกผู้เขียนคิดว่า ภาษา ‘หมา’ ไม่น่าจะเขียน เกิน ๒ ตอน เอาเข้าจริง ๆ ตอนที่ ๒ นี้ก็ยังไม่จบ ผู้เขียนขอ กล่าวถึงภาษา ‘หมา’ อีกครั้งในตอนต่อไป

ภาษา ‘หมา’ (ตอนที่ ๓)

ได้เสนอเรื่อง ภาษา ‘หมา’ ติดต่อกัน ๒ ตอน ครึ่งนี้เป็นตอนสุดท้าย ครั้งที่ ๑ และครั้งที่ ๒ ผู้รักหมาที่เห็นแต่ความน่ารักของหมา คงผิดหวังอยู่มากที่ผู้เขียนเสนอสำนวนไทยหลายสำนวนที่มีที่มาจากหมา สัตว์เลี้ยงที่เราคุ้นเคยกันดี แต่สำนวนเหล่านั้นล้วนแสดงให้เห็นลักษณะนิสัยไม่ค่อยดีของหมาทั้งสิ้น ในครั้งนี้สำนวนที่จะเสนอก็คงให้ภาพหมาที่มีนิสัยไม่ค่อยดีนักอยู่นั่นเอง เพราะปupaya ของเรามองเห็นลักษณะหมาว่าเป็นเช่นนั้น เลยใช้เป็นสำนวนสืบเนื่องกันมาจนถึงปัจจุบัน สำนวนที่จะเสนอในวันนี้ได้แก่

หมาหยอกไก่ สำนวนนี้สะท้อนลักษณะธรรมชาติของหมาไม่ต่างจากสำนวนอื่นๆ ที่กล่าวแล้ว ในชนบทหรือตามชนเมือง ชาวบ้านไม่เพียงเลี้ยงหมากันแทบทุกครัวเรือนเท่านั้น ยังชอบเลี้ยงไก่ด้วย การเลี้ยงไก่เจ้าของมักจะดูแลใกล้ชิดกว่าเลี้ยงหมา หมาจะเลี้ยงแบบปล่อยๆ ถึงเวลา

ก็ให้ข้าวกิน แต่ไก่จะมีกรงให้อยู่ จัดลานไว้สำหรับโปรย ข้าวเปลือกให้ไก่กิน ทำรังสำหรับให้ออกไข่และฟักไข่ และจะดูแลลูกเจี๊ยบอย่างดี หมาและไก่มักจะไม่ถูกโรคกัน เลี้ยงไก่ต้องระวังหมา เหมือนเลี้ยงนกต้องระวังแมว หมาเห็นไก่เมื่อไรเป็นวิ่งไล่ตะครุบไล่กัด ถ้าหมาและไก่มีเจ้าของเดียวกัน หมาจะไม่เอาถึงตาย เพียงแค่ให้เจี๊ยบให้รู้ฤทธิ์ว่า ไก่จะมาทำตัวเย่อหยิ่งใส่หมา เพราะเจ้าของดูแลเลี้ยงดูดีกว่าไม่ได้ ภาพที่เราจะเห็นได้บ่อยๆ คือ เมื่อหมาเห็นไก่ กรีดกรายหากินอยู่ก็วิ่งไล่จับเป็นการหยอกเล่น เราเรียกว่า **หมาหยอกไก่** ไม่ถึงขนาดกัดเอาให้ถึงตาย ไก่ก็จะวิ่งหนี หรือบินหนีขึ้นไปบนคบไม้ หรือหลังคากรง หรือกองไม้สูงๆ แล้วขยับปีกเป็นเชิงว่าแกแน่จริงก็ตามขึ้นมา เจ้าของเห็นหมาหยอกไก่อีกมักจะไล่ตีหมา ซึ่งหมาก็คงรู้เชิงว่าจะทำไก่ให้ถึงตายไม่ได้ **หมาหยอกไก่** ได้กลายเป็นสำนวน นำมาใช้กับคน โดยปริยายใช้เรียกอาการที่ชายหยอกล้อหญิงสาว เป็นที่เล่นที่จริง คือแสร้งทำเล่นๆ หรือล้อหลอกเป็นการลองเชิง แต่เมื่อเห็นผลตัวหรือไม่ว่าก็เอาจริง มักใช้แก่ชายที่มีอายุสักหน่อย แต่สำนวนนี้นำมาใช้เรียกอาการที่คนโตกว่า แข็งแรงกว่า รังแกคนที่เล็กและอ่อนแอกว่าก็ได้ คือหยอกเล่นพอให้รู้สึกเจ็บ ถ้ามีคนมาห้ามก็จะบอกว่าหยอกเล่น ถ้าไม่มีใครรู้เห็นคนถูกรังแกก็อาจจะเจ็บตัวมาก

ไม่มีมูลฝอยหมาไม่ชี้ หมาชนบทหรือหมาชานเมือง ถูกเลี้ยงปล่อยๆ ร้องเล่นกันหรือกัดกันอยู่ทั่วไปในหมู่บ้าน หรือตามตรอกซอกซอย ตามบริเวณหมู่บ้านก็อาจจะมี กองขยะหรือกองใบไม้แห้งอยู่เป็นบางที่หรือหลายที่ สถานที่ เหล่านี้หมามักจะมาถ่ายทุกซ์ หมาก็มีวัฒนธรรมเหมือนกัน จะถ่ายเป็นที่ที่เป็นทาง จึงเกิดเป็นสำนวน**ไม่มีมูลฝอยหมา ไม่ชี้** ขึ้นซึ่งเรานำมาใช้โดยปริยายหมายถึง ไม่มีเหตุย่อม ไม่มีผล และมักจะใช้ในเรื่องที่ไม่ค่อยดี เช่น เราอ่านพบ ข่าวหนังสือพิมพ์ว่า เจ้าพนักงานของรัฐรับสินบนจากพ่อค้า จนมีการตั้งคณะกรรมการสอบสวนข้อเท็จจริงขึ้น คนทั่วไป อ่านข่าวนี้ก็มักจะเชื่อๆ ว่า เรื่องต้องมีมูลแม้ผู้ถูกกล่าวหา จะปฏิเสธ เพราะถือตำราว่า **ไม่มีมูลฝอยหมาไม่ชี้**

สำนวนต่อไปที่น่าจะกล่าวไว้ด้วยคือ **ชี้ไม่ให้หมากิน** สำนวนนี้ไปเกี่ยวกับหมาอย่างไร ตามธรรมชาติหมาเป็น สัตว์ที่กินอาหารแทบทุกอย่าง และมักจะมีนิสัยตะกละ มัน กินแม้กระทั่งอุจจาระ ตามหมู่บ้านชนบทหรือชานเมือง แต่ก่อน เราจะพบภาพเด็กเล็กๆ นั่งเฝ้าในที่แจ้ง แล้วมีหมา มาคอยจ้องกินอีเด็ก บางครั้งเข้าไปแย่งกินทั้งๆ ที่เด็กอียัง ไม่เสร็จ โดยทั่วไปคนก็ไม่หวงอี ขอให้อีเสร็จก่อนเท่านั้น บางทีจะดีเสียด้วย เพราะเท่ากับหมาช่วยทำความสะอาดให้ สำนวน **ชี้ไม่ให้หมากิน** ซึ่งมาเกี่ยวกับนิสัยหมาที่ชอบกิน

ของสกปรก นำมาใช้กันโดยปริยายหมายถึง ชีءเหนียว
ตระหนี่เหนียวแน่น แม้ของเล็กๆ น้อยๆ ไม่มีค่าอะไรก็มิให้
ใคร เหมือนคนที่หวงของขนาดหนักที่แม้แต่ชี่ก็ยังหวง
ไม่ยอมให้หมากิน เช่น เราอาจจะใช้สำนวนนี้ในประโยคว่า

คุณสำราญเป็นคนชี่เหนียวมาก ขนาดชี่
ไม่ให้หมากินก็แล้วกัน ไปดูที่บ้านแกชี่
รกเป็นที่สุด กระเบื้องถ้วยกะลาแตกแก
เก็บหมด ไม่ให้อะไรใครหรอก

อีกสำนวนหนึ่งคือ **หมาชี่ไม่มีไครยกหาง** ใครเคยเห็น
หมาชี่โดยไม่ยกหางขึ้นไหม อาการที่หมายกหางของมันขึ้น
ขณะชี่เป็นธรรมชาติหรือเป็นสัญชาตญาณของหมา มิฉะนั้น
หางก็จะเปื้อนเปรอะเลอะเทอะ จึงกลายเป็นสำนวนที่เอา
หมามาเปรียบ แต่โดยปริยายนำมาใช้กับคนที่ชอบยกตนเอง
หรือคนโอ้อวด เช่นพูดว่า

เห็นคนคุยโม้อวดมากก็มาก ไม่มีใคร
เกินคุณอากร คุยกับใครก็มีแต่ยกตัวว่าเก่ง
อย่างนั้นวิเศษอย่างนี้ เข้าตำรา**หมาชี่**
ไม่ต้องมีไครยกหาง

สำนวนไทยที่มีที่มาจากลักษณะนิสัยของหมามี
มากมาย ซึ่งคนไทยนำมาใช้ในชีวิตประจำวัน เท่าที่กล่าวมา
ยังไม่หมด ยังมีสำนวนอื่นๆ ที่ไม่ได้ยกมากล่าว เช่น

หมาบ้าพาลกระแซง เป็นสำนวนโดยปริยาย หมายถึง คนที่อาละวาดพาลหาเรื่องทำให้วุ่นวายทั่วไปหมด

เล่นกับหมา หมาเลียปาก เป็นสำนวน หมายถึง ลดตัวลงไปหรือวางตัวไม่เหมาะสม จึงถูกกลามปาม

สำนวนภาษา 'หมา' ล้วนแต่น่าสนใจ น่าจะคิดต่อไปว่ามีสำนวนอื่นๆ อีกบ้างไหมที่ยังไม่ได้กล่าวถึงในที่นี้ น่าเห็นใจผู้ที่เคยชินกับการเลี้ยงหมาเหมือนเลี้ยงลูก เคยแต่ให้อยู่บนบ้านหรือในบ้านที่มีรั้วรอบขอบชิด ไม่เคยปล่อยให้ไปเสวนากับหมาข้างถนนหรือหมาขี้เรื้อน จัดที่กินที่นอนให้เป็นระเบียบ อาหารการกินอุดมสมบูรณ์ และล้วนแต่ของดี ขนาดที่คนบางคนอาจจะไม่เคยลิ้มรส ย่อมเห็นว่าช่างไม่ยุติธรรมต่อหมาเสียเลย ที่ถ้อยคำสำนวนต่างๆ ที่ใช้ในความหมายไม่ดีทั้งหลาย นำมาจากการเปรียบเทียบกับหมาทั้งสิ้น เราไม่ปฏิเสธว่า หมาที่แสนรู้ ช่างประจบ ซื่อสัตย์ และจงรักภักดีก็มีไม่น้อย และมีแต่หมาเท่านั้นที่สามารถรับราชการ เช่น เป็นหมานักสืบ หมาภูมิกับระเบิด แต่เหตุไรจึงไม่มีสำนวนความหมายดีๆ ที่เปรียบกับหมาเลย ถ้าเราชมเพื่อนว่า **แสนรู้** ไม่ต้องเอ่ยว่า **เหมือนหมาด้วยซ้ำ** คนถูกชมจะประหลาดว่า เรื่องอะไรเอาเขาไปเปรียบกับหมา ใช้คำชมที่ไหนกัน ใครบ้างที่ยอมรับด้วยความพอใจ เมื่อมีคนชมว่า ช่างประจบเหมือนหมา ฉลาดเหมือนหมา หรือ

ข้อสัจย์เหมือนหมา ผู้ที่เลี้ยงหมาเป็นลูกทั้งหลาย ลองคิด
 สำนวนเกี่ยวกับคุณหมาของท่านที่มีความหมายดี ๆ ที่น่ารัก
 น่าเอ็นดู ออกมาเล่าสู่กันฟังหรือเผยแพร่ให้รู้ ๆ กันบ้าง
 จะดีไหม เราจะได้มีสำนวนใหม่ ๆ ความหมายดี ๆ ที่มาจาก
 หมา มาใช้เปรียบเทียบกับกิริยาหรือลักษณะนิสัยของคน
 เพื่อคนที่น้อยใจแทนคุณหมาจะได้หายน้อยใจ กลับเป็น
 ภูมิใจที่คุณหมาก็ให้สำนวนในภาษาไทยที่มีความหมายดี ๆ
 เหมือนกัน

เราคงจะเข้าใจภาษาและสำนวนต่างๆ ได้ดีขึ้น ถ้า
 เราเข้าใจความหมาย ที่มา และวัฒนธรรม เข้าใจความคิด
 ความเชื่อ และความเป็นอยู่ของคน ตลอดจนเข้าใจสภาพ
 แวดล้อมและสิ่งรอบตัวในสังคมของเรา

สื่อสัมพันธ์กันด้วยใจ (ตอนที่ ๑)

ในการดำเนินชีวิตประจำวัน เราพบปะผู้คนอยู่ตลอดเวลา เด็กๆ ไปโรงเรียนก็จะพบเพื่อน เล่นกับเพื่อน เรียนกับเพื่อน ผู้ใหญ่ไปทำงานก็มีเพื่อนร่วมงาน ผู้บังคับบัญชา และผู้ใต้บังคับบัญชา การได้พบปะสนทนา ทำงานหรือทำกิจกรรมต่างๆ ร่วมกัน ทำให้เราได้เรียนรู้ความรู้สึกนึกคิด และนิสัยใจคอต่างๆ ของคน เรามีคำในภาษาไทย คือคำว่า **ใจ** ซึ่งตามพจนานุกรมกล่าวว่า หมายถึง สิ่งที่ทำหน้าที่รู้สึก นึก และคิด และหมายถึง ความรู้สึกนึกคิด เมื่อนำคำอื่นมาประกอบกับคำว่าใจ จะเกิดคำที่มีความหมายเกี่ยวข้องกับความรู้สึกนึกคิดและนิสัยใจคอต่างๆ ลองพิจารณาคำเหล่านี้และคิดเปรียบกับคนที่ท่านรู้จักว่ามีลักษณะนิสัยใจคอตรงกับคำใดบ้าง

ใจดี หมายถึง มีใจเมตตากรุณา, ไม่โกรธง่าย, ไม่เหนียวแน่น เช่น นักเรียนชั้นประถมศึกษาอาจจะพูดถึงคุณครูประจำชั้นของพวกเขาว่า

ครูอาร์ใจดีที่สุด ไม่ได้ไม่ดีนักเรียนเลย

ใจดี ตรงข้ามกับ ใจร้าย

ใจร้าย หมายถึง ดุร้าย, ไม่ปรานี เช่น นักเรียน
อีกห้องหนึ่งอาจจะคุยกันถึงครูที่ชอบดูและดีนักเรียนว่า

ประไพ : ฉันไม่ชอบครูพิศมัยเลย คุยกัน

กิติ ทำเลขผิดก็ดี

อนุชา : ฉันก็ไม่ชอบ ครูพิศมัยใจร้าย

ครูอาร์ใจดี

มีคำที่ควรกล่าวถึงด้วยอีกคำหนึ่ง คือ ใจยักษ์
หมายถึง มีใจดุร้าย มีใจอำมหิต โดยทั่วไปเรานำไปใช้ใน
ความหมายที่รุนแรงกว่าคำว่า ใจร้าย เพราะคำว่า อำมหิต
หมายถึง ทารุณ เขี้ยมโหด เช่น ในกรณีที่ผู้ใหญ่ทำ
ทารุณกรรมแก่เด็กดังที่เคยปรากฏในหน้าหนังสือพิมพ์
อาจจะมีการสนทนากันดังนี้

พัชรา : มีข่าวทารุณเด็กอีกแล้ว คราวนี้แม่ใจยักษ์

เอาเตารีดนาบขาลูกอายุ ๒ ขวบ เพราะร้องให้
กวนใจขณะกำลังรีดผ้า

รัตนา : แม่แท้ๆ หรือแม่เลี้ยง

พัชรา : แม่เลี้ยงแม่ตัวก็เถอะ คนอะไรโหดร้ายผิด
มนุษย์มนา เด็กตัวเล็กแค่นี้ ใจคออำมหิต
เกินไปแล้ว

บางครั้งเราก็ใช้ **ใจยักษ์** คู่กับ **ใจมาร** เป็น **ใจยักษ์**
ใจมาร ก็มี

คำที่ควรกล่าวถึงต่อไปคือ

ใจกว้าง หมายถึง มีความเอื้อเฟื้อเผื่อแผ่

ใจแคบ หมายถึง ไม่คิดเอื้อเฟื้อเผื่อแผ่ใครๆ

คำสองคำนี้บอกนิสัยใจคอที่ตรงกันข้าม เจ้าพนักงาน
๒ คนในสถานที่ทำงานแห่งหนึ่งสนิทกันในช่วงพักเที่ยง
เกี่ยวกับหัวหน้างาน ดังนี้

ราตรี : ฉันอิจฉาเธอจังเลย ฝ่ายของเธอมีอะไร
สนุกสนานทำด้วยกันอยู่บ่อยๆ ดูซิที่นี่ก็มี
ขนมมากินด้วยกันอีกแล้ว

วีณา : หัวหน้าของฉันเป็นคนใจดี **ใจกว้าง** ไป
ทำงานต่างจังหวัดที่ไร กลับมามีขนมติดมือ
มาให้ลูกน้องอร่อยกันทุกคราวไป

ราตรี : ผิดกับหัวหน้าของฉัน ไม่มีใครได้กิน
ของเขาหรอก **ใจแคบ**จะตาย

มีอีก ๒ คำที่มีความหมายทำนองเดียวกับ **ใจแคบ**
คือ **ใจจิต** หมายถึง ไม่มีแก่ใจเอื้อเฟื้อใคร และคำว่า **ใจดำ**
หมายถึง เห็นแก่ตัวไม่เอื้อเฟื้อใคร บางที่เราใช้คู่กันว่า
ใจจิตใจดำ ส่วนคำ **ใจแคบ** เราก็อาจจะใช้ว่า **ใจคอ**
คับแคบ ก็ได้

อีกลีหนึ่งที่มีความหมายใกล้เคียงกับ **ใจแคบ ใจคอคับแคบ ใจจืด ใจดำ** หรือ **ใจจืดใจดำ** คือคำว่า **ใจไม่ไ้ระกำ** ซึ่งมีความหมายว่า เพิกเฉยดูตาย, ไม่มีเมตตา กรุณาและไม่เอื้อเฟื้อเผื่อแผ่ใคร คำที่มีความหมายใกล้เคียงกันเหล่านี้ เรามักจะใช้ปนๆ กันหรือใช้แทนกันได้ ดังคำสนทนาต่อไปนี้

จารุดี : คุณอรรณ วันนี้นักกลับเร็วหรือคะ ทุกที่เห็นไม่เคยกลับก่อนห้าโมง

อรรณ : ต้องรีบกลับคะ คนทำงานบ้านลา ๓ วัน น้องสาวแต่งงาน เราเลยต้องเหนื่อยหน่อย จะไม่ให้ลาก็**ใจจืดใจดำ**เกินไป

จารุดี : รายของดิฉันยิ่งร้าย เมื่อเดือนที่แล้ว พ่อป่วย แม่ส่งข่าวมาให้รีบกลับบ้าน จะได้พาพ่อไปโรงพยาบาล ดิฉันต้องให้ค่ารถด้วย ให้เบิกเงินล่วงหน้าด้วย จะให้ลาอย่างเดียวไม่ให้เบิกก็ทำไม่ลง จะ**ใจไม่ไ้ระกำ**เกินไป เราก็รู้อยู่แล้ว เขาไม่มีเงิน

ในชีวิตประจำวันของเรา เราได้วิสาสะกับคนที่มิอุปนิสัยในคอต่างๆ กัน คนใจดี คนใจกว้าง ก็เป็นที่ชื่นชมของคนทั้งหลาย ใครๆ ก็คงอยากเข้าใกล้คนใจดี คน

ใจกว้าง ตรงกันข้ามกับคนใจแคบ ใจจิต ใจดำ ใจไม่ไ้ระกำ
ใจร้าย ใจอำมหิต ใครๆ ก็คงอยากจะหลีกเลี่ยงนี้ ไม่คบหา
ยิ่งอยู่ห่างได้เท่าไรก็ยิ่งดี

คำที่เกิดจากการนำคำอื่นมาประกอบกับคำว่า ใจ
แล้วได้ความหมายที่แตกต่างกันบ้าง คล้ายคลึงกันบ้าง ซึ่ง
แสดงถึงลักษณะนิสัยใจคอ ที่กล่าวไปแล้วนั้น เป็นเพียง
ตัวอย่างไม่กี่คำ ยังมีคำในภาษาไทยที่เกี่ยวกับคำว่า ใจ
และให้ความหมายต่างๆ อีกมาก จะขอนำไปกล่าวใน
'สื่อสัมพันธ์กันด้วยใจ' ตอนที่ ๒ ต่อไป

สื่อสัมพันธ์กันด้วยใจ (ตอนที่ ๒)

ในตอนนี้จะขอเสนอ ‘สื่อสัมพันธ์กันด้วยใจ’ ตอนที่ ๒ โดยจะยกตัวอย่างคำที่เกิดจากการนำคำอื่นมาประกอบคำว่า **ใจ** แล้วเกิดเป็นคำใหม่ซึ่งมีความหมายบอกให้รู้ลักษณะนิสัย หรือความรู้สึกนึกคิด หรือคุณสมบัติด้านจิตใจของคน คำเหล่านี้มีความหมายแสดงถึงลักษณะนิสัยหรือคุณสมบัติทางจิตใจทั้งที่ดีและไม่ดี ดังตัวอย่างต่อไปนี้

ใจบุญ หมายถึง มีใจฝึกฝนในการบุญ คนที่มีใจฝึกฝนในการบุญ คือคนที่กระทำความดีตามหลักคำสอนในศาสนา หรือคนที่ประกอบแต่คุณงามความดี เราเรียกว่า **คนใจบุญ** ตรงข้ามกับ**คนใจบาป** คือคนที่ฝึกฝนในการทำชั่ว ละเมิดหลักคำสอนหรือข้อห้ามในศาสนา บทสนทนาต่อไปนี้จะแสดงให้เห็นตัวอย่างของคนใจบาปและคนใจบุญ

เพื่อนบ้าน ๑ : เมื่อคืนคุณมะลิได้ยินเสียงบ้านโน้น
ทุบตีกันไหมคะ

เพื่อนบ้าน ๒ : ได้ยินค่ะ รู้สึกครั้งนี้จะรุนแรง ไม่รู้
คุณศรีทนสามีได้อย่างไร เมาได้ที่
ที่ไรเห็นลูกเมียเป็นลูกฟุตบอลทุกที

เพื่อนบ้าน ๑ : สงสารคุณศรี เธอบอกว่าเป็นกรรม
ของเธอ ที่เธอโดนหนักๆ อยู่เรื่อย
เพราะเธอพยายามกันไม่ให้ทำร้าย
ลูก

เพื่อนบ้าน ๒ : คนอะไรใจบาปหยาบช้า ถึงเวลา
ไม่เมาแกลก็ไม่ได้ดีขึ้น ชอบชู้ตะคอก
ลูกเมียให้ชาวบ้านได้ยินอยู่เสมอ
วันก่อนดิฉันเห็นแกเดินผ่านหมา
มันนอนของมันอยู่ดีๆ แกเตะ
กระเด็น หว่าหมาเกะกะ ขวาง
ทาง

เพื่อนบ้าน ๑ : ไม่น่าเชื่อเลยว่า คนใจบุญ แสนจะ
ใจดี เอื้อเฟื้อเผื่อแผ่ ชอบช่วยเหลือ
เพื่อนบ้าน อย่างคุณศรี มาอยู่
กับคนใจบาปอย่างนี้ได้อย่างไร
คราวหน้าได้ยินแกทำร้ายลูกเมีย
อีก ดิฉันจะโทรศัพท์แจ้งตำรวจ

คำต่อไปคือ **ใจเย็น** หมายถึง ไม่ฉุนเฉียว ไม่รีบร้อน คำที่มีความหมายตรงกันข้ามก็คือ **ใจร้อน** และ **ใจเร็ว** หมายถึงมีใจรีบร้อนอยากจะให้เสร็จเร็วๆ หรือเร่งรีบ **ใจเย็น** เป็นคุณสมบัติที่ดีกว่า **ใจร้อน** หรือ **ใจเร็ว** คนใจเย็นมักจะทำอะไรด้วยความรอบคอบ คิดพิจารณาเสียก่อนไม่ผลัผลาม แต่คนใจร้อนหรือใจเร็ว เพราะความที่รีบร้อนเร่งรีบ ทำอะไรก็อยากจะให้เสร็จเร็วๆ อาจจะมีผิดๆ พลาดๆ ตกๆ หล่นๆ เกิดความเสียหายได้

ใจเย็น ยังหมายถึง ใจหนักแน่นด้วย **ใจหนักแน่น** หมายถึง มีใจอดทนไม่เชื่อง่าย ซึ่งเป็นคุณสมบัติที่ดี คนที่เชื่อง่ายจะเป็นคนใจเบา คือคนที่ไม่ค่อยยังคิด คนใจเบามักจะหุเบาด้วย คือเชื่ออะไรง่าย ๆ โดยไม่ไตร่ตรอง

เราคงไม่ชอบคนใจร้อนคนใจเร็วเท่าไรนัก ยิ่งคนใจเบาหรือคนหุเบายังไม่ชอบใหญ่ คนใจเย็น คนใจหนักแน่น น่าจะดีกว่า ตัวเราเองก็ควรพยายามปรับปรุงให้เป็นคนใจเย็น ใจหนักแน่น จะได้ทำกิจการงานใดๆ ด้วยความรอบคอบ ไม่ผิดพลาด แต่ก็ต้องระวังไม่ให้ใจเย็นจนเกินไปกลายเป็น **ใจเฉื่อย** คนใจเฉื่อยเป็นคนที่มัวอารมณ์เฉื่อยชา ไม่กระตือรือร้น **ใจเย็น** เป็นคุณสมบัติที่ดี แต่ใจเฉื่อยไม่ใช่คุณสมบัติที่ดี ใครเป็นคนใจเฉื่อยมักขาดความกระตือรือร้น กิจการงานต่างๆ ที่ควรทำอาจจะไม่ได้ทำ ควรจะเสร็จแล้ว

ก็ไม่เสร็จสักที

คำที่ควรกล่าวถึงอีกคู่หนึ่ง คือ คำว่า **ใจเติบ ใจโต** พจนานุกรมฉบับราชบัณฑิตยสถาน กล่าวว่า **ใจเติบ** คือมีใจกว้างขวางเกินสมควร หรือมีใจอยากให้มากไว้หรือใหญ่โตไว้ ส่วน**ใจโต** คือมีใจกว้างเกินประมาณ มักใช้เข้าคู่กับ **หน้าใหญ่** เป็น**หน้าใหญ่ใจโต** การมีใจอยากจะทำอะไรให้เกินพอดีล้วนแต่ไม่ดีทั้งนั้น **คนใจกว้าง**เป็นคนที่มีความเอื้อเฟื้อเผื่อแผ่ แต่ถ้าใจกว้างจนเกินสมควรก็กลายเป็น **ใจเติบหรือใจโตหรือหน้าใหญ่ใจโต** เราอยู่ในสังคม ต้องสังสรรค์กับคนอื่น ๆ คงจะต้องพิจารณาว่า เราควรพัฒนาจิตใจและการกระทำให้พอดีๆ คือเป็นคนใจกว้าง ไม่เหนียวแน่น ไม่ใจแคบ แต่ก็ไม่ใจเติบหรือหน้าใหญ่ใจโต โปรดฟังคำสนทนาต่อไปนี้และพิจารณาว่าท่านเห็นด้วยกับฝ่ายใด

พ่อ : ชาวบ้านจะนิทานได้ล่ะว่า ลูกสาวแต่งงาน
ทั้งที่ทำเหมือนงูบงิบแต่่ง

แม่ : คุณก็พูดเกินไป ที่ฉันห่วงนะตรงที่คุณ
อยากจะให้เชิญใครต่อใครมากมายต่างหาก
หน้าใหญ่ใจโตเกินไปก็ลูกเรานั้นแหละ
เดือดร้อน จะเป็นหนี้เป็นสินเขา

พ่อ : เธอก็ไม่เข้าใจ ลูกสาวเรา ลูกชายเรา ต่างก็ทำงานมีตำแหน่งหน้าที่ มีเพื่อนฝูงมาก ญาติพี่น้องสองฝ่ายเข้าไปเท่าไรแล้วล่ะ บอกกล่าวเชื่อเชิญไม่ทั่วถึงก็จะต่อว่าต่อขานกันภายหลังว่า **ใจคอคับแคบ** เพื่อนเธอเพื่อนฉันอีกล่ะ ไม่บอกได้หรือ

แม่ : ให้บ่าวสาวเขาปรึกษาตกลงกันเองก็แล้วกัน เรามีเงินช่วยเขาจัดงานได้บางส่วนเท่านั้น ส่วนใหญ่เขาต้องออกเอง เขาเห็นควรแค่ไหนก็ตามใจเขา ฉันเพียงแต่จะเตือนไม่ให้เป็นการดำนํ้าพริก ละลายแม่น้ำเท่านั้นแหละ

มีอีกคำหนึ่งที่ฟังแล้วคล้ายๆ จะมีความหมายเดียวกับ **หน้าใหญ่ใจโต** แต่ก็ไม่เหมือนกัน คือคำว่า **ใจใหญ่ใจโต** หมายถึง มีใจคิดเอื้อเฟื้อเผื่อแผ่ ซึ่งเป็นความหมายเดียวกับ **ใจกว้าง** นั่นเอง

คำในภาษาไทยที่มีคำว่า **ใจ** เป็นส่วนประกอบดังที่แสดงให้เห็นยังมีอีกมาก ที่กล่าวมาแล้วทั้งหมดเป็นเพียงตัวอย่างส่วนหนึ่งเท่านั้น เราควรศึกษาว่ามีคำอื่นๆ อะไรบ้าง และมีความหมายอย่างไร เราทุกคนสามารถเลือกได้ว่า

เราปรารถนาจะให้นิสัยใจคอจิตใจของเราเป็นอย่างไร ก็พัฒนาให้เป็นอย่างนั้น หากเราสื่อสัมพันธ์กันด้วยใจที่ดีใจเป็นกุศล เราคงมีความสุขกันถ้วนหน้า

เอ๋อ...อ้า...ภาษาไทย

‘นิสัย’ หมายถึง ความประพฤตินี้เคยชิน ในการพูด ถ้าผู้พูดพูดโดยไม่ระมัดระวัง ก็อาจจะติดนิสัยบางอย่างที่ไม่ค่อยดีได้ เช่น บางคนติดนิสัยออกเสียง เอ๋อ...อ้า...แทรกอยู่ในการพูดเกือบทุกประโยค ถ้าการพูด เอ๋อ...อ้า...นี้เกิดขึ้นในขณะที่พูดคุยกันฉันเพื่อนฝูงไม่กี่คน ผู้ฟังถึงแม้จะสังเกตรู้ ก็มักจะไม่รู้สึกระคายหรือสะดุดหูเท่าไรนัก เพราะเป็นการพูดคุยกันสนุกๆ ไม่ถือเป็นงานเป็นการอะไร แต่ถ้าเป็นการพูดอย่างเป็นทางการ หรือพูดต่อที่ประชุมชน ซึ่งเป็นการพูดที่มีเนื้อหาสาระเป็นเรื่องเป็นราว หรือเป็นวิทยากร เช่น ในการบรรยาย การอภิปราย นิสัย เอ๋อ...อ้า...ในการพูดจะสะดุดหู และก่อความรำคาญให้แก่ผู้ฟังเป็นอันมาก นิสัยในการพูดเช่นนี้ทำลายบุคลิกภาพของผู้พูดได้เหมือนกัน

เจตนาของผู้เขียนไม่ได้ต้องการจะพูดถึง เอ๋อ...อ้า... เพราะการพูดติด เอ๋อ...หรือ อ้า... ในขณะที่บรรยายหรือ

อภิปราย เราได้ยินชินหูแล้ว เพียงแต่เกริ่นนำเพื่อให้ผู้อ่าน
คิดตามและนึกวาดภาพถึงประสบการณ์ของตนว่า เคยได้
ฟังคำบรรยายหรือการอภิปรายที่วิทยากรพูดติดนิสัย
ทำนองนี้ อาจจะไม่ใช่ เอ๋อ...อ้า... เสมอไป อาจจะเป็นคำอื่นๆ
ก็ได้ แล้วย้อนคิดว่า เมื่อต้องฟังผู้บรรยายหรือผู้อภิปราย
ซึ่งมีนิสัยในการพูดคำบางคำที่ไม่มีความหมายแทรกอยู่
เกือบทุกประโยคเช่นนี้ เกิดความรู้สึกอย่างไร เจตนาจริง ๆ
ของผู้เขียนต้องการจะเล่าถึงนิสัยการพูดทำนองเดียวกันกับ
เอ๋อ...อ้า... นี่แหละ แต่เป็นคำอื่นๆ

สมัยที่ผู้เขียนเป็นนักเรียน การเรียนการสอนอาศัย
การบรรยายเป็นหลัก นักเรียนมีหน้าที่จดคำบรรยายของ
อาจารย์ท่าเดียว เราต้องฟังสิ่งที่อาจารย์พูดเต็ม ๆ หู
ตลอดชั่วโมงเป็นอย่างน้อย หูฟังไป มือจดไป นักเรียน
อักษรศาสตร์ยุคโน้นจดเก่งอย่าบอกใคร จนมีคำล้อกันว่า
จดแม้แต่ไวยากรณ์ของอาจารย์ มีอาจารย์ท่านหนึ่งติดนิสัย
‘สุดแล้วแต่’ เกือบทุกประโยคของท่านมักจะลงท้ายด้วย
‘สุดแล้วแต่’ ที่มหัศจรรย์คือ ‘สุดแล้วแต่’ ของท่านส่วนใหญ่
จะมีความหมายกลมกลืนกับเนื้อความในประโยคที่ท่าน
บรรยาย ผู้เขียนขออภัยที่นึกตัวอย่างที่จะเสนอให้เห็นชัด ๆ
ไม่ได้ จำได้แต่ว่า ‘สุดแล้วแต่’ ของท่านมีความหมาย ไม่ใช่
แบบ เอ๋อ...อ้า.. และที่มหัศจรรย์ต่อไปก็คือ ท่านสามารถใช้

‘สุดแล้วแต่’ ได้มากมายจริง ๆ ผู้เขียนเคยขีดนับจำนวน ‘สุดแล้วแต่’ ของท่าน คือจดคำบรรยายไปด้วย พอได้ยิน ‘สุดแล้วแต่’ ก็เอื้อมมือไปขีด ๑ ขีดที่กระดาษาเปล่าข้าง ๆ ทำอย่างนี้ตลอด ๑ ชั่วโมง ได้ ‘สุดแล้วแต่’ เกินร้อยขีด เสียหายที่ไม่ได้จด ‘สุดแล้วแต่’ ลงในสมุดปนไปกับเนื้อหา คำบรรยาย ถ้าจดไว้ด้วยคงจะดี พอสิ้นปีเอาสมุดจดคำบรรยายมาอ่านคงได้ ‘สุดแล้วแต่’ เป็นหมื่นเป็นแสนคำ เป็นแน่

อาจารย์อีกท่านหนึ่งของผู้เขียนติดนิสัย ‘อย่างว่า’ ท่านบรรยายวิชาภูมิศาสตร์การเมือง ไม่ถึงกับ ‘อย่างว่า’ ทุกประโยค แต่ ‘อย่างว่า’ จะออกมาตรงที่เป็นเนื้อความสำคัญบ่อย ๆ ความจริงเนื้อความที่ ‘อย่างว่า’ ของท่าน หมายถึง ท่านอาจจะกล่าวมาข้างต้นแล้ว แต่บ่อยครั้งที่ ‘อย่างว่า’ อยู่ห่างจากข้อความที่มันแทนที่ เรานักเรียนก็งุนงงไปตามระเบียบว่า ‘อย่างว่า’ ตรงนี้หมายถึงข้อความอะไร ที่กล่าวไปแล้ว เพราะกล่าวไว้หลายเรื่อง จำได้ว่าผู้เขียนต้องพยายามตีความ ‘อย่างว่า’ ของท่านเป็นข้อความที่คิดว่า เป็น ลงในสมุดในทันทีนั้น ถ้าจด ‘อย่างว่า’ ลงไปด้วย นอกจากสมุดจะเต็มไปด้วย ‘อย่างว่า’ แล้ว ยังอาจจะตีความไม่ออกว่า ‘อย่างว่า’ คำไหนหมายถึงอะไร เพราะหัดดีจริง ๆ ที่สอบวิชานี้ไม่ตก แต่ก็คงเกือบไป

ผู้บังคับบัญชาของผู้เขียนคนหนึ่ง มีนิสัยในการพูด แปลกกว่าคนอื่น คนอื่นๆ นั้นติดคำไหนก็มักจะพูดคำนั้น คำเดียว เช่น สุดแล้วแต่ อย่างว่า ที่กล่าวไปแล้ว ท่านผู้นี้มี คำพิเศษหลายคำ คำแรกคือ ‘อ้อ’ ท่าน ‘อ้อ’ ไว้ท้าย ประโยคเกือบทุกประโยค คำที่สองคือ ‘นึกออกไหม’ ออก เสียง ใหม แบบเสียงพูดเป็น มั้ย ท่านพูด ‘นึกออกไหม’ ทำนองเดียวกับ ‘อ้อ’ คือลงท้ายได้เกือบทุกประโยค อีก คำหนึ่งคือ ‘เป็นอย่างนั้น’ ลงท้ายเกือบทุกประโยคเหมือนกัน บางครั้งก็ใช้ควบเป็น ‘อ้อ เป็นอย่างนั้น’ ทั้ง ‘อ้อ’ ‘นึกออกไหม’ ‘เป็นอย่างนั้น’ สลับกันออกมาอย่างมีจังหวะ ตลอด ชั่วโมงหรือที่ชั่วโมงก็ตามที่ท่านพูดในที่ประชุมข้าราชการ หรือในการบรรยาย ผู้เขียนยังไม่เคยขีดนับว่าใน ๑ ชั่วโมง มีกี่ ‘อ้อ’ ‘นึกออกไหม’ และ ‘เป็นอย่างนั้น’ เพียงแต่เคย เดาในใจว่าเดี๋ยวลงท้ายประโยคนี้อันใด ‘อ้อ’ ก็ ‘นึกออกไหม’ หรือ ‘เป็นอย่างนั้น’ ซึ่งมักไม่พลาด ครั้งหนึ่งพอท่านพูด จบประโยค ผู้เขียนก็เอ่ยเป็นการตักหน้าว่า ‘เป็นอย่างนั้น’ เบาๆ แต่ดังพอให้เพื่อนที่นั่งข้างๆ ได้ยิน แทนที่เพื่อนจะซ้ำ เขากลับถามว่า ‘เป็นอย่างไร’ เลยเชิงไป

เพื่อนคนหนึ่งของผู้เขียนติดนิสัยพูด ‘นะคะ’ ในการ บรรยายครั้งหนึ่ง ผู้เขียนขีดนับ ‘นะคะ’ ในเวลา ๑ ชั่วโมง เฉพาะไว้ได้เกือบ ๒๐๐ ‘นะคะ’ พอเพื่อนบรรยายจบ ผู้เขียน

ยื่นกระดาษให้เพื่อนดู บอกว่าหับ ‘นะคะ’ ไว้ได้เท่านี้แหละ
สังเกตดูหลังจากนั้น ‘นะคะ’ ของเพื่อนลดน้อยลงมาก แต่
เกิดคำใหม่ขึ้นแทน (หรืออาจจะเป็นคำเก่า แต่ผู้เขียนไม่เคย
ผิติดสังเกตมาก่อน เพราะมัวแต่ไปหาเรื่องที่ ‘นะคะ’ ก็ได้)
คือ ‘นั่นนั้นนะ’ เช่น “สำหรับการวิจัยเกี่ยวกับพฤติกรรมใน
การติดยาเสพติดของวัยรุ่นนี้นั้นนั้นนะ...” แต่ไม่บ่อยเท่า
‘นะคะ’ พอขึ้นเรื่องใหม่หรือประเด็นใหม่เป็นต้องลงท้าย
ว่า...นั่นนั้นนะ เกือบทุกครั้งไป แปลกดีเหมือนกัน

นักการเมืองสำคัญคนหนึ่งติดนิสัย ‘นะครับ’ แต่จะ
พูดเบาแทรกอยู่ระหว่างคำหรือวลีในประโยค และมักจะใช้
ลงท้ายประโยค ซึ่งไม่มีความหมาย เพียงแต่ติดเสียแล้ว ต้อง
‘นะครับ’ เพียงช่วงสั้นๆ ที่ดูชาวทางโทรทัศน์เวลานักข่าว
สัมภาษณ์ ท่านก็ ‘นะครับ’ ได้เป็นสิบนะครับ “...เรื่องป่าไม้
นี้นะครับ เป็นเรื่องยาวนานะครับ พูดกันได้ไม่รู้จบนะครับ
รัฐบาลชุดไหนนะครับก็หนีไม่พ้นป่าไม้นะครับ...”

นิสัยติดพูดคำไม่มีความหมายซึ่งสุดโหดร้ายต่อผู้ฟัง
ที่สมควรเอ่ยถึงอีกตัวอย่างหนึ่ง คือการรายงานข่าวทุกเช้า
ทางสถานีวิทยุแห่งหนึ่ง (ซึ่งผู้เขียนเคยเขียนถึงเกี่ยวกับการ
ใช้ภาษาแปลกๆ ไปแล้วหลายลักษณะ) ผู้รายงานข่าวหญิง
จะติดพูดคำว่า ‘เรียกได้ว่า’ เกือบทุกประโยคหรือประโยค
เว้นประโยคเธอจะต้อง ‘เรียกได้ว่า’ ตลอดการรายงานข่าว

ประมาณ ๒ ชั่วโมง ผู้ฟังจะถูกยัดเยียด ‘เรียกได้ว่า’ ถี่มาก จะวันก็ตอนผู้รายงานข่าวชายสลับเท่านั้น แต่ผู้เขียนก็ยังฟัง เพราะข่าวของเธอน่าสนใจ และพยายามปรับอารมณ์ของเราเองให้เปลี่ยนจากที่ฟังแล้วน่ารำคาญเป็นน่าขันเสีย “**เรียกได้ว่า**อยากฟังข่าว **แม้ว่าจะ**รายงานข่าว **เรียกได้ว่า**ใช้ภาษาแปลกๆ หรือแปลงสำนวนไทย **เรียกได้ว่า** ให้เพี้ยนๆ ไปบ้าง หรือบางทีก็ใช้คำผิดความหมาย **เรียกได้ว่า** ใช้ภาษาไม่ค่อย **เรียกได้ว่า** ตื่นัก ก็ดีกว่าฟังสถานีอื่นที่ **เรียกได้ว่า** เอาแต่อ่านข่าวจากหนังสือพิมพ์ **เรียกได้ว่า** พอทนได้ค่ะ”

ผู้เขียนเคยให้เพื่อนคอยจับสังเกตให้ว่า เวลาที่ผู้เขียนต้องไปพูดในที่ประชุมชน เช่น ในการบรรยายหรืออภิปราย ผู้เขียนติดพูดคำอะไรบ้างไหม เคราะห์ดีไปที่เพื่อนบอกว่า ไม่ผิดสังเกตว่าติดพูดคำอะไรเป็นนิสัยตามลักษณะที่กล่าว ผู้เขียนคิดว่าที่ผู้เขียนไม่สร้างนิสัย เอ๋อ...อ้อ...หรือพูดคำที่ไม่มีมีความหมายอื่นๆ คงเป็นเพราะเที่ยวไปช่างสังเกตคนอื่นพูด และเห็นว่านิสัยพูดแบบนี้ไม่เสริมบุคลิกภาพที่ดี ก็พยายามระมัดระวังตนไม่ให้กลายเป็น ว่าแต่เขาอิเหนาเป็นเอง นิสัยติดพูดคำที่ไม่มีมีความหมายซึ่งอาจก่อความรำคาญแก่ผู้ฟังนี้ แก้ไขได้ถ้ารู้ตัว และเราสามารถพัฒนาการพูดในที่ประชุมชนได้ โดยอย่างแรกก็อาศัยดูตัวอย่าง

ของผู้พูดที่เราชื่นชม สังเกตว่าเขามีวิธีพูดอย่างไร ใช้ภาษา
อย่างไร นำเสนอเนื้อหาอย่างไร ขึ้นต้นลงท้ายอย่างไร
ดึงผู้ฟังมาร่วมกับผู้พูดทั้งในเชิงสาระและอารมณ์อย่างไร
มีการใช้สายตาและสีหน้าอย่างไร ต่อไปก็อาจจะหาหนังสือ
ที่เขียนแนะนำเกี่ยวกับศิลปะของการพูดมาศึกษาควบคู่กันไป
ก็คงพอพาตัวรอดพ้นจากนิสัยไม่ดีในการใช้ภาษาไปได้

ฟุ่มเฟือยอย่างสุภาพ

วันหนึ่งผู้เขียนได้ยินผู้จัดรายการวิทยุรายการหนึ่งกล่าวสวัสดีกับผู้ฟังรายการด้วยคำว่า “เรียนสวัสดิ์แฟนผู้ติดตามรายการ...” ฟังแล้วก็อดสะดุ้งไม่ได้ ทั้งๆ ที่เคยคิดว่าจะไม่แปลกใจกับการใช้ภาษาแปลกๆ ของคนสมัยนี้แล้ว ก็ยังมีเรื่องใหม่ๆ เกี่ยวกับการใช้ภาษามาทำให้แปลกใจอยู่ได้เรื่อยๆ ‘เรียนสวัสดิ์’ นี่ก็คงเป็นอีกตัวอย่างหนึ่งของการใช้ภาษาแปลกๆ แบบใช้ถ้อยคำฟุ่มเฟือย ผู้เขียนเคยไปฟังการอภิปรายเกี่ยวกับการใช้ภาษาไทยของคนไทยยุคใหม่คราวหนึ่ง ผู้ร่วมอภิปรายท่านหนึ่งตั้งข้อสังเกตว่า คนไทยมีนิสัยฟุ่มเฟือย เวลาจะพูดหรือเขียนชอบใช้คำมากแต่ได้ความน้อย ในตอนนี้ผู้เขียนจึงคิดจะเสนอตัวอย่างการใช้ภาษาฟุ่มเฟือยที่เคยได้ยินได้ฟังมาให้ได้รับทราบกัน พอให้เป็นข้อพิจารณาในการใช้ภาษาต่อไป

เพื่อนคนหนึ่งของผู้เขียนซึ่งเป็นอาจารย์สอนในระดับอุดมศึกษาเล่าว่า เวลานั้นนักศึกษาหมาหา เมื่อไม่พบ

อาจารย์ก็มักจะเขียนข้อความสั้นๆ บอกกล่าวไว้หรือขอ
นัดหมายเวลาสำหรับมาขอพบใหม่ จึงได้อ่านการใช้ภาษา
แปลกๆ ของนักศึกษาบ่อยๆ เช่น

“หนูมาเรียนรบกวนอาจารย์ แต่
อาจารย์ไม่อยู่ หนูจะมาใหม่...”

“ดิฉันมากราบรบกวนอาจารย์ จะ
รบกวนถามเรื่อง... ถ้าจะมากาเรียนอีก
อาจารย์จะสะดวกวันไหน โปรดกรุณา
เขียนวันที่ให้ทราบด้วย ขอขอบคุณค่ะ”

“ผมมาขอรับรายงานคืน ผมจะกราบ-
เรียนรบกวนโทรศัพท์อาจารย์มาขอรับวันหลัง
ได้ไหมครับ...”

เพื่อนของผู้เขียนบอกว่า เด็กๆ พยายามจะสุภาพ
และแสดงความเกรงใจ พวกเขารู้สึกว่าการมาพบพูดจากับ
อาจารย์เป็นการรบกวน จึงแสดงออกด้วยการใช้ภาษา
เป็นเชิงออกตัว เช่น ต้องใช้คำว่า รบกวน เรียน กราบเรียน
โปรดกรุณา หรือใช้คำเหล่านี้รวมกัน คล้ายๆ จะแสดงว่า
เกรงใจมาก หรือแสดงความนอบน้อมมากขึ้น เช่น กราบเรียน
รบกวน บางครั้งแม้แต่สุภาพนอบน้อมและเกรงใจจน
ข้อความที่เขียนมีแต่คำประกอบเหล่านี้ แต่ลืมเขียนสาระ
สำคัญ เช่น มาพบเรื่องอะไร จะมาพบอีกเมื่อไร หรือ

อาจารย์จะให้มาพบวันไหน เวลาอะไร เป็นต้น เพื่อนของผู้เขียนสรุปว่า เด็กพวกนี้ชอบพูดยาวแต่ไม่ค่อยได้ความ

เมื่อยังเป็นเด็ก เป็นนักเรียนนักศึกษา ต้องถือว่าอยู่ในวัยกำลังเรียนรู้ สิ่งที่ยังไม่รู้ครูหรือผู้ใหญ่ก็ควรช่วยสอนจะได้พูดและเขียนได้ถูกต้อง กระชับ ตรงไปตรงมาไม่เยิ่นเย้อ และได้สาระสำคัญ แต่ผู้ใหญ่ซึ่งใช้ภาษาแปลกๆ รุงรังไปด้วยคำที่แสดงความนอบน้อมและยกย่องผู้ที่ตนพูดด้วยไปในเวลาเดียวกัน คงหาคนช่วยแนะนำเตือนไม่ได้ การใช้ถ้อยคำที่ไม่ค่อยเหมาะสมก็เลยกลายเป็นธรรมเนียมปฏิบัติไป ผู้ไม่รู้ก็อาจจะคิดว่าถูกต้องและเลียนแบบไปใช้ ผู้เขียนขอยกตัวอย่างการพูดในการประชุมของหน่วยงานราชการที่ผู้เขียนมีประสบการณ์ด้วยตนเองมาให้พิจารณากัน

อธิบดี : การประชุมวันนี้แปลกอยู่อย่างหนึ่ง
อะไรทราบไหม ทุกคนมาประชุม
ครบเป็นครั้งแรก... ท่านเลขาฯ
เริ่มได้เลย

เลขานุการ : เรื่องสืบเนื่องเรื่องแรกคือเรื่อง...
กระผมขอกราบเรียนอย่างนี้ครับ
ที่ท่านอธิบดีได้กรุณาสั่งการ...
กระผมได้ประสานงาน...

ผู้เชี่ยวชาญ : ผมสังเกตผู้เข้าประชุมพอใจมาก
ที่ท่านอธิบดีกรุณาตั้งข้อสังเกต
เกี่ยวกับ...ผมคิดว่าเป็นเรื่องที่ไม่มี
ใครคิดมาก่อน

อธิบดี : เรื่อง...มีผู้ใดจะให้ข้อคิดเห็นอีกไหม
ครับ

ผู้อำนวยการ : ดิฉันขออนุญาตให้ข้อคิดเห็นเพิ่ม
จากผู้เชี่ยวชาญ...

ฯลฯ

ผู้เขียนเริ่มจะชินกับการฟังภาษาในลักษณะนี้ บางครั้ง
ก็เคยเผลอตว์พูดตามเหมือนกัน จะเสนอความเห็น ต้อง
ขออนุญาตทุกครั้ง จะทำความถึงอะไรที่ผู้บังคับบัญชา
กล่าวแล้วต้องพูดว่า “ที่ท่านได้ กรุณา...” ทุกครั้งไป ใช้ว่า
เรียน เเฉยๆ จะฟังกระด้าง ต้อง กราบเรียน คงจะมีสักวัน
ที่มีคนพูดว่า “ที่ท่านอธิบดีได้กรุณาลงโทษ...” หรือ “ที่
ท่านอธิบดีได้กรุณาดำหนิ...”

การใช้คำ เรียน กราบเรียน ในการประชุมใน
ทำนองที่ยกเป็นตัวอย่างนี้ บางครั้งก็เลยเถิดกันไป ทำให้
น่าขันมาก เช่น

นักวิชาการ ๑ : ผมขอสนับสนุนประเด็นที่ท่าน
อธิบดีได้กราบเรียนให้ที่ประชุม
ทราบเมื่อสักครู่นี้.....

ผู้อำนวยการ ๑ : ผมเห็นด้วยอย่างยิ่งกับที่ท่าน
อธิบดีได้ **ขอความกรุณา**จาก
ข้าราชการให้ร่วมมือกันในเรื่องนี้
ให้เต็มที่.....

คนฟังได้ฟังการพูดแบบนี้ถึงเหมือนกันว่า ผู้พูด
อ้างถึงผู้บังคับบัญชาอย่างต้องการยกย่องท่านหรือไม่ยกย่อง
กันแน่ แต่ที่แน่ๆ ก็คือ ผู้พูดคงไม่เข้าใจวิธีใช้ **เรียน**
กราบเรียน ว่าเป็นคำที่ใครใช้แก่ใคร หรือคงไม่เข้าใจว่า
ในการกล่าวอ้างถึงใคร ทำอะไร เราจำเป็นต้องปรับถ้อยคำ
ให้กลมกลืนในการพูดของเราตามสภาวะ ไม่ใช่ยกถ้อยคำ
ของคนที่เราอ้างถึงมาใช้ดื้อๆ

ตัวอย่างน่าขันข้างต้นเป็นเหตุการณ์จริง เกิดขึ้นใน
ช่วงเวลาหนึ่งที่อธิบดีของหน่วยงานที่ผู้เขียนทำงานขณะนั้น
เป็นผู้ที่อ่อนน้อมและให้เกียรติผู้ใต้บังคับบัญชามาก ไม่ว่า
จะเป็นการประชุมระดับผู้อำนวยการ ผู้เชี่ยวชาญซึ่งถือเป็น
ข้าราชการผู้ใหญ่ หรือประชุมข้าราชการระดับต่ำลงมา
ท่านจะ**กราบเรียน**และ**ขอความกรุณา**ผู้เข้าประชุมเสมอ
จึงเป็นไปได้ที่ผู้เข้าประชุมพลอยติด พอกกล่าวถึงท่านว่า
ท่านพูดอะไร ก็เผลอ (หรืออาจจะไม่เข้าใจ) ยกคำพูดของ
ท่านทั้งวลีมาพูด เลยเกิดประโยค เช่น “...ที่ท่านอธิบดีได้
กราบเรียน...” และ “...ที่ท่านอธิบดีได้**ขอความกรุณา**...”
อย่างทีกล่าวกวไปแล้ว

อีกครั้งหนึ่งผู้เขียนไปร่วมประชุมกับหน่วยงานอื่น ผู้เข้าประชุมหลายคนก็พูดด้วยการใช้ถ้อยคำคล้ายๆ กับตัวอย่างที่ยกมาและมีกรรมการคนหนึ่งคงจะสับสนกับคำว่า เรียน กราบเรียน และกรุณา จึงพูดว่า

“ที่ประชุมอาจจะ**กราบเรียน**ขอให้
กรรมการท่านใดท่านหนึ่งยกร่างแบบ
ประเมินขึ้น แล้วกรรมการท่านนั้นก็นำมา
เรียนเสนอที่ประชุม ถ้าที่ประชุมยังไม่แน่ใจ
ก็อาจจะส่งไปที่สำนักงาน... (หน่วยงานของ
ผู้พูด) ทางสำนักงานก็จะ**กรุณา**ดูให้อีกที”

คำว่า กราบเรียน เรียน และกรุณา ถ้าตัดออกจาก
ตัวอย่างคำพูดข้างต้น ก็ยังได้ความเท่าเดิม ไม่รุงรัง และยัง
จะฟังดี โดยเฉพาะวรรคสุดท้าย เพราะสำนักงาน.....ที่กล่าว
ถึงก็คือสำนักงานของผู้พูดนั่นเอง

คำว่า **เรียน** เป็นคำกริยา หมายถึง บอกให้ผู้ใหญ่
หรือนายทราบ เช่น เรียนให้ทราบ เรียนเชิญ....

คำว่า **กราบเรียน** โดยปริยายใช้เป็นคำแสดงอาการ
เคารพอย่างสูง เช่น กราบเรียนให้ทราบ กราบเรียนเชิญ....
นอกจากนั้นก็ใช้เป็นคำขึ้นต้นจดหมายหรือหนังสือถึงผู้ที่มี
ตำแหน่งสำคัญระดับสูง ได้แก่ ประธานองคมนตรี นายก-
รัฐมนตรี ประธานสภาผู้แทนราษฎร ประธานรัฐสภา

ประธานวุฒิสภา ประธานศาลฎีกา ประธานศาลรัฐธรรมนูญ
ประธานศาลปกครองสูงสุด ประธานกรรมการการเลือกตั้ง
และประธานกรรมการสิทธิมนุษยชนแห่งชาติ

คำว่า **กรุณา** เป็นคำใช้ประกอบหน้าคำกริยาแสดง
ความขอร้องอย่างสุภาพ เช่น กรุณาชี้แจง กรุณาเขียน
รายงาน

คำว่า **รบกวน** เป็นคำกริยา หมายถึง ทำให้เกิดความ
รำคาญหรือทำให้เกิดความเดือดร้อน เช่น ไม่ขอรบกวน

การที่เรานำคำที่สุภาพอยู่แล้วไปใช้โดยมีคำอื่น
ประกอบ ด้วยคิดว่าจะทำให้สุภาพหรือให้เกียรติผู้ที่เรา
พูดด้วยยิ่งขึ้น ทำให้กลายเป็นใช้ภาษารุงรัง แทนที่จะใช้
เรียนสวัสดี เราก็ใช้ว่า สวัสดี... แทนที่จะใช้ เรียนรบกวน...
กราบรบกวน... กราบเรียนรบกวน... เราก็ใช้ว่า กรุณา...
หรือ ขอความกรุณา... แทนที่จะใช้ โปรดกรุณา... ก็เหลือ
แค่ กรุณา... แทนที่จะใช้ ได้กรุณาสั่งการให้... หรือ ได้
โปรดสั่งการให้... ก็เหลือแค่ได้สั่งการให้... แทนที่จะใช้ ได้
กรุณาดังข้อสังเกต... หรือ ได้กรุณาให้คำแนะนำ... ก็เหลือ
แค่ ได้ตั้งข้อสังเกต... หรือ ได้ให้คำแนะนำ... แทนที่จะใช้
ขอรบกวนชี้แจง... หรือ ขออนุญาตชี้แจง... หรือ ขอรบกวน
คำแนะนำ... ก็เหลือแค่ ขอชี้แจง... หรือ ขอคำแนะนำ...
ผู้ฟังก็คงสบายหูขึ้นและไม่สับสนว่า ใครเป็นฝ่ายขอ ใคร

๑๕๒ ภาษาไทยวันนี้

เป็นฝ่ายให้ ใครเป็นผู้ใหญ่ ใครเป็นผู้น้อย และผู้พูดก็จะได้
ไม่เผอเรอพูดว่า จะกรุณาทำอะไรให้ใครด้วย

โอ้เอ๋ย! ภาษาไทย

ได้ยินและได้เห็นการใช้ภาษาไทยของคนไทยในปัจจุบันมากเท่าไร ยิ่งเกิดความไม่แน่ใจว่า ที่เราเคยเรียนเกี่ยวกับการใช้ภาษาจากครูบาอาจารย์ที่สั่งสอนว่า การใช้ภาษาที่ดีจะต้องสื่อความหมายได้ชัดเจนด้วยการใช้ถ้อยคำสั้น กระชับ ตรงความหมาย ไม่ใช่คำฟุ่มเฟือย และใช้คำให้เหมาะสมแก่กาลเทศะและบุคคลนั้น ล้าสมัยไปแล้วหรือ เพราะดูเหมือนว่าในปัจจุบัน ผู้มีอาชีพทางการใช้ภาษาคือ สื่อมวลชนทั้งหลาย และผู้มีความรู้สูงเป็นนักวิชาการ ซึ่งมีโอกาสใช้ภาษามากทั้งในการพูดและการเขียน ใช้ภาษาในลักษณะที่ตรงกันข้ามกับที่ครูอาจารย์ของผู้เขียนเคยสอนมา ที่เห็นได้ชัดคือ มีคนนิยมใช้ภาษาเยิ่นเย้อ ใช้ถ้อยคำฟุ่มเฟือยและไม่เหมาะสมกับบุคคลมากขึ้นทุกที และชอบเลียนแบบกันเหมือนเป็นโรคระบาด

หลายปีมานี้เราคงจะได้ยินการใช้ คำว่า ท่าน นำหน้าชื่อมากที่สุด ผู้เขียนคิดว่าเริ่มใช้กันในกลุ่มผู้แทน

ราษฎรก่อน ท่านนิยมเรียกขานผู้แทนราษฎรด้วยกันว่า ‘ท่าน’ เช่น ท่านอำนาจ ท่านวีรชน ท่านอาจหาญ การใช้ **ท่าน** นำหน้าชื่อ อาจด้วยเหตุผลเพื่อยกย่องผู้ที่ท่านกล่าวถึง หรือเพื่อเป็นอุบายให้เป็นการยกย่องหมู่คณะของท่าน รวมทั้งตัวท่านเองด้วย หรือจะด้วยเหตุผลอื่นใดก็ตาม แต่ก็บังเกิดผลคือ นอกจากผู้แทนราษฎรจะเอ่ยถึงกันโดยใช้คำว่า **ท่าน** นำหน้าชื่อแล้ว บุคคลอื่นๆ โดยเฉพาะบรรดาข้าราชการต่างเรียกนักการเมืองเป็นท่านนั้นท่านนี้อย่างเต็มปากเต็มคำ รัฐมนตรีว่าการ รัฐมนตรีช่วยว่าการ มีคำว่า **ท่าน** นำหน้าชื่อหมด และคำว่า **ท่าน** นี้ เหล่าข้าราชการยังยึดไปขอใช้นำหน้าชื่อบรรดาเลขาธิการ รัฐมนตรีทั้งหลาย รวมทั้งบรรดาหน้าห้องเกือบทุกระดับด้วย สรุปว่าการใช้ **ท่าน** นำหน้าชื่อโดยไม่จำเป็นก็แพร่หลายไปทั่ว

ต่อมาโรคระบาด **ท่าน** นำหน้าชื่อก็แพร่ไปใช้เรียกกันเองในวงข้าราชการ เนื่องจากคนไทยมีนิสัยนอบน้อม ถ่อมตนและชอบยกย่องผู้อื่น ข้าราชการทั้งหลายคงจะเห็นว่า คำว่า **ท่าน** นี้ดี ก็จะเป็นคำที่แสดงความยกย่องให้เกียรติผู้อื่น ดีกว่าคำว่า นาย นาง นางสาว หรือคำว่า คุณ ซึ่งคนไทยใช้นำหน้าผู้ที่กล่าวถึงกันอยู่เป็นปรกติ จึงนำคำว่า **ท่าน** ไปใช้แทนที่ และอาจคิดว่า เอ๊ะ! เรื่องอะไร

เราจะยกย่องนักการเมืองให้เป็น ท่าน ฝ่ายเดียว ฝ่าย
 ข้าราชการเราก็ควรเป็นท่านได้ จึงใช้คำว่า ท่าน นำหน้า
 ชื่อผู้บังคับบัญชาและผู้ที่มีตำแหน่งหน้าที่สูงๆ ทั้งในการ
 พูดและการเขียนอย่างไม่ค่อยเป็นทางการ ส่วนการเขียน
 อย่างเป็นทางการนั้นยังติดขัดที่ระเบียบงานสารบัญกำหนด
 ให้ใช้ นาย นาง นางสาว ท่านจึงยังหลุดเข้าไปไม่ได้ การ
 ใช้ ท่าน ของบรรดาข้าราชการนี้ไม่ใช่เฉพาะข้าราชการผู้น้อย
 ยกย่องผู้บังคับบัญชาระดับสูงเท่านั้น ผู้บังคับบัญชาระดับสูง
 ก็ยกย่องผู้ใต้บังคับบัญชา (ที่มีตำแหน่งสูงหรือค่อนข้างสูง)
 ว่า ท่าน ด้วย ทำให้ข้าราชการได้เป็น ท่าน กันเกือบทั่วหน้า
 และมีแนวโน้มว่าข้าราชการในตำแหน่งรองๆ ลงไปก็อาจ
 จะได้เป็น ท่าน ในอนาคต เพราะเกิดความเข้าใจกันและ
 รู้สึกกันว่า หากพูดถึงใครหรือพูดกับใครที่พอจะมีตำแหน่ง
 โดยไม่ใช่ ท่าน นำหน้าชื่อแล้ว ดูจะไม่ให้เกียรติกัน ไม่ยกย่อง
 กัน หรือผู้พูดพูดไม่ไพเราะ ไม่เหมาะสม คนที่ยังเรียกผู้มี
 ตำแหน่งโดยไม่ใช่ ท่าน นำหน้าชื่อก็ชักจะพลอยใช้ ท่าน
 ตามไปด้วย แรกๆ ก็คงเขินปาก แต่พอใช้ๆ ไปก็คล่องปาก
 คำว่า ท่าน ก็เลยชินปากชินหูของทั้งผู้พูดผู้ฟัง และผู้ที่ถูก
 เรียกด้วย ข้าราชการระดับสูงหน่อยอาจจะชินที่จะถูกเอ่ยชื่อ
 โดยมี ท่าน นำหน้าถึงขนาดอาจจะนึกในใจหากใครไม่เอ่ยว่า
 “เอ๊ะ! ใครเรียกชื่อเราโดยไม่มีคำว่า ท่าน นำหน้า ขอดูหน้า

มันเหนื่อยซี” ทำนองว่ามันมาจากหลังเขาหรืออย่างไรจึงไม่รู้ธรรมชาติ

ผู้เขียนจะลองสมมุติการประชุมระดับผู้อำนวยการซึ่งอธิบดีหน่วยงานนั้นเป็นประธาน ให้ดูตัวอย่างหนึ่ง พอให้เห็นภาพการใช้ภาษาไทยในวงราชการ

อธิบดี : ที่ท่านวินัยให้ข้อสังเกตมา ผมคิดว่าดีมาก เราควรประมวลความคิดของเราแล้วเสนอหน่วยงานนั้นไปในคราวเดียว ท่านอื่นๆ มีความเห็นอย่างไรเกี่ยวกับเรื่องนี้ ท่านปรีชา ท่านสาคร เสนอได้เลย

ผู้อำนวยการ ๑ : ผมขอเสริมที่ท่านวินัยเสนอแล้วสองประเด็น ประเด็นแรกเกี่ยวพันกับที่ท่านเอกลักษณ์ผู้อำนวยการกอง.... กรม.... (หน่วยงานอื่น) ได้ให้สัมภาษณ์ทางหนังสือพิมพ์... ส่วนประเด็นที่สองคือ....

อธิบดี : ที่ท่านเอกลักษณ์ให้สัมภาษณ์ผมก็อ่านเหมือนกัน คล้ายกับที่ท่านเอิบเคยพูดแต่เน้นกันคนละมุมมอง ท่านเอิบลองพูดประเด็นของท่านใหม่อีกครั้ง

ผู้อำนวยการ ๒ : ขอบพระคุณท่านอธิบดี กระผมขอ
อนุญาตพาดพิงถึง **ท่านสาคร** ผู้
เชี่ยวชาญพิเศษ...

ฯลฯ

การใช้ **ท่าน** นำหน้าชื่อคนที่อยู่ในตำแหน่งงานสูง ๆ
ไม่ได้พูดกันเฉพาะในที่ประชุมเท่านั้น เวลาข้าราชการพูดคุย
กันเองถึงนักการเมืองต่าง ๆ โดยเฉพาะผู้ที่ป็นรัฐมนตรี
ในกระทรวงที่ตนทำงาน และผู้บังคับบัญชา เช่น อธิบดี
ผู้อำนวยการ เป็นต้น ก็จะใช้ **ท่าน** นำหน้าชื่อผู้ที่ตนเอ่ยถึง
ผู้เขียนจึงได้ยิน **ท่าน** เกือบไปหมดทั้งกระทรวง

ในวันที่ระลึกวันข้าราชการพลเรือนปีหนึ่ง ผู้เขียน
ได้ไปฟังการอภิปรายที่หน่วยราชการหน่วยหนึ่งเป็นผู้จัด
ผู้ประกาศได้ประกาศชื่อวิทยากรผู้ร่วมอภิปรายอย่างยกย่อง
ให้เกียรติเต็มที่ว่า “...ผู้ร่วมอภิปรายท่านแรกคือ **ท่านประกอบ...**
ท่านอภิชาติ... **ท่านวิชัย...** **ท่านมาลีวัลย์...**และผู้ดำเนิน
การอภิปรายคือ **ท่านดารณี...**” จำได้ว่าวันนั้นผู้เขียน
มีกับคำว่า **ท่าน** ตั้งแต่เริ่มรายการ และมีหนักขึ้นจน
เกือบจะโชเซ่อออกจากห้องประชุม เมื่อมีการขอบคุณ**ท่าน**
ต่าง ๆ อีกอย่างยืดยาวภายหลังการอภิปราย

สื่อมวลชน ได้แก่ วิทยุ โทรทัศน์ และหนังสือพิมพ์
น่าจะเป็นอีกกลุ่มหนึ่ง ที่ติดโรค **ท่าน** อาจจะติดไล่เลี่ยกัน

กับกลุ่มข้าราชการก็ได้ สื่อมวลชนใช้ ท่าน นำหน้าชื่อนักการเมือง ตั้งแต่นายกรัฐมนตรี รัฐมนตรี ตลอดจนผู้แทนราษฎร ผู้ใกล้ชิดท่านเหล่านั้น และใครต่อใครในวงราชการพลเรือน ทหาร และตำรวจ รวมทั้งเอกชนด้วย เราจะได้ยินผู้สื่อข่าวเรียก ท่านชม... ท่านชื่น... ท่านชอบ... ท่านพลเอกวิเชียร... ท่านพลตำรวจเอกเดชา... ท่านนายแพทย์วิทยา... ทุกวัน ช้าร้ายเมื่อ ท่าน ไปปรากฏในหนังสือพิมพ์ก็ยิ่งถูกแปลงเป็น ท่าน... ไปเสียอีก หนักกว่านั้นโรค ท่าน นี่ช่างไม่เลือกหน้าอินทร์หน้าพรหม วันหนึ่งรัฐมนตรีว่าการกระทรวง... ให้ข่าวเกี่ยวกับนักโทษแหกคุกที่จังหวัดหนึ่งว่า “นักโทษชาย ๕ ท่านจับผู้คุมเป็นตัวประกัน... นักโทษหลบหนีไปได้ ๒ ท่าน ถูกยิงตาย ๓ ท่าน...” หลังข่าวนี้ออกอากาศวันเดียวผู้เขียนโดยสารรถแท็กซี่ไปธุระคนขับรถชวนคุยถึงเรื่องนักโทษแหกคุก เขาสะกิดใจกับคำว่า ท่าน ที่รัฐมนตรีใช้เป็นลักษณนามกับนักโทษมาก เขาว่า “...นักโทษยังเป็นท่าน ผมก็น่าจะเป็นท่านได้เหมือนกัน”

การใช้ ท่าน นำหน้าชื่อคนทั้งหลายคงเป็นวัฒนธรรมใหม่ในการใช้ภาษา จะพูดว่าภาษางอกขึ้นได้ไหม แต่จะงอกลงหรือไม่ยังสงสัย เกรงจะเป็นการงอแบบรุงรัง ผู้เขียนยังเชื่อว่า การใช้ภาษาฟุ่มเฟือยรุงรังไม่ใช่การใช้ภาษา

ที่ดี การใช้ภาษาเป็นศิลปะที่ผู้ใช้ต้องรู้จักสังเกต เรียนรู้
และเลือกสรรใช้ให้ถูกต้องงดงามและแตกต่างกันไปตาม
โอกาสและบุคคล

คณะผู้จัดทำ

ผู้เขียน

สมพร จารุห์

ผู้ตรวจ

ศาสตราจารย์ฐะปะนีย์ นาครทรรพ

บรรณาธิการที่ปรึกษา

สมพร จารุห์

บรรณาธิการ

พริ้มเพราวดี หันตรา

ผู้ออกแบบปกและภาพประกอบ

อุทัย ไชยกลาง

ชูเกียรติ เกิดอุดม

